

Archeologisch onderzoek Engelsestraat, te Winschoten

Proefsleuvenonderzoek en definitief onderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN

Archeologisch onderzoek Engelsestraat te Winschoten

proefsleuven en definitief onderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 850

Definitief

ISSN 1573-5710

Opdrachtgever:
Gemeente Oldambt

Grontmij Nederland B.V.
Assen, 4 oktober 2010

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek Engelsestraat te Winschoten
Subtitel : proefsleuven en definitief onderzoek
GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 850
Projectnummer : 284797 (IVO-P) 292666 (DO)
Referentienummer : DR 284797
Revisie : 1
Datum : 4 oktober 2010

Auteur(s) : dhr. J.B. Veenstra, MA, mevr. drs. L. Soetens

E-mail adres : hans.veenstra@grontmij.nl

Gecontroleerd door : dhr. dr. J.J. Hekman

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : dhr. drs. R.F.M. Onck

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Stationsplein 12
9401 LB Assen
Postbus 29
9400 AA Assen
T +31 592 33 88 99
F +31 592 33 06 67
www.grontmij.nl

Administratieve gegevens

Datum opdracht : 06-03-2009
concept : 30 augustus 2010
definitief : 4 oktober 2010

Opdrachtgever : Gemeente Oldambt

Uitvoerder : Grontmij Nederland B.V.

Beheer documentatie en/of vondsten : Grontmij Nederland B.V., Assen

Bevoegd gezag : Gemeente Oldambt

Contactpersoon : dhr. drs. J. Molema, Steunpunt Libau; dhr. W. Veldhuizen project-leider gemeente Oldambt

Locatie : gemeente : Oldambt
plaats : Winschoten
toponiem : Engelsestraat

RD-coördinaten : N x: 265.626 / y: 574.036
O x: 265.664 / y: 573.993
Z x: 265.646 / y: 573.970
W x: 265.594 / y: 573.996

kaartblad : 13 Winschoten
afm. plangebied : 0,18 ha

AMK : monumentnr. : 15.275

Archis2 : CIS-code : 36900 (IVO-P) 40761 (DO)

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	6
1.1	Algemeen.....	6
1.2	Onderzoeksgebied.....	6
1.3	Aanleiding en doel.....	6
1.4	Onderzoeksvragen volgens Programma van Eisen.....	6
1.5	Werkwijze.....	7
2	Bureauonderzoek.....	8
2.1	Inleiding.....	8
2.2	Geologie.....	8
2.3	Geomorfologie.....	9
2.4	Bodem.....	9
2.5	Historische, huidige en toekomstige situatie.....	9
2.6	Bewoningsgeschiedenis.....	10
2.7	Archeologie.....	12
2.7.1	AMK.....	12
2.7.2	Archis2.....	12
2.7.3	IKAW.....	13
2.8	Archeologische verwachting ten aanzien van het plangebied.....	14
3	Proefsleuvenonderzoek en opgraving.....	15
3.1	Inleiding.....	15
3.2	Werkwijze.....	15
3.3	Resultaten put 1.....	15
3.3.1	Sporen en structuren.....	15
3.3.2	Profiel.....	16
3.3.3	Vondsten.....	17
3.3.4	Conclusies.....	19
3.4	Resultaten put 2.....	19
3.4.1	Sporen en structuren.....	19
3.4.2	Profiel.....	20
3.4.3	Vondsten.....	21
3.4.4	Conclusies.....	22
3.5	Resultaten put 2a.....	22
3.5.1	Sporen en structuren.....	22
3.5.2	Profiel.....	23
3.5.3	Vondsten.....	24
3.5.4	Conclusies.....	25
3.6	Resultaten put 3.....	26
3.6.1	Sporen en structuren.....	26
3.6.2	Profielen.....	26
3.6.3	Vondsten.....	27
3.6.4	Conclusies.....	28
3.7	Resultaten put 4.....	28
3.7.1	Sporen en structuren.....	28
3.7.2	Profiel.....	30
3.7.3	Vondsten.....	31

3.7.4	Conclusies.....	32
3.8	Resultaten put 5.....	32
3.8.1	Sporen en structuren	32
3.8.2	Profiel	34
3.8.3	Vondsten	34
3.8.4	Conclusies.....	35
3.9	Resultaten put 6.....	36
3.9.1	Sporen en structuren	36
3.9.2	Profiel	36
3.9.3	Vondsten	37
3.9.4	Conclusies.....	38
3.10	Conclusies.....	38
3.11	Conclusies vondsten.....	38
4	Synthese	40
4.1	Conclusie	40
4.2	Onderzoeksvragen proefsleuvenonderzoek	42
4.3	Onderzoeksvragen definitieve onderzoek	43

Bijlage 1: Programma van Eisen

Bijlage 2: Locatie plangebied

Bijlage 3: Archeologische basiskaart

Bijlage 4: Vlaktekeningen en profieltekeningen

Bijlage 5: Vondstenlijst

Bijlage 6: Sporenlijst

Bijlage 7: Hoogtemetingen

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de Gemeente Oldambt heeft Grontmij Nederland B.V. een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor een locatie aan de Engelsestraat te Winschoten. Het onderzoek heeft bestaan uit het uitvoeren van een inventariserend veldonderzoek door middel van drie proefsleuven en de rapportage hierover. Het onderzoek is uitgevoerd volgens het Programma van Eisen (PvE) van 27 februari 2008 (Molema & Rooke 2008, zie Bijlage 1).

Naar aanleiding van de resultaten van de proefsleuven is besloten om het onderzoek uit te breiden in de vorm van een definitief onderzoek (opgraving) met nog eens 3 sleuven. Dit onderzoek is uitgevoerd in mei 2010 volgens het PvE van 12 april 2010 (Molema & De Jong 2010, zie Bijlage 1).

De betreffende werkzaamheden zijn conform de richtlijnen van het handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.1) uitgevoerd. Grontmij beschikt over een eigen opgravingsvergunning afgegeven door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

1.2 Onderzoeksgebied

Het plangebied Engelsestraat bevindt zich in de zuidoostelijke hoek van het centrum van Winschoten, in de buurt Wevershorn. De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt circa 1.800 m². De exacte locatie van het plangebied wordt weergegeven in Bijlage 2. Het maaiveld ter plaatse van het plangebied ligt gemiddeld op +3,48 m NAP. Het onderzoek bestond uit de aanleg van drie proefsleuven van 10 bij 4 m. De totale opgegraven oppervlakte bedraagt 120 m².

Op basis van de resultaten van de proefsleuven, en gezien de in het plangebied geplande bodemverstorende werkzaamheden is besloten het proefsleuvenonderzoek uit te breiden met een archeologische opgraving. Tijdens deze opgraving is nog eens 120 m² oppervlak onderzocht. Het totaal onderzochte oppervlak bedraagt hiermee 240 m².

1.3 Aanleiding en doel

Onderhavig onderzoek is uitgevoerd in het kader van geplande herinrichting van het plangebied. De opdrachtgever heeft de in het plangebied aanwezige bebouwing gesloopt (de percelen Engelsestraat nr. 1-11(oneven) en 2, 4 & 6). Ter plaatse wil de opdrachtgever nieuwe woningen realiseren. De bodemingrepen die gepaard gaan met de geplande realisatie zullen eventueel aanwezige archeologische resten in de bodem verstoren en/of vernietigen. Derhalve dienen de archeologische waarden binnen het plangebied in kaart te worden gebracht en gedocumenteerd.

Omdat het gehele centrum van Winschoten op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) aangegeven staat als archeologisch monument met een hoge archeologische waarde, is door de gemeente Oldambt, in samenwerking met Stichting Libau (Groningen) besloten om in het plangebied een drietal proefsleuven aan te leggen om de te verwachten archeologische resten te inventariseren.

1.4 Onderzoeksvragen volgens Programma van Eisen

De uitgevoerde archeologische werkzaamheden zijn uitgevoerd conform het voor dit project geldende Programma van Eisen. Hierin opgenomen zijn de volgende onderzoeksvragen:

Wat is de aard, omvang, ouderdom, gaafheid en conserveringsgraad van de archeologische resten die in het onderzoeksgebied aanwezig zijn? Wat vertellen deze resten ons over de middeleeuwse nederzetting Winschoten en/of de vesting Winschoten?

Meer concreet:

- Gaafheid: in hoeverre zijn er binnen de onderzoekslocaties sporen van de middeleeuwse nederzetting Winschoten (paalkuilen, afvalkuilen, etc.) en van de vesting Winschoten (funderingen, afvalkuilen, etc.) bewaard gebleven?
- Conservering: in hoeverre zijn de grondsporen en vondsten geconserveerd?
- Aard: waaruit bestaat het vondstmateriaal?
- Omvang: wat is de positie van deze resten (zowel horizontaal als verticaal)?
- Ouderdom: wat is de datering/fasering van deze resten?
- Wat is de stratigrafische opbouw van de onderzoekslocaties?

Voor het definitieve onderzoek (opgraving) werd een nieuw PvE opgesteld met de volgende onderzoeksvragen:

- In hoeverre zijn binnen de onderzoekslocaties sporen van de middeleeuwse nederzetting Winschoten en de vesting(periode) van Winschoten bewaard gebleven?
- Geven de archeologische resten in het plangebied informatie over de middeleeuwse structuur (wegen, oriëntatie van huizen) van de nederzetting Winschoten?
- In het vooronderzoek is duidelijk geworden dat in het plangebied ophogingslagen aanwezig zijn. Dergelijke ophogingslagen zijn kenmerkend voor stedelijke centra. Is in het plangebied duidelijke sprake van stedelijke bebouwing?
- Zijn in het plangebied resten van middeleeuwse huizen aanwezig? Zo ja, is er sprake van houtbouw of steenbouw?
- Waaruit bestaat het vondstmateriaal? Kan op basis van het vondstmateriaal een uitspraak worden gedaan over aard van de bewoning en de economische bezigheden van de bewoners door de eeuwen heen?
- Wat is de aard van de jongere bewoningsfasen in het plangebied?
- Liggen er in het plangebied resten van de vesting Winschoten?

1.5 Werkwijze

Het doel van het proefsleuvenonderzoek en opgraving is om de archeologische waarden in kaart te brengen, te documenteren en indien nodig te bergen. Hiertoe zijn de putten vlaksgewijs aangelegd, waarbij de diepte van de te documenteren vlakken bepaald werd op het zichtbaar worden van relevante sporen. De diepte van de proefsleuven was afhankelijk van de toekomstige ontgraving ten bate van de nieuwbouw en de aard van de in de bodem aangetroffen resten. De aangetroffen sporen werden niet gecoupeerd, tenzij er een directe noodzaak was. Dit om het vlak zo veel mogelijk intact te houden. Op alle vlakken, en eveneens bij de aanleg van de vlakken is metaaldetectie uitgevoerd. Van elke proefsleuf is één profiel gefotografeerd en getekend.

Het doel van de opgraving was het documenteren en verzamelen van aanwezige archeologische resten van de nederzetting Winschoten uit de periode Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd, inbegrepen resten uit de vestingperiode van Winschoten. Dit als uitbreiding op de uit de proefsleuven verkregen resultaten. Ook hier werd het onderzoek uitgevoerd in die delen van het plangebied waar bodemingrepen aan de orde zijn. De tijdens het proefsleuvenonderzoek aangetroffen sporen in de putten 1 en 2 werden betrokken bij het vervolgonderzoek, in die zin dat ze werden afgewerkt. Rondom de proefsleuven werden 4 nieuwe sleuven aangelegd, waarbij rondom elke proefsleuf 40 m² extra werd onderzocht. De diepte van de putten hing samen met het bereiken van de natuurlijke (onverstoorde) ondergrond. Putten werden vlaksgewijs aangelegd, waarbij de diepte van de te documenteren vlakken bepaald werd op het zichtbaar worden van relevante sporen. De vlakken werden gefotografeerd, getekend en de hoogtes werden ingemeten ten opzichte van NAP. De aangetroffen sporen werden gecoupeerd en op alle vlakken is metaaldetectie uitgevoerd. Van elke put is één profiel getekend en gefotografeerd.

2 Bureauonderzoek

2.1 Inleiding

Het doel van het bureauonderzoek is om de bekende en potentiële archeologische waarden van het plangebied in kaart te brengen. Hierbij is gebruik gemaakt van bodemkaarten en van geologische, topografische en historische kaarten, het Archeologisch Informatiesysteem (Archis2) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de Archeologische Monumentenkaart (AMK), de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en overige relevante literatuur. Aan de hand van deze gegevens is een specifieke archeologische verwachting opgesteld.

2.2 Geologie

De afzettingen die in het plangebied aan de oppervlakte voorkomen, dateren uit het holoceen (zie Tabel 2.1)¹. Winschoten ligt op een tijdens het pleistoceen ontstane dekzand-opkeileemrug. Dergelijke ruggen zijn tijdens het Saalien ontstaan, door stuwning van de grondmorene of keileem. Tijdens het Weichselien, de laatste ijstijd, was er geen begroeiing en had de wind vrij spel. Dit had een verplaatsing van zand tot gevolg, dat elders weer werd afgezet. Deze zandafzettingen staan bekend als dekzand.

Ook de zee heeft een belangrijke rol gespeeld in de vorming van het landschap in en rond Winschoten. Via de in het pleistoceen gevormde dalen kon de zee in de prehistorie het Nederlandse kustgebied binnenstromen, waardoor in het holoceen getijdegebieden, bekkens en estuaria ontstonden. Hiertussen lagen nog steeds pleistocene koppen in het landschap, die grotendeels in de tweede helft van het holoceen door kusterosie zijn opgeruimd.² De dekzandkop waarop Winschoten ligt heeft zich gehandhaafd, wellicht vanwege de ligging, vrij ver in het achterland.

Tabel 2.1 Indeling van het Kwartair

chronostratigrafie		jaren geleden		
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum	3.000 - heden	
		Subboreaal	5.000 - 3.000	
		Atlanticum	8.000 - 5.000	
		Boreaal	9.000 - 8.000	
		Preboreaal	10.000 - 9.000	
	Pleistoceen	Laat		130.000 - 10.000
			<i>Weichselien (ijstijd)</i>	120.000 - 10.000
			<i>Eemien</i>	130.000 - 120.000
		Midden		800.000 - 130.000
			<i>Saalien (ijstijd)</i>	200.000 - 130.000
			<i>Elsterien (ijstijd)</i>	400.000 - 315.000
Vroeg		2.400.000 - 800.000		

¹ STIBOKA 1985. *Bodemkaart van Nederland 1:50 000*. Blad 13 Winschoten.

² www.noaa.nl

2.3 Geomorfologie

De Geomorfologische kaart³ geeft de mate van reliëf en de vormen die in het landschap te onderscheiden zijn aan. Het plangebied ligt in bebouwd gebied en staat op de geomorfologische kaart ook als zodanig aangegeven.

2.4 Bodem

De bodems in het plangebied worden op de Bodemkaart⁴ getypeerd als bebouwd gebied. Het is bekend dat Winschoten is gesticht op deels een dekzandkop en deels op veen en gezien het plangebied is gelegen in mogelijk het oudst bewoonde deel van Winschoten, mag verwacht worden dat de natuurlijke bodem in het plangebied zal bestaan uit pleistoceen dekzand, met of zonder veenrestant.

Het gebied ten oosten van het plangebied wordt getypeerd als een kalkarme poldervaaggrond met zeeklei (eenheid Mn85C). Hierdoor zou een afwijkende begroeiing kunnen plaatsvinden. Hierbij dient vermeld te worden dat de in §2.2 genoemde invloed van de zee gedurende het Holoceen verantwoordelijk is voor de aanwezigheid van deze bodem. Holocene zeeafzettingen zullen in het plangebied zelf niet aanwezig zijn, daar bekend is dat de vroegste bewoning te Winschoten gesitueerd was op een dekzandrug.

2.5 Historische, huidige en toekomstige situatie

De nederzetting Winschoten is in de Middeleeuwen ontstaan. Op de plek waar de oude heerweg van Münster naar Groningen (tegenwoordig de Blijhamsterweg, Blijhamsterstraat, Marktpllein, Torenstraat, Langestraat) het riviertje de Rensel kruiste, ontstond een nederzetting⁵. Het plangebied van dit onderzoek zal deel uit hebben gemaakt van deze kern. Het is onduidelijk wat voor functie het binnen deze nederzetting vervulde.

Afbeelding 2.1: het plangebied volgens een kadastrale minuutkaart uit 1811⁶.

In 1593 werd begonnen met de aanleg van de vesting Winschoten. Hiervoor werd een aarden wal, voorzien van bastions rondom de nederzetting aangelegd, waarmee het plangebied binnen het vestingterrein kwam te liggen. Het is dan ook onduidelijk welke bestemming het plangebied had in de vestingperiode. Het is onbekend wanneer de wallen van de vesting geslecht werden. Waarschijnlijk vond dit al plaats vanaf het begin van de 19^e eeuw. Zeker is ook dat het plange-

³ Alterra, Geraadpleegd via ARCHIS2

⁴ STIBOKA 1980. *Bodemkaart van Nederland. Schaal 1:50 000*

⁵ www.noorderbreedte.nl

⁶ Geraadpleegd via www.watwaswaar.nl.

bied in de 19^e eeuw bebouwd was met woningen, en in deze hoedanigheid deel uitmaakte van de bebouwde kom van het centrum van Winschoten.

Wat zeker is, is dat het plangebied vanaf de Late Middeleeuwen in gebruik is geweest en hiermee deel uitmaakt van het oudste deel van de nederzetting. Het is waarschijnlijk dat het gebruik gezien de ligging in de kern van de nederzetting intensief is geweest. Op een kadastrale minuutkaart uit 1811 is te zien dat het plangebied in die tijd grotendeels onbebouwd was. De locaties van proefsleuven 1 en 3 waren volledig onbebouwd. Ter plaatse van proefsleuf 1 is een kavelmarkering zichtbaar, waarschijnlijk in de vorm van een sloot. Op de plek van proefsleuf 2 was bebouwing aanwezig.

Na 1811 is het plangebied bebouwd en eind 2008/ begin 2009 is de bebouwing gesloopt, om plaats te maken voor nieuwbouwwoningen.

2.6 Bewoningsgeschiedenis

Zoals vermeld in §2.5 is de nederzetting Winschoten in de Middeleeuwen ontstaan op een dekzandrug op de overgang van klei naar veen. Op de plek waar de oude heerweg van Münster naar Groningen het riviertje de Rensel kruiste, ontstond een nederzetting die rond het eind van de 13^e eeuw al dusdanig floreerde, dat er op het tegenwoordige Marktplein een kerk van kloostermoppen kon worden gebouwd, de Grote Kerk. Het ontstaan van het kerspel Winschoten is gerelateerd aan het klooster Corvey, wiens patroonheilige St. Vitus eveneens de patroonheilige is van de Grote Kerk.

In de Late Middeleeuwen bestond Winschoten uit het huidige Marktplein met een ten zuidoosten en oosten hiervan gesitueerde kern, plus de buurtschappen Bovenburen, Oostereinde, St. Vitusholt, Achterhout en Zuiderveen. De ligging op de enige doorgaande route van Groningen naar Münster en het bijbehorende Saksische gebied, maakte Winschoten een militair strategische plek⁷. Economisch was de nederzetting verbonden aan de veenontginningen, die in het Oldambt en het Reiderland in de Middeleeuwen plaatsvonden.

In de 80-jarige oorlog vonden er de nodige strubbelingen plaats in en rondom Winschoten. In 1593 werd Winschoten belegerd door Spaanse troepen. Tijdens de gevechten werd het deel van de nederzetting waarin het plangebied is gelegen, platgebrand door de Staatse troepen onder leiding van Johan Moda. Het doel hiervan was om de Spaanse troepen geen onderkomen te bieden, terwijl de mannen van Moda zich verschansten in de tot de kerk behorende toren. In hetzelfde jaar werd begonnen met de aanleg van de vesting Winschoten. De nederzetting werd voorzien van een aarden wal met negen bastions en drie poorten. Door de aanleg van de vesting, die in 1672 gereed kwam, is het middeleeuwse stratenplan waarschijnlijk verloren gegaan. Een tweede factor voor het verdwijnen van het middeleeuwse stratenplan is de aanleg van het in 1637 in gebruik genomen Winschoterdiep.

⁷ HKB stedenbouwkundigen, 2009. Ontwerp Bestemmingsplan Centrum Winschoten, Toelichting. Groningen.

Afbeelding 2.2: Vesting Winschoten in de 17^e eeuw, met in rood het plangebied (bij benadering).

Tabel 2.2 Overzicht van archeologische perioden⁸

Periode	Tijd		
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)		tot	9.000 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr.	-	4.900 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr.	-	1.900 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr.	-	800 v.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr.	-	12 v.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr.	-	450 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1.050 n.Chr.
Late Middeleeuwen	1.050	-	1.500 n.Chr.
Nieuwe Tijd	1.500	-	heden

Het is niet bekend wanneer de omwalling van de vesting geslecht werd, maar waarschijnlijk was deze aan het begin van de 19^e eeuw al grotendeels verdwenen. Tegenwoordig zijn ook het uit de vestingtijd daterende stratenpatroon en waterwegen niet, of nauwelijks, herkenbaar. Winschoten heeft vanaf 1825 stadsrechten⁹.

⁸ Voor de dateringen is gebruik gemaakt van:

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 1996. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, I: Laat-Paleolithicum. In: *Palaeohistoria* 37/38 (1995-1996), pp. 71-125.

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 2000. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, II: Mesolithicum. In: *Palaeohistoria* 39/40 (1997-1998), pp. 99-164.

Lanting, J.N. & J. van der Plicht, 2002. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, III: Neolithicum. In: *Palaeohistoria* 41/42 (1999-2000), pp. 99-164.

⁹ Geraadpleegd via www.winschoten.nl

Afbeelding 2.3: Projectie van de vesting op eerste kadastrale kaart door dr. T. Potjewijd in jaren '70¹⁰. Met in rood het plangebied (bij benadering).

2.7 Archeologie

2.7.1 AMK

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat een overzicht van belangrijke archeologische terreinen in Nederland. De terreinen zijn beoordeeld op verschillende criteria (kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en belevingswaarde). Op grond daarvan zijn de terreinen ingedeeld in categorieën met archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge archeologische waarde (o.a. de beschermde monumenten). De AMK is in samenwerking met de betreffende provincie en gemeentelijk archeologen ontwikkeld.

In het plangebied is één AMK-terrein geregistreerd. In de directe omgeving van het plangebied zijn geen AMK-terreinen geregistreerd (zie Tabel 2.3 en Bijlage 3).

Tabel 2.3 Monumenten in het plangebied en in de directe omgeving van het plangebied.

mon.nr	complex	datering	waarde
15.275	Kern van Winschoten	Late middeleeuwen tot nieuwe tijd C	Hoog

Het gaat om de historische kern van Winschoten met daarin nog zichtbaar de contouren van de voormalige vesting, gesticht in 1672.

2.7.2 Archis2

In Archis2 van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) staan alle bekende archeologische waarnemingen geregistreerd. In het plangebied is één waarneming geregistreerd. In de directe omgeving, binnen een straal van 300 m, zijn 6 waarnemingen geregistreerd (zie tabel 2.4 en Bijlage 3).

In de Engelsestraat is in 1995 tijdens graafwerkzaamheden een archeologische laag geraakt (waarnemingsnummer 28084). Volgens de ARCHIS 2 melding betreft het een zwarte, humeuze laag, waarin kogelpotscherven en laatmiddeleeuws steengoed is aangetroffen. Ook zijn er tijdens deze graafwerkzaamheden oude funderingsresten verwijderd. Bij waarneming 238366

¹⁰ Geraadpleegd via www.realsite.nl/oudwinschoten/tijdschrift.html

werd bij de sloop van een brandweerkazerne een zwarte laag van meer dan een meter dik aangetroffen. Onderin deze laag werden veel scherven aangetroffen.

Ook in de omgeving van het plangebied betreft het voornamelijk laatmiddeleeuwse nederzettingssporen. De vroegste middeleeuwse sporen betreffen de waarnemingen met het waarnemingsnummer 40305, waar tijdens een klein onderzoek sporen zijn aangetroffen van de boerenederzetting die gezien wordt als het oudste Winschoten. Ook zijn er resten gevonden van de daaropvolgende periodes, met name ook de vestingperiode, waar sporen van de vestinggracht zijn aangetroffen.

Waarnemingsnummer 40082 bevat naast middeleeuwse sporen ook resten van bewerkt vuursteen. Dit bevestigt de mogelijkheid van bewoning in de prehistorie. Helaas gaat het hierbij om stortvondsten, waarbij het stort was afgevoerd naar een industrieterrein. De herkomst van de vondsten is daardoor onduidelijk.

Tabel 2.4 Waarnemingen in het plangebied en in de directe omgeving van het plangebied.

waarn.nr	complex	aard	datering
28084		Kogelpot	Middeleeuwen laat
Engelsestraat		Siegburgs steengoed	Middeleeuwen laat B
32909	Versterking, onbepaald	Vestinggracht	Nieuwe tijd A
Weverschorn			
37463	Nederzetting, onbepaald	Draaischijfaardewerk; verbrande huttenleem; slachtafval; afvalkuilen; ijzerslak	Middeleeuwen laat
Beertsterweg/Van Goghlaan			
40082	Stad	Deels bewerkt vuursteen	Paleolithicum tot bronstijd
Beertsterstraat 17 - noord		Kloostermoppen	Middeleeuwen laat B
		Aardewerk	Middeleeuwen
		Dierlijk bot	Onbekend
		Afvalkuilen	Onbekend
		Brandlaag van houtskool	Onbekend
40305	Stad	Kogelpot	Middeleeuwen laat
Schonfeldplein / Beertsterstraat		Paalkuilen met paalsporen	Middeleeuwen laat
		(erf)greppel	Middeleeuwen laat
		Afvalkuil met kogelpot	Middeleeuwen laat
		Kuil	Middeleeuwen laat A tot B
		Vestinggracht	Nieuwe tijd A
		Draaischijfaardewerk	Nieuwe tijd B
		Waterput met turven wand	Nieuwe tijd B
238366	Kerkhof	Planken van doodskisten	Middeleeuwen laat B
Marktplein	Kerkhof	Menselijk bot	Middeleeuwen laat B
	Kerkhof	Mog. basement graftombe	Middeleeuwen laat B
	Kerk	Bouwafval kerk, kloostermoppen, kraalstenen	Middeleeuwen laat B
	Kerk		Middeleeuwen laat B
	Kerkhof	Steen	Middeleeuwen laat B
	Nederzetting, onbepaald	Afvalkuil	Middeleeuwen laat B
	Nederzetting, onbepaald	Kogelpot	Middeleeuwen laat B
	Nederzetting, onbepaald	Pandiggels, dakpan	Middeleeuwen laat B
	Kerkhof	Baksteen	Middeleeuwen laat B
238367	Nederzetting, onbepaald	Kogelpot	Middeleeuwen laat
Marktplein 10		Roodbak. Geglazuurd aw	Nieuwe tijd

2.7.3 IKAW

De IKAW geeft voor heel Nederland de trefkans aan op de aanwezigheid van archeologische resten. Die trefkans is aangegeven in vier categorieën: een hoge, middelhoge, lage en zeer lage trefkans. Omdat het plangebied bebouwd is, wordt er geen trefkans op het aantreffen van archeologische resten weergegeven op de IKAW. Op basis van de bewoningsgeschiedenis, het aantal waarnemingen en het feit dat het plangebied is gelegen in een archeologisch monument, kan gesteld worden dat de kans op het aantreffen van archeologische resten groot is.

2.8 Archeologische verwachting ten aanzien van het plangebied

Gezien de bewerkte vuursteenresten die in één geval zijn aangetroffen en de betrekkelijk hoge ligging in het landschap is het mogelijk dat er nederzettingssporen van het paleolithicum tot de bronstijd kunnen worden aangetroffen. Dit kan zijn in de vorm van bewerkte vuursteen, maar ook in de vorm van houtskool, haardkuilen en verbrand bot. Uit het neolithicum en de bronstijd kunnen vanwege de hoge ligging ook resten worden aangetroffen. De kans om resten uit deze periodes aan te treffen is echter klein.

Er bestaat een grote kans op het aantreffen van sporen uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Het plangebied ligt binnen de middeleeuwse kern van de nederzetting Winschoten en binnen het terrein dat gedurende de laat 16^e en 17^e eeuw tot de vesting Winschoten behoorde. In en nabij het plangebied zijn zowel middeleeuwse resten als resten uit de Nieuwe Tijd aangetroffen. Over de interne structuur (bebouwing, statenpatroon enz.) is zeer weinig bekend, waardoor het niet mogelijk is om te formuleren wat er aangetroffen kan worden. In ieder geval moet er rekening gehouden worden met (stenen) funderingen van bebouwing, (water)putten, wegen enz.

Tot zeer recent was het gebied nog steeds bebouwd en een zekere mate van verstoring (in de vorm van recente funderingen en kelders) kan dan ook verwacht worden.

3 Proefsleuvenonderzoek en opgraving

3.1 Inleiding

Het proefsleuvenonderzoek is verricht op 3 tot en met 10 september 2009 door een KNA-archeoloog en een senior veldtechnicus. Tijdens de uitvoering van het archeologisch onderzoek zijn verschillende structuren en vondsten aangetroffen uit zowel de Late Middeleeuwen, als de 16^e en 17^e eeuw. Gezien de aard van de aangetroffen resten en de in het plangebied geplande bodemingrepen, was het noodzakelijk het proefsleuvenonderzoek uit te breiden door middel van een archeologische opgraving. Deze werd uitgevoerd van 3 mei tot en met 19 mei 2010.

Hieronder volgt per werkput een korte beschrijving van de aangetroffen structuren en vondsten. De vlaktekeningen en profieltekeningen van de drie proefsleuven zijn opgenomen in Bijlage 4.

3.2 Werkwijze

Voor de keuze van de exacte locaties van de proefsleuven is gebruik gemaakt van de aanduidingen in het PvE en de ligging van de nog in het plangebied aanwezige kelders van recentelijk gesloopte woningen.

De diepte van de te documenteren vlakken werd bepaald door het zichtbaar worden van sporen. De aangetroffen sporen werden niet gecoupeerd, tenzij er een directe noodzaak was. Dit om het vlak zo veel mogelijk intact te houden. Op alle vlakken, en eveneens bij de aanleg van de vlakken is metaaldetectie uitgevoerd.

De resultaten van de verschillende putten worden in dit hoofdstuk per sleuf gepresenteerd, waarbij ingegaan wordt op de sporen/ structuren, profielen en vondsten. Werkputten 1 t/m 3 behoren tot het proefsleuvenonderzoek, werkputten 4 t/m 6 behoren tot de definitieve opgraving. Putten 1 en 2 zijn tijdens de definitieve opgraving opnieuw opengelegd om de resterende sporen af te werken. Ten slotte worden de bevindingen samengevoegd in een conclusie. De vlaktekeningen en profieltekeningen bevinden zich in Bijlage 4, de vondstenlijsten bevinden zich in Bijlage 5. De in het vlak verrichte hoogtemetingen staan weergegeven in Bijlage 6. Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn 68 vondstnummers uitgeschreven (genummerd 1 tot en met 68), tijdens de opgraving 100 (genummerd 1 tot en met 100).

3.3 Resultaten put 1

3.3.1 Sporen en structuren

In deze put zijn in totaal 4 vlakken aangelegd. Het eerste vlak werd op circa 0,4 m beneden maaiveld aangelegd. Vlak 2 werd aangelegd op een diepte van circa 1,5 m beneden maaiveld. Vlak 3 werd vlak onder vlak 2 aangelegd, vanwege een verduidelijking van de sporen uit vlak 2. Vlak 4 bevond zich op circa 1,7 m beneden maaiveld

In put 1 werden meerdere funderingen uit de 19^e en 20^e eeuw aangetroffen (spoornummers 4 t/m 11, zie Bijlage 4 en Bijlage 5). Spoor 11 betrof een regenwaterbassin, dat later hergebruikt is als beerput. Vanaf vlak 2 werden sporen zichtbaar uit de 17^e eeuw (spoornummer 12).

Opvallend was een opeenvolging van gelijk georiënteerde waterafvoeren waargenomen. Tijdens het verdiepen naar vlak 1 werd een riolering van gresbuis aangetroffen (spoornummer 30). Tijdens het verdiepen naar vlak 2 werd onder deze buis een waterafvoer met een gelijke oriëntatie, in de vorm van een rechthoekige bakstenen pijp aangetroffen (spoornummer 32). Deze pijp was opgetrokken uit taps toelopende putstenen. In vlak 3 werd een eveneens gelijk

georiënteerde waterafvoer aangetroffen welke bestond uit twee rijen opgestapelde heideplaggen, waartussen zich de eigenlijke waterafvoer bevond (spoornummers 13, vulling 2 en 3). Deze afvoer was in zijn geheel gelegen in een bruine, kleiige vulling die (zoals kon worden waargenomen in het profiel) ook onder de plaggenstructuur doorliep (spoornummer 13, vulling 1) en gezien kan worden als de voorganger van de uit heideplaggen opgetrokken afvoer. In deze vulling, een sloot, werden vondsten uit de 19^e eeuw geborgen. In vlak 4 werd schuin onder deze bruine vulling een oudere sloot aangetroffen (spoornummer 23), die in het vlak tot net voor de putrand werd waargenomen, waardoor deze niet in de profieltekening gedocumenteerd kon worden. In de vulling van deze sloot werd een grote hoeveelheid aardewerk aangetroffen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd A. Vooral langs de oostelijke insteek werd hoofdzakelijk laatmiddeleeuws kogelpotaardewerk aangetroffen. De sloot kan op basis van het aangetroffen aardewerk gedateerd worden in de Late Middeleeuwen, maar heeft ook in de 16^e eeuw nog open gelegen. Vanwege het ontbreken van vondsten jonger dan rond 1600, zal de sloot omstreeks deze tijd gedempt zijn.

Afgaande op een kadastrale minuutkaart, vervaardigd tussen 1811 en 1832, is werkput 1 gelegen op de grens van twee in deze tijd onbebouwde kavels, welke onderling gescheiden zijn door een watergang (zie Afbeelding 3.1).

Op hetzelfde niveau als de laatmiddeleeuwse/vroeg nieuwetijdse sloot werden enkele paaltjes, of paalgaten aangetroffen, waarvan een drietal (spoornummer 24) min of meer op een rij in de sloot (spoornummer 23) stonden. De andere paaltjes/ paalgaten zijn spoornummers 25 vulling 1, 26 en 29. Hier kon geen samenhang worden vastgesteld.

Afbeelding 3.1: plangebied naar de kadastrale minuutkaart¹¹ 1811-1832. In rood: locatie put 1.

3.3.2 Profiel

In het profiel (zie Bijlage 4) kon de in § 3.3.1 beschreven opeenvolging van waterafvoeren duidelijk worden gedocumenteerd. Verder zijn er enkele sporen zichtbaar die geïnterpreteerd kunnen worden als ophoging- en/of egalisatielagen: spoornummers 1, 12, 14, 35 en 36. In spoor 35 bevonden zich meerdere dikke pakketten van gebroken 17^e eeuwse dakpannen (onder andere

¹¹ Geraadpleegd via www.watwaswaar.nl

zichtbaar op Afbeelding 3.3 in de linker wand). Onderin het profiel werd de uit geel dekzand bestaande C-horizont waargenomen.

3.3.3 Vondsten

Aardewerk

Het gevonden aardewerk staat weergegeven in tabel 3.1. Opvallend zijn de vele fragmenten laatmiddeleeuws aardewerk, die hoofdzakelijk afkomstig zijn uit spoor 23, een sloot. De meest voorkomende soort laatmiddeleeuws aardewerk is kogelpotaardewerk. Het merendeel van kogelpotfragmenten is afkomstig van grote potten en is tamelijk grof gebakken. Mogelijk betreft het voorraadpotten of grote potten die met het bedrijven van bepaalde ambachten te maken hebben gehad. Daarnaast komen plastische versieringen in de vorm van opgebrachte ribben en bodems met pootjes voor. Het kogelpotaardewerk dateert tussen circa 1150 tot 1400. Deze datering is vastgesteld op basis van vorm en versiering van het aardewerk

Ook uit de Late Middeleeuwen dateren fragmenten roodbakend aardewerk. Naast een laatmiddeleeuwse datering voor roodbakend aardewerk, kunnen enkele fragmenten gedateerd worden in de 16^e eeuw. De totale groep van roodbakend aardewerk uit spoor 23 kan gedateerd worden tussen circa 1300 en 1600. Daarnaast zijn er twee fragmenten Andenne aardewerk en enkele fragmenten Rijnlands steengoed aangetroffen. Het Andenne aardewerk kan gedateerd worden tussen 1075 en 1275. Het aangetroffen steengoed hoort thuis in de periode 1400 tot 1600.

Op basis van de aardewerkvondsten kan spoor 23 gedateerd worden tussen 1075 en 1600. Het is niet aannemelijk dat een sloot in een nederzettingcontext gedurende 525 jaar in gebruik is geweest. Aannemelijk is dat de sloot rond 1600 gedempt is. Mogelijk is de sloot aangelegd in de Late Middeleeuwen en is tijdens het gebruik een deel van het aardewerk in de sloot terecht gekomen. Daarnaast zal de sloot gedempt zijn met lokaal aanwezige grond, waarbij middeleeuwse ophoging- en/of afvallagen die aardewerk bevatten, aangesneden zullen zijn.

Het overige aardewerk uit put 1 is voornamelijk gebruiksaardewerk uit de 17^e en 18^e eeuw. Deze categorie wordt het sterkst vertegenwoordigd door het roodbakend aardewerk met loodglazuur.

Afbeelding 3.2: Detail profiel put 1, met links de horizontale opeenvolging van waterafvoeren.

Afbeelding 3.3: put 1, vlak 4, vak 1, met zichtbaar spoor 23 aftekenend in het gele dekzand.

Tabel 3.1: Aardewerk uit put 1.

Type	Aantal	Datering
Kogelpot	483	XII-XV
Andenne	1	XId-XIIIc
Steengoed	5	XVI-XVII
Roodbakkend	153	XIV-XVIII
Witbakkend	12	XV-XVIII
Majolica	4	XVII
Faience	3	XVII-XVIII
Pijpaarde	5	XVII-XVIII
Creamware	3	XIX
Bouwmateriaal	7	XVII-XX
Totaal	676	

Metaal

In totaal zijn er 23 metaalvondsten geborgen in put 1. Een bijzondere metaalvondst is een compleet en puntgaaf hangslot uit de 17^e eeuw (vondstnummer 5). Door middel van deze vondst kan spoor 12 in vlak 2 gedateerd worden in de 17^e eeuw. Uit de omgeving van spoor 23 is een duit gevonden met als opschrift "WEST FRISIÆ, 1626". Op de andere zijde zijn de letters "...SP.NOS" af te lezen. Het totale opschrift zal "DEVS.FORTI.ET.SP.NOS" geluid hebben. Dit staat voor "Deus fortitudo et spes nostra" (God is onze kracht en hoop). De munt is geslagen in Enkhuizen¹².

Overig

Het overige vondstmateriaal bestaat uit:

- 11 fragmenten glas, behorende tot flessen uit de 18e en 19e eeuw, en vensterglas,
- 14 fragmenten dierlijk bot,

¹² Geraadpleegd via: www.duiten.nl/westfriesland.

- 18 fragmenten bouwmetaal, bestaande uit dakpanfragmenten, baksteenfragmenten, mortel en één plavuis, alle daterend uit de periodes Late Middeleeuwen/ Nieuwe Tijd A.
- 1 houten balk,
- 2 ijzerslak,
- 8 schoeiselfragmenten van leer.

3.3.4 Conclusies

Geconcludeerd kan worden dat op de plek van put 1 vanaf de Late Middeleeuwen tot en met de 19e eeuw een kavelgrens aanwezig is geweest in de vorm van een watergang. In de directe nabijheid hebben gedurende de Late Middeleeuwen zeer waarschijnlijk ambachtelijke activiteiten plaatsgevonden, gezien de grote hoeveelheid fragmenten van grote voorraadpotten van kogelpotaardewerk.

3.4 Resultaten put 2

3.4.1 Sporen en structuren

In werkput 2 zijn twee vlakken aangelegd. Het grootste deel van proefsleuf 2 kan als verstoord worden beschouwd vanwege de ligging van een recente kelder midden in de put, en de ligging van een recente bezinkkelder aan de oostkant van de sleuf (respectievelijk spoor 7 en 8).

Het eerste vlak is aangelegd op een diepte van circa 0,3 tot 0,5 m beneden maaiveld. In het 1^e vlak kwamen funderingsresten tevoorschijn, opgetrokken uit zogenaamde Groninger mopstenen (26 x 13 x 6 cm) (sporen 4 en 5). De funderingsresten kunnen gedateerd worden in het eind van de 16^e eeuw.

Het tweede vlak werd aangelegd op circa 1 tot 1,3 m beneden maaiveld. Door het leegstromen van de recente kelder (spoor 7), kon het oostelijk deel van de proefsleuf niet onderzocht worden. Het meest opmerkelijke spoor uit vlak 2 was spoor 11: een pad van veldkeien. Het straatje is bijzonder vlak aangelegd, waarbij de grootste keien de buitenste rand vormen en het binnenste deel bestaat uit kleinere keien. De ruimte tussen de stenen is opgevuld met vuursteenfragmenten. De vastgestelde lengte bedraagt 4 meter, de breedte 0,8 m. Het pad werd doorbroken door een grondverbetering bestaande uit zand, ten behoeve van de in vlak 1 aangetroffen fundering (spoor 5). Vlak naast deze doorsnijding is een ronde, oudtijds aangebrachte verstoring zichtbaar in het pad (spoor 12), dat later op een minder zorgvuldige wijze weer is bestraat met veldkeien. Ter plaatse is hierdoor een verbreding ontstaan in het pad (zie Afbeelding 3.4). Op basis van aangetroffen kogelpotscherven kan het pad gedateerd worden tussen 1200 en 1500. In het profiel bevond zich op een iets hoger niveau een uitbraaksleuf van een uit kloostermoppen opgetrokken laatmiddeleeuwse fundering (zie §3.4.2). Omdat deze fundering over het pad heen is aangelegd, ligt het meer voor de hand om de datering van het keienpad dichterbij 1200 te zoeken dan bij 1500.

Iets ten oosten van het keienpad is het restant van een vlechtwerkconstructie aangetroffen (spoor 14). Deze bestond uit een ronde kleivulling en vijf hoepelfragmenten van wilgentenen (opgraving vondstnummer 3). Het betrof een ronde structuur met een doorsnee van circa 60 cm. Vanwege de geringe diepte waarop het ingegraven was, kon worden vastgesteld dat het geen put kon zijn. Deze zou namelijk tot in het natuurlijke zand (tot in het grondwater) zijn ingegraven. De vulling van de structuur leverde geen enkele aanwijzing op over de functie. Tussen de hoepelresten werden fragmenten kogelpotaardewerk aangetroffen (opgraving vondstnummer 5), die de constructie dateren in de periode 1200-1500; mogelijk gelijktijdig aan het keienpad.

Afbeelding 3.4: put 2, vlak 2, spoor 11: pad van veldkeien, met onderin een grondverbetering ten behoeve van spoor 5 en spoor 12, een oudtijdse verstoring, afgedicht met veldkeien.

3.4.2 Profiel

Op basis van het profiel kunnen de aangetroffen sporen en structuren van proefsleuf 2 worden ingedeeld in drie bouwfases. De oudste bestaat uit een zorgvuldig gelegd straatje van veldkeien en dateert uit de Late Middeleeuwen (spoor 11).

De tweede bouwfase bestaat uit een uitbraaksleuf met resten van een fundering opgetrokken uit kloostermop (...x13x8,5 cm) (sporen 27, 30 en 31), samen met een tot deze structuur behorend vloerniveau van leem (spoor 28). Deze bouwfase dateert mogelijk uit de late Middeleeuwen, maar is jonger dan fase 1.

De derde bouwfase bestaat uit een grondverbeteringsleuf tot op de natuurlijke ondergrond (waarbij deze het straatje van veldkeien doorsnijdt). Bovenin deze sleuf bevindt zich een fundering opgetrokken uit Groninger mopsteen (spoor 5). Eveneens bij deze derde fase hoort een zandlaagje met daarin fragmenten van kleine plavuizen. Deze laag wordt vooralsnog geïnter-

preteerd als vloerniveau (spoor 24). Het is onduidelijk of het muurwerk van spoor 4, dat opgetrokken is uit dezelfde steensoort, tot deze bouwfase hoort, of hier los van staat. Spoor 4 kan op basis van aangetroffen aardewerk gedateerd worden in de 17^e eeuw. Bouwfase 3 wordt gedateerd in het eind van de 16^e eeuw/ 17^e eeuw.

Tussen en boven de drie bouwfases, zijn verschillende ophoging- en egalisatielagen: sporen 19 t/m 22, 25, 26 en 29.

Onder het keienpad bevond zich een pakket van circa 50 cm dik dat bestond uit meerdere sterk humeuze lagen die veel kleine fragmenten kogelpotaardewerk bevatten (sporen 33 en 34). Deze lagen kunnen in verband worden gebracht met laatmiddeleeuwse akkerbouw/ tuinbouwactiviteiten en dateren mogelijk vanaf 1100. Onder deze lagen bevonden zich de sporen 36 t/m 38: het natuurlijke zand. Sporen 36 en 37 bevatten inspoeling van de bovenliggende lagen en spoor 38 bestaat uit geel zand.

Afbeelding 3.5: profiel van put 2

3.4.3 Vondsten

Aardewerk

Het aardewerk uit put 2 bestaat net als het aardewerk uit proefsleuf 1 uit gebruiksaardewerk. Het laatmiddeleeuwse kogelpotaardewerk bestaat ook hier uit resten van grote (voorraad) potten en worden gedateerd tussen 1100 en 1500.

Het nieuwtijdse aardewerk bestaat voornamelijk uit roodbakkend aardewerk met loodglazuur. Het merendeel van de fragmenten dateert uit de 17^e eeuw.

Tabel 3.2: Aardewerk uit put 2.

Type	Aantal	Datering
Kogelpot	40	XII-XV
Steengoed	2	XVI-XVII
Roodbakkend	46	XIV-XVII
Majolica	2	XVII
Faience	1	XVIIc-XVIII
Pijpaarde	14	XVII
Bouwmateriaal	3	XVII-XVIII
Totaal	108	

Metaal

In put 2 zijn twee te determineren metalen voorwerpen geborgen: een priemachtig voorwerp (vondstnummer 30) uit spoor 4, dat op basis van aardewerkvondsten gedateerd kan worden in de 17^e eeuw. De tweede metaalvondst is een Groningse duit uit 1770 (vondstnummer 32). Deze duit is gevonden tijdens de aanleg van het eerste vlak.

Overig

Het overige vondstmateriaal uit put 2 bestaat uit 24 fragmenten dierlijk bot, 4 fragmenten vensterglas en 1 houten paal.

3.4.4 Conclusies

In proefsleuf 2 zijn resten aangetroffen van drie verschillende bouwfases. De oudste fase dateert uit de Late Middeleeuwen en bestaat uit een zeer gaaf veldkeienpad en een ronde vlechtwerkconstructie. De tweede en derde fase bestaan uit funderingresten met bijbehorende vloerniveaus, respectievelijk daterend uit de Late Middeleeuwen en de 16^e en/of 17^e eeuw. Onder deze bouwfases werden sporen van laatmiddeleeuwse akkerbouw- en/of tuinbouwgronden aangetroffen, mogelijk daterend vanaf 1100.

3.5 Resultaten put 2a

3.5.1 Sporen en structuren

Put 2a is recht tegen put 2 aangelegd, met als doel het verdere verloop van het keienpad te traceren. Het eerste vlak toonde een grondverbetering (spoor 2) en enkele vlekken met puin. In de zuidelijke wand bevond zich een fundering die was opgetrokken uit Friese geeltjes van 18 cm lang en 4 cm hoog (klein drieling formaat). Deze fundering dateert uit de 18^e eeuw, of jonger.

In het tweede vlak werd een ander deel van het keienpad uit put 2 aangetroffen (zie Afbeelding 3.6). Het aangetroffen deel bevond zich rechtstreeks in het verlengde van het in put 2 waargenomen deel. Het keienpad was aanmerkelijk minder intact dan het deel in put 2. De stenen lagen minder geordend en waren over het algemeen kleiner van formaat. Bovendien was een deel van het pad oudtijds verwijderd. Het resterende deel betrof 1,5 m en had een maximale breedte van 1,3 m in het noordelijk deel en een minimale breedte van 0,25 m in het zuidelijk deel. Tussen dit deel van het keienpad werden fragmenten steengoed, kogelpot-, grijsbakkend, Paffrath en roodbakkend aardewerk aangetroffen. De datering ligt circa tussen 1200 en 1400.

Ondanks dat het keienpad alleen in het noordelijk deel van de put is aangetroffen, liep onder het keienpad over de hele breedte van de put het cunetzand van het pad (zie Afbeelding 3.7). Het pad liep oorspronkelijk verder in zuidelijk richting. Het verwijderen van de stenen heeft oudtijds plaatsgevonden. Op basis van aardewerk dat is aangetroffen recht boven het cunetzand, kan het verwijderen van de stenen gedateerd worden tussen 1400 en 1500 (vondstnummer 47).

Naast het keienpad bevatte vlak 2 een spoor gevuld met brokken van kloostermoppen (spoor 16). Tijdens het couperen bleek dat spoor 16 niet meer was dan een concentratie kloostermopfragmenten. Tussen de kloostermoppen werd roodbakkend aardewerk en kogelpotaardewerk aangetroffen, die het spoor dateren in het eind van de Late Middeleeuwen (1250-1500).

Afbeelding 3.6: het in put 2a aangetroffen deel van het keienpad, in zuidelijke richting.

3.5.2 Profiel

Het profiel van put 2a (zie Afbeelding 3.8) is gedocumenteerd aan de westelijke zijde en sluit aan op de zuidelijke zijde van het profiel van put 2. Links bovenin bevindt zich een fundering opgetrokken uit Groninger mopstenen (spoor 28, vulling 1). Deze fundering rust op de in vlak 1 waargenomen grondverbetering (vlak 1, spoor 2/ spoor 28 vulling 2 in het profiel). Deze fundering werd later in put 5 ook waargenomen (zie § 3.8.2), waar kon worden vastgesteld dat deze fundering dateert uit de Nieuwe Tijd. De Groninger Mopstenen in deze fundering zijn hergebruikte stenen. De grondverbetering onder de funderingen loopt tot 17 cm onder de fundering door.

Voor de rest bestaat het profiel van boven naar onder uit ophogingslagen (spoor 21, 22, 23 & 24). Onder deze lagen bevinden zich een aantal opeenvolgende, sterk puinhoudende lagen (spoor 25, 26, 27, 29, 30, 31, 33, 34 & 36). Deze lagen kunnen in verband worden gebracht met bouwfase 2 uit put 2 (Late Middeleeuwen). Onder deze lagen bevinden zich sterk humeuze lagen (37, 38 en 14). In deze lagen zijn kloostermopfragmenten, kogelpot- en roodbakkerd aardewerk aangetroffen, die thuis horen in de Late Middeleeuwen (circa 1100/1200-1400). Deze lagen kunnen net als de onderste lagen in het profiel van put 2 in verband worden gebracht met middeleeuwse land- en tuinbouw activiteiten. Op de overgang van deze middeleeuwse aan

land- en tuinbouw gerelateerde lagen naar het gele natuurlijke zand bevindt zich een natuurlijke zandlaag met inspoeling van organische deeltjes (spoor 40).

Afbeelding 3.7: cunetzand onder verstoring ten zuiden van aangetroffen deel keienpad.

3.5.3 Vondsten

Aardewerk

Het aangetroffen kogelpotaardewerk uit put 2a dateert over het algemeen tussen 1200 en 1500. Op een aantal fragmenten bevindt zich roet op de buitenkant, wat betekent dat de pot zich in, of boven vuur heeft bevonden. Deze potten waren in gebruik als kookpot. Daarnaast werden drie randfragmenten met dekselgeul aangetroffen. Ander gevonden laatmiddeleeuws aardewerk is Paffrath (1 keer), grijsbakkend aardewerk (1 keer) en steengoed (1 keer en 1 keer mogelijk laatmiddeleeuws). Van het aangetroffen roodbakkend aardewerk dateert een deel uit de Late Middeleeuwen en een deel uit de Nieuwe Tijd A (1500-1650). Eén fragment steengoed dateert uit het midden van de 16e eeuw en is geproduceerd in Frechen (Duitsland). Een ander fragment dateert uit het midden van de 17e eeuw en komt uit Westerwald (Duitsland). Van een fragment witbakkend aardewerk met glazuur konden niet genoeg kenmerken worden waargenomen om een datering nauwer dan Late Middeleeuwen/ Nieuwe Tijd A te geven.

Afbeelding 3.8: westprofiel put 2a.

Tabel 3.3: Aardewerk uit put 2a.

Type	Aantal	Datering
Kogelpot	43	XIII-XV
Paffrath	1	XII-XIIIb
Grijsbakkend	1	XIIIb-XV
Steengoed	4	XIV-XVII
Roodbakkend	28	XV-XVI
Witbakkend	1	XV-XVI
Indet	1	-
Totaal	79	

Overige vondsten

Naast aardewerk zijn gevonden:

- twee niet nader te determineren metaalvondsten aangetroffen; één fragment van ijzer en één van messing,
- drie fragmenten glas, waarvan twee keer vensterglas,
- fragmenten van 6 verschillende kloostermoppen,
- 14 fragmenten dierlijk bot.

3.5.4 Conclusies

In vlak 1 is een fundering aangetroffen uit de Nieuwe Tijd. In vlak 2 werd het verdere verloop van het keienpad uit put 2 aangetroffen. Het in put 2a aangetroffen deel van het pad was verstoord. Oorspronkelijk liep het pad ten opzichte van het in put 2 aangetroffen deel, in een rechte lijn door over de gehele breedte van put 2a. Van het zuidelijk deel werd alleen het cunetzand waargenomen. Het resterende deel in put 2a was 1,5 m lang, op het breedste punt was de breedte 1,3 m, terwijl op het smalste punt was slechts 0,25 m resteerde. De datering van het pad ligt waarschijnlijk in de 13^e eeuw. De verstoring, die een gedeeltelijke verwijdering van het pad omvatte, heeft plaatsgevonden in de 14^e eeuw. De oudst aangetroffen lagen in put 2a kunnen in verband worden gebracht met land- en tuinbouwactiviteiten, mogelijk vanaf de 12^e eeuw.

3.6 Resultaten put 3

3.6.1 Sporen en structuren

In put 3 werden twee vlakken aangelegd. Het eerste vlak werd aangelegd op een diepte van circa 1,3 m beneden maaiveld. Op dit niveau werden sporen uit de 17^e en 18^e eeuw aangetroffen. Een deel van proefsleuf 3 is verstoord door de aanwezigheid van een recente kelder in de noordoost hoek van de sleuf. In het eerste vlak bevond zich ook in het noordwestelijk deel van de sleuf een verstoring, veroorzaakt door een recente kelder (spoor 8). In het midden van vlak 1 werd een septictank verwijderd, wat ter plekke een verstoring in het vlak veroorzaakte (spoor 5). Door het hele vlak werden grondverbeteringen aangetroffen, die behoren tot de fundering van recentelijk gesloopte woningen ter plaatse (spoor 3).

Intacte archeologisch relevante sporen werden aangetroffen in de vorm van de sporen 2 en 9. Spoor 2 betrof een kuil met materiaal afkomstig uit de 17^e en 18^e eeuw. Spoor 9 werd in vlak 1 waargenomen als rechthoekig spoor, dat is opgevuld met kloostermopfragmenten, ongeglazuurde plavuizen en dakpannen. Hiertussen werd aardewerk uit de 18^e eeuw verzameld.

Vlak 2 is aangelegd op een diepte van circa 1,8 m. De sporen 2 en 9 waren ook in dit vlak zichtbaar. Van spoor 9 kon worden vastgesteld dat het een waterput betrof (zie Afbeelding 3.9). Onder de resten van recente kelder spoor 8 kwam een kuil te voorschijn met vondstmateriaal uit de 18^e eeuw (spoor 10). Naast kuilen werden er in het tweede vlak vijf paalgaten gedocumenteerd (sporen 11 t/m 15). De diepte van deze paalgaten varieerde van 0,05 tot 0,5 m. De datering van deze paalgaten is onbekend. De paalgaten kunnen niet aan een bepaalde structuur worden toegeschreven. Verder kwam er tegen de rand van de recente kelder in de noordoost hoek een kuil tevoorschijn met eveneens materiaal uit de 18^e eeuw (spoor 7).

In het vlak werd geconstateerd dat bodemopbouw van put 3 bestond uit een circa 1,6 m dik pakket venig zand (spoor 1) op dekzand. In de onderste 0,15 m van dit pakket werd op een aantal plaatsen vertrapt kogelpotaardewerk aangetroffen. Waarschijnlijk betreft het hier een laagmiddeleeuws loopvlak.

3.6.2 Profielen

Van put 3 is het zuidelijk lengteprofiel gedocumenteerd (zie Afbeelding 3.10). Vrij hoog in het profiel is een puintrechter aangetroffen van overwegend kloostermoppen, met daarin keramiek uit de 18^e eeuw. Dit spoor komt overeen met waterput spoor 9 uit het vlak (zie Afbeelding 3.6). De diepte van de put kon door het vele puin niet vastgesteld worden. Verder zijn de recente grondverbeteringen (spoor 3) ook in het profiel zichtbaar.

Afbeelding 3.9: put 3, waterput (spoor 9).

De bodemopbouw van het profiel bestaat uit in meerdere periodes aangebrachte ophogingslagen op pleistoceen zand. Recht op het zand bevindt zich een dunne zandige laag met ijzer en humusfibers. Deze laag is mogelijk een restant van een B-horizont. Hier bovenop liggen twee donkere humeuze lagen van circa 0,2 m dikte, waarin veel vertrap kogelpotaardewerk is aangetroffen. Deze lagen worden geïnterpreteerd als laatmiddeleeuws oppervlak.

Boven de middeleeuwse lagen ligt een 0,5 tot 0,85 m dikke venige laag, die overeenkomt met spoor 1 in het vlak. In deze laag is materiaal uit de 17e en 18e eeuw geborgen. Deze ophogingslaag is waarschijnlijk in één keer opgebracht in de 18e eeuw. Aan de oostkant bevonden zich boven spoor 1 nog twee lagen (sporen 17 en 18). Deze kunnen in verband worden gebracht met de bouw van de woningen die hier recent zijn gesloopt.

3.6.3 Vondsten

Aardewerk

Het laatmiddeleeuwse kogelpotaardewerk (vondstnummer 49, 50, 52, 59, 60, 62, 64 t/m 68) uit put 3, komt overeen met het in de andere sleuven gevonden materiaal. Ook hier betreft het tamelijke groffe en grote potten die geïnterpreteerd kunnen worden als voorraadpotten. Net als in proefsleuf 1 werd ook hier kogelpotmateriaal aangetroffen met opgebrachte rillen en cordonversiering.

Tabel 3.4: Aardewerk uit put 3.

Type	Aantal	Datering
Kogelpot	135	XIII-XV
Steengoed	2	XVII-XVIII
Roodbakkend	21	XVII-XVIII
Witbakkend	3	XVII-XVIII
Majolica	12	XVII-XVIII
Faience	2	XVIII
Porselein	2	XVIII
Pijpaarde	22	XVIII
Creamware	3	XIX
Totaal	203	

Het aardewerk uit de latere periodes is net als in de andere proefsleuven aan te duiden als alledaags gebruiks aardewerk. Ook hier overheerst het roodbakkend aardewerk met loodglazuur, al ligt de nadruk hier op materiaal uit de 18^e eeuw in plaats van de 17^e eeuw.

Metaal

In proefsleuf 3 zijn vier metaalvondsten geborgen: een niet te determineren duit en een vingerring uit de 18^e eeuw komen uit spoor 2 (respectievelijk vondstnummer 43 en 45). Uit spoor 1 komt een loden kogel en bij de aanleg van het 1^e vlak is een tweede (niet te determineren) duit gevonden (respectievelijk vondstnummer 51 en 53).

Overig

Het overig aangetroffen materiaal uit proefsleuf 3 bestaat uit 1 oesterschelp, 1 fragment dierlijk bot, 13 fragmenten glas, waaronder 8 fragmenten van minstens 6 wijnflessen uit de 18^e eeuw en 5 fragmenten vensterglas.

Afbeelding 3.10: Proefsleuf 3, profiel.

3.6.4 Conclusies

In proefsleuf 3 zijn net als in de proefsleuven 1 en 2 resten aangetroffen uit de Late Middeleeuwen en uit de Nieuwe Tijd. De middeleeuwse resten bestaan uit vertrappt kogelpotmateriaal dat is aangetroffen in twee zeer humeuze lagen vlak boven het pleistocene zand. Boven de middeleeuwse lagen bevindt zich een dik pakket venig materiaal dat in één keer is opgebracht, waarschijnlijk in de 18e eeuw. In recente tijd is de locatie bebouwd. Het feit dat de bodemopbouw bestaat uit venige/ zeer humeuze lagen doet vermoeden dat dit deel van het plangebied zowel in de Late Middeleeuwen als in de Nieuwe Tijd niet bebouwd is geweest, maar in gebruik is geweest als moestuin/ landbouwgrond.

3.7 Resultaten put 4

3.7.1 Sporen en structuren

In het eerste vlak van put 4 werden voornamelijk stadsophogingslagen uit de 17^e en 18^e eeuw aangetroffen. In het oostelijk deel van de put werden vijf recente stiepen aangetroffen (spoor 6), die waarschijnlijk in verband kunnen worden gebracht met de recentelijk gesloopte bewoning. In het midden van de put werd de ook in put 1 waargenomen waterafvoer van putstenen aangetroffen (spoor 7). Net als in put 1 was deze ook hier aangelegd boven op een voorganger. Deze voorganger was opgetrokken uit opgestapelde heideplaggen (spoor 9), waartussen zich een goot bevond. De plaggen waren opgestapeld in een sloot (spoor 10). Deze sloot, die maar

deels zichtbaar was, is mogelijk eveneens een voorganger van spoor 9. Tegen de westkant van de afvoer van putstenen, bevond zich een kuil die was opgevuld met dakpanfragmenten. Het westelijk deel van vlak 1 was grotendeels verstoord (spoor 8). Naast deze verstooring werd in het westelijk deel een (recente) grondverbetering aangetroffen (spoor 12).

In vlak 2 werden meerdere middeleeuwse sporen aangetroffen: in het westelijk deel werd een NNW/ ZZO georiënteerde rij van vijf paalgaten gevonden (spoor 18 t/m 22). Spoor 19 en 22 lagen min of meer naast elkaar. Mogelijk diende spoor 22 als vervanger voor spoor 19. De dieptes van de paalkuilen variëren van 20 tot 40 cm. In spoor 18 werden de resten van een iets aangepunte paal aangetroffen; de afmetingen van de paal betroffen 8 x 18 cm. De paal was erg fragiel en viel uit elkaar tijdens het couperen. De coup van spoor 18 en 22 zakte tijdens het couperen in wegens het zeer snel opkomende grondwater (zie Afbeelding 3.12). In spoor 20 werden 7 fragmenten kogelpotaardewerk aangetroffen (vondstnummer 35). Deze fragmenten waren niet nader te determineren dan Late Middeleeuwen.

Afbeelding 3.11: wateroverlast in put 4.

Naast paalkuilen werd veel laatmiddeleeuws aardewerk aangetroffen in spoor 15. Wegens wateroverlast kon dit spoor niet goed onderzocht worden. Vermoedelijk betrof het een laatmiddeleeuwse afvalkuil. Het aardewerk afkomstig uit dit spoor betreft kogelpotaardewerk, onder andere met Besenstrich-versiering en een fragment met rode verfvegen. Een vergelijkbare scherf is ook gevonden in Wymeer (hemelsbreed 13 km oostelijk in aangrenzend Duitsland), waar deze gedateerd wordt in de 14^e eeuw¹³. Verder werd in dit spoor een bodem van Langerwehe steengoed aangetroffen. Het materiaal dateert de kuil tussen 1200 en 1400.

Naast middeleeuwse resten werd in vlak 2 een noord/zuid georiënteerde sloot aangetroffen. Aardewerk uit deze sloot dateert uit de periode 1600 tot 1800. De sloot ligt in het verlengde van de laatmiddeleeuwse/vroeg nieuwetijdse sloot uit put 1. Ook de oriëntatie is gelijk. Echter, de sloot in put 1 (put 1, spoor 23) liep niet verder in noordelijke richting. Ook in het profiel van put 1 werd deze niet meer waargenomen. Hoewel de oriëntatie en positie sterk overeenkomen, zijn er

¹³ Groenendijk, H. & W. Schwarz, 1991. Mittelalterliche Besiedlung der Moore im Einflussbereich des Dollarts: Ergebnisse und Perspektiven. *Archäologische Mitteilungen aus Nordwestdeutschland* 14, p. 55 & Abb. 17.9.

belangrijke verschillen: er is geen aansluiting en de datering van het vondstmateriaal komt niet overeen. De sloot uit put 1 dateert van 1300 tot 1600, terwijl de sloot uit put 4 dateert van 1600 tot 1800. De locatie van de sloot uit put 4 (spoor 23) komt overeen met de bij put 1 beschreven perceelsgrens (zie Afbeelding 3.1). Mogelijk kan deze sloot met dezelfde perceelsgrens in verband worden gebracht.

Afbeelding 3.12: instorting coup van spoor 18 en 22 door snel stijgend grondwater

3.7.2 Profiel

Tijdens het documenteren van het profiel van put 4 werd hinder ondervonden van zowel regenwater als grondwater (zie Afbeelding 3.11). Door het vele water werd de put moeilijk begaanbaar en bovendien dreigde instortingsgevaar. De gedocumenteerde lagen dateren allemaal uit de Nieuwe Tijd. Middeleeuwse lagen konden niet in het profiel vastgelegd worden.

Boven het profiel bevindt zich een grote recente verstoring (spoor 25). Onder deze verstoring bevinden zich twee afvoerbuizen: een gresbuis met ingraving (spoor 28 en 40) die ook in put 1 is aangetroffen (put 1, spoor 30), en een pvc-afvoerbuis (spoor 39). In het westelijk deel van het profiel zijn onder spoor 25 twee ophogingslagen zichtbaar (spoor 33 en 41). Deze sporen zijn niet nader te dateren dan nieuwtijds. Onder spoor 33 bevindt zich een ophogingslaag die op basis van aardewerk gedateerd kan worden tussen 1600 en 1800 (spoor 34). Helemaal ten westen onderin, kwam door instorting van een deel van het profiel een recente fundering bloot te liggen (spoor 36). Dit spoor kan in verband worden gebracht met de recentelijk gesloopte bebouwing in het plangebied. Het midden en oosten van het profiel bestaan uit spoor 26 en 27: ophogingslagen die op basis van aardewerk gedateerd kunnen worden in de periode 1600 tot 1800. In het midden is de afvoer van putstenen (spoor 32), de afvoer van heideplaggen (spoor 31) en de hieraan voorafgaande sloot (spoor 30) zichtbaar (zie § 3.7.1). Hieronder liggen spoor 37 en 38 (zie Afbeelding 3.13), die overeenkomen met de in § 3.7.1 beschreven nieuwtijdse perceelsgrenssloot (spoor 23 in vlak 2). Opvallend is dat boven spoor 30, 31, 32, 37 en 38 geen enkele ingraving zichtbaar is door de ophogingslagen. Dit is opvallend, omdat gezien de gelijktijdige datering van de ophogingslagen en de sloot (spoor 37 en 38) een doorsnijding van de ophogingslagen verwacht mag worden. Helemaal onderin het profiel werd het natuurlijk dekzand waargenomen. Het antropogene pakket lag direct op het dekzand. Een natuurlijke bodemvorming was niet meer aanwezig.

Afbeelding 3.13: spoor 37 en 38 in het noordprofiel van put 4.

3.7.3 Vondsten

Aardewerk

In put 4 zijn 27 fragmenten kogelpotaardewerk aangetroffen, waaronder geprofileerde randen met dekselgeul, enkele wandfragmenten met Besenstrich-versiering en 1 wandfragment met aangebrachte rode slib, of verf op de buitenkant. Besenstrich-versiering is een versiering bestaande uit smalle, dicht naast elkaar aangebrachte lijnen, waarvan het lijkt alsof ze zijn aangebracht met een bezem, of daarop lijkend voorwerp. Eén bodemfragment is voorzien van een standvoet. Het kogelpotaardewerk dateert tussen 1200 en 1500.

Eén fragment steengoed dateert uit de Late Middeleeuwen (1300-1500) en is afkomstig uit Langerwehe (Duitsland). Het overige steengoed dateert uit de Nieuwe Tijd, waarvan twee fragmenten afkomstig zijn uit Frechen (datering 1550-1700) en 1 fragment uit Westerwald (datering circa 1700-1800).

Het grootste deel van het roodbakkend aardewerk dateert uit de periode 1575 tot 1800. Twee fragmenten dateren uit de Late Middeleeuwen (1400 tot 1500), waaronder mogelijk een oor van een vetvanger. Twee fragmenten roodbakkend aardewerk konden gedetermineerd worden als Werra-aardewerk, afkomstig uit het Duitse (Hessische) Werragebied. Deze fragmenten dateren uit de periode 1575 tot 1625. Het aangetroffen witbakkend aardewerk dateert tussen 1500 en 1800. Eén fragment kon geïdentificeerd worden als Weser aardewerk (uit het Duitse Wesergebied). Dit fragment dateert tussen 1575 en 1650.

Verder zijn in put 4 fragmenten majolica aardewerk aangetroffen uit de 17e eeuw, faience uit de 18e eeuw, pijpen en pijpfragmenten uit de 17e en 18e eeuw en porselein uit de 18^e eeuw.

Tabel 3.5: Aardewerk uit put 4.

Type	Aantal	Datering
Kogelpot	27	XIII-XV
Steengoed	6	XIV-XIX
Roodbakkend	63	XVI-XVIII
Werra	2	XVI-XVIIa
Witbakkend	6	XVI-XVIII
Weser	1	XVI-XVIIb
Majolica	9	XVII
Faience	4	XVIII-XIX
Pijpaarde	6	XVII-XVIII
Porselein	2	XVIII
Totaal	126	

Metaal

De metaalvondsten uit put 4 bestaan uit een spijker, een knoop van koper en twee niet determineerbare fragmenten.

Overige vondsten

De overige vondsten bestaan uit:

- Glas, bestaande uit fragmenten van 3 wijnflessen, 1 zalffles en 2 fragmenten vensterglas. Eén vensterglasfragment bevat een zogenaamd ossenoog, een verdikking gevormd bij het draaien van het glas.
- Bouwkeramiek, bestaande uit 2 fragmenten van majolica wandtegels, 2 plavuizen, 3 dakpanfragmenten en 1 putsteen behorende bij spoor 37 (waterafvoer, opgetrokken uit putsteen).
- 9 fragmenten natuursteen.
- 10 fragmenten dierlijk bot, waarvan 1 verbrand.
- 2 schoenfragmenten van leer

3.7.4 Conclusies

De in put 1 waargenomen opeenvolgende waterafvoeren, waren ook in put 4 zichtbaar. Van boven naar onder werd ook hier een gresbuis, een afvoer van putstenen, een afvoer van opgestapelde heideplaggen en een sloot waargenomen. De datering van de afvoeren ligt voornamelijk in de 19^e en mogelijk 20^e eeuw. Onder deze afvoeren werd ook hier een oudere sloot aangetroffen, die qua vondstmateriaal jonger blijkt te zijn dan de laatmiddeleeuwse/ vroeg nieuwetijdse sloot uit put 1. Het materiaal uit deze sloot dateert tussen 1600 en 1800. Het is duidelijk dat het hier dezelfde perceelsgrens betreft als in put 1. Naast deze afvoeren, bestond een groot deel van de bodemopbouw in put 4 uit stadsophogingslagen uit de 17^e t/m de 19^e eeuw.

Net als in put 1 zijn ook hier in het profiel geen middeleeuwse tuinbouw/landbouwlagen aangetroffen. Wel werden er een vijftal laatmiddeleeuwse paalkuilen en een mogelijke afvalkuil uit de periode 1200 tot 1400 aangetroffen. Het is mogelijk dat zich vlak bij put 1 en 2 een laatmiddeleeuws erf heeft bevonden.

3.8 Resultaten put 5

3.8.1 Sporen en structuren

In het eerste vlak van put 5 werden de resten van drie verschillende funderingen aangetroffen. De eerste is de funderingsleuf van de fundering van het recentelijk gesloopte pand op de hoek van de Blijhamsterstraat en de Engelsestraat (spoor 1). Iets ten westen ten opzichte van deze funderingsleuf, werd een restant (spoor 7) en een uitbraaksleuf (spoor 3) van een van kloostermoppen gebouwde muur aangetroffen. Het nog resterende deel van de fundering was ongeveer 40 cm breed en strekte zich uit over de gehele breedte van de put. De muur loopt min of meer

evenwijdig met de Blijhamsterstraat en dateert op basis van de kloostermoppen uit de Late Middeleeuwen. Ten westen van de put werd een fundering aangetroffen van Groninger mopstenen, aangelegd op een grondverbetering (spoor 5, vulling 1 en 2) (zie Afbeelding 3.14). Deze fundering heeft dezelfde oriëntatie als de muur van spoor 7. De grondverbetering strekte zich uit over de gehele breedte van de put, terwijl de fundering zelf zowel noordelijk als zuidelijk vlak voor de putrand stopte. De fundering bestond uit twee gespiegelde driehoeken van mopsteen, met hiertussen een opening. Het geheel lijkt op een rechte gevel met een uitstekend portiek dat circa 1,3 m uitsteekt ten opzichte van de gevel. De breedte van de portiek is circa 1,8 m en de breedte van de opening zelf bedraagt circa 1 m. Fundering spoor 5 kan opgetrokken zijn uit hergebruikte stenen. Al moet opgemerkt worden dat er geen enkele aanwijzing is van vermenigving met stenen uit andere periodes. Op basis van de Groninger mopstenen kan de fundering gedateerd worden in de 16e eeuw.

Afbeelding 3.14: spoor 5 in put 5, vlak 1 (in westelijke richting).

De Blijhamsterstraat staat bekend als één van de oudste wegen van Winschoten, die tevens deel uit maakte van de doorgaande route van Groningen naar het Duitse achterland. Als één van de oudste wegen van Winschoten, bevond zich langs deze route ook één van de oudste kernen van de nederzetting(en) Winschoten. Vanuit dit oogpunt is het voorkomen van bakstenen bebouwing langs deze weg niet vreemd. Het gebruik van kloostermoppen in de laatmiddeleeuwse Ommelanden blijft over het algemeen beperkt tot de bouw van kerken, kloosters en steenhuisen. Dit heeft te maken met de kostbaarheid van bakstenen in die periode. Voor de aanwezigheid van een dergelijk gebouw op de locatie van put 5 is vooralsnog geen aanwijzing. Het is onwaarschijnlijk dat de aangetroffen fundering een dergelijk gebouw betreft. Bekend is dat steenhuisen vanaf de 14^e en 15^e eeuw hun verdedigende functie verloren. De uit kloostermoppen opgetrokken fundering in put 5 is mogelijk opgetrokken uit stenen afkomstig van een gesloopt steenhuis in de nabije omgeving. In dit geval zou de fundering gedateerd kunnen worden in mogelijk de 14^e, of 15^e eeuw.

In vlak 2 werden geen structuren meer aangetroffen. Vlak 2 bestond uit een voornamelijk sterk humeus pakket, gevuld met een grote hoeveelheid laatmiddeleeuws kogelpotaardewerk, roodbakkerd aardewerk, grijsbakkerd aardewerk, steengoed en Andenne aardewerk. Langs de noordkant werden twee houtskool bevattende sporen aangetroffen (spoor 9 en 10). De hoeveelheid houtskool is te gering om van een brandlaag te spreken.

3.8.2 Profiel

Van put 5 is het zuidprofiel gedocumenteerd (zie Afbeelding 3.15). De top van het profiel bestaat uit een fundering van baksteen, die tevens de zuidgrens van de put vormde (spoor 18). Deze fundering bestond voornamelijk uit bakstenen met een formaat van 22,5 bij 11 bij 5 cm. Vooral onderin de fundering was ook gebruik gemaakt van hergebruikte Groninger mopstenen. De fundering dateert uit de Nieuwe Tijd. Onder deze fundering was een grondverbetering van geel zand aangebracht (spoor 17).

Onder de grondverbetering werden meerdere sporen waargenomen die alle als middeleeuwse lagen geïnterpreteerd worden. Onder deze lagen bevindt zich een humeuze laag (spoor 13) die gezien kan worden als het oude maaveld dat vooraf ging aan de bewoning. Onder deze laag bevindt zich het gele dekzand. De middeleeuwse lagen bestaan van onderaf gezien uit een aantal betrekkelijk smalle lagen (spoor 14, 22, 23 en 24). Spoor 14 en 24 bestaan uit kleilig materiaal, mogelijk egalisatielagen. In spoor 24, de oudste antropogene laag, werd een aantal kogelpotfragmenten gevonden die de laag dateren vanaf 1200. Boven deze smalle lagen ligt een dik pakket humeuze grond: een ophogingslaag die op basis van in de laag aangetroffen kogelpotfragmenten kan dateren vanaf 1200, maar stratigrafisch jonger dan spoor 24. Boven spoor 15 ligt spoor 16, een puin en houtskoolhoudende laag. De hoeveelheid houtskool is echter te gering om van een brandlaag te spreken.

Onderin de oostelijke hoek werd tijdens het schoonmaken van het profiel een fundering van kloostermoppen en Groninger mopstenen aangetroffen (spoor 21) (zie Afbeelding 3.16). Deze fundering was tot op het zand aangelegd. Het is onduidelijk waar deze fundering voor diende. Mogelijk betreft het een deel van een kelder. De datering ligt waarschijnlijk in de vroege Nieuwe Tijd.

Afbeelding 3.15: zuidprofiel van put 5.

3.8.3 Vondsten

Aardewerk

Het grootste deel van het gevonden aardewerk uit put 5 bestaat uit kogelpotaardewerk. Ook in dit materiaal bevinden zich geprofileerde randen met dekselgeulen en besenstrichversiering.

Afbeelding 3.16: put 5 spoor 21.

Opmerkelijk is een stampervormig object, gemaakt van kogelpotaardewerk. Vanwege het tamelijk zachte baksel lijkt een functie als stamper uitgesloten; het voorwerp zou te snel breken. De functie is vooralsnog onbekend. Net als in put 4 is ook hier een fragment aangetroffen met rode slib of verf aan de buitenzijde. Opmerkelijk is de binnenzijde van dit wandfragment, waarop een glans zichtbaar is. Onduidelijk is of dit een bewust aangebrachte glazuurlaag is, of een vorm van verglazing ontstaan door verhitting. Verder is een wandfragment voorzien van een eenvoudig handvat, waarin een vingerindruk zichtbaar is.

Tabel 3.6: Aardewerk uit put 5.

Type	Aantal	Datering
Kogelpot	121	XII-XIV
Andenne	1	XId-XIIIc
Grijsbakkend	1	XIII-XIV
Steengoed	5	XIV-XV
Roodbakkend	37	XVI-XVIII
Pijpaarde	1	XVII-XVIII
Totaal	166	

Overige vondsten

Het overige vondstmateriaal bestaat uit:

- 2 spijkers en 1 deurklink van ijzer,
- Een fragment vensterglas,
- 23 fragmenten dierlijk bot,
- 2 schoenfragmenten van leer,
- 6 fragmenten bouwkeramiek, waaronder 1 kloostermopfragment, 1 fragment Groninger mopsteen, 1 baksteen, 2 dakpanfragmenten en 1 fragment van een majolica wandtegel.
- 2 slakken/ verglaasde aarde, mogelijk afkomstig uit een oven.

3.8.4 Conclusies

In vlak 1 van put 5 werden resten gevonden van een fundering van hergebruikte kloostermoppen en een fundering van Groninger mopstenen. Beide funderingen liepen min of meer parallel

aan de Blijhamsterstraat. Beide funderingen duiden op stenen bebouwing langs de Blijhamsterstraat, één van de oudste wegen van Winschoten. De fundering van kloostermoppen dateert mogelijk uit de 14e, of 15e eeuw. De fundering van Groninger mopstenen dateert uit de 16e eeuw. In de oostkant van het profiel werd een diep aangelegd stuk fundering van Groninger mopstenen en hergebruikte kloostermoppen aangetroffen, mogelijk een vroeg nieuwetijdse kelder.

Onder de funderingsresten werden venige en kleiige lagen aangetroffen. Deze lagen zijn laat-middeleeuwse ophogings- en egalisatielagen. Het oudst aangetroffen materiaal dateert vanaf 1200.

3.9 Resultaten put 6

3.9.1 Sporen en structuren

Put 6 zou oorspronkelijk tegen de stoep van de Beertsterstraat aangelegd worden. De aanwezigheid van een aantal recente kelders in dit deel van het plangebied maakte dit echter onmogelijk. De put is uiteindelijk aangelegd in het midden van het deel van het plangebied tussen de Beertsterstraat en de Engelsestraat.

In put 6 is maar één vlak aangelegd, omdat er tijdens het verdiepen nauwelijks sporen zichtbaar werden. In het vlak werden zes recente stiepen aangetroffen (spoor 1 en 4 t/m 8). Verder werd aan de zuidkant van de put een waterput met ingraving aangetroffen (spoor 2) (zie Afbeelding 3.17). De waterput was aangelegd door middel van opgestapelde plaggen. De ouderdom van de put gaat niet verder terug dan de 19^e eeuw.

Afbeelding 3.17: waterput (spoor 2) in put 6.

Tijdens verder verdiepen na afloop van de afwerking van vlak 1, werden enkel donkere humeuze lagen aangetroffen met onder andere kogelpotfragmenten. Sporen werden niet meer aangetroffen. De natuurlijke ondergrond bestond ook hier uit geel dekzand.

3.9.2 Profiel

Het profiel van put 6 vertoont net als de andere putten een ondergrond van geel dekzand (spoor 10). Boven dit zand ligt een natuurlijk pakket (spoor 11) met inspoeling van organisch materiaal

uit hoger gelegen lagen. In dit pakket is één fragment laatmiddeleeuws kogelpotaardewerk gevonden (vondstnummer 95). Op deze natuurlijke ondergrond bevinden zich enkele smalle humeuze en venige lagen (spoor 12, 16, 17, 18, 21, 22 en 27). Deze lagen dateren uit de Late Middeleeuwen. In spoor 12, 16, 18, 21 en 27 werden fragmenten laatmiddeleeuws kogelpotaardewerk gevonden. Deze lagen kunnen op basis van het hoge humus gehalte en het ontbreken van structuren en vergravingen geïnterpreteerd worden als tuinbouw-/akkerbouwgronden.

De laatmiddeleeuwse lagen zijn deels vergraven in latere tijden, wat zichtbaar is tussen spoor 21 en 27 en ten zuiden van spoor 21. De middeleeuwse lagen worden afgesloten door spoor 13, een pakket sterk humeus, licht puinhoudende grond. 2 fragmenten roodbakkend aardewerk dateren deze laag in de 17^e of 18^e eeuw. Spoor 13 wordt afgesloten door een pakket van meerdere recente sporen (spoor 14, 15, 19, 20, 23, 24 en 29 t/m 32).

3.9.3 Vondsten

Aardewerk

Het kogelpotaardewerk uit put 6 vertoont hetzelfde beeld als dat uit de andere putten. Ook uit deze put komen veel randen met geprofileerde randen en dekselgeulen. Eén wandfragment is voorzien van strepen rode slib of verf. Verder is de steel van een steelpan aangetroffen. Het kogelpotmateriaal dateert uit de periode 1100-1400. Het aangetroffen roodbakkend aardewerk dateert uit de periode circa 1550 tot 1800. Eén fragment witbakkend aardewerk is mogelijk afkomstig uit de 15e eeuw, het andere fragment uit de 18e eeuw. Het overige aardewerk dateert uit de periode 1600 tot 1900.

Metaal

In put 6 zijn 4 metalen objecten aangetroffen: 2 spijkers, 1 mogelijk Engelse sleutel en 1 muntgewicht. Het muntgewicht betreft een muntgewicht van een albertijn: een gouden munt, in Brabant en Vlaanderen geslagen tussen 1600 en 1611 onder Albert (Albrecht), aartshertog van Oostenrijk en landvoogd van de Spaanse Nederlanden. In 1645 is de munt buiten koers gesteld¹⁴. De omvang bedraagt circa 1,5 x 1,5 x 0,2 cm en vertoont aan de ene zijde de letters AL BE met een stokkenkruis, binnen een parelkrans. Deze letters staan voor albertijn. Aan de andere zijde bevinden zich de letters I T V (mogelijk Isaac te Welberg, Amsterdam). Oorspronkelijk zal het gewicht 5,159 g geweest zijn, nu weegt het 4,8 g. De datering ligt tussen 1605 en 1611¹⁵.

Tabel 3.7: Aardewerk uit put 6.

Type	Aantal	Datering
Kogelpot	28	XII-XIV
Roodbakkend	17	XVI-XVIII
Witbakkend	2	XV-XVIII
Majolica	2	XVIIa-XVIIb
Faience	1	XVIIc-XVIII
Pijpaarde	6	XVII-XVIII
Industrieel wit	8	XIX
porselein	1	XVIII-XIX
Totaal	65	

Overige vondsten

De overige vondsten uit put 6 bestaan uit:

- Fragmenten van 3 wijnflessen,
- Bouwkeramiek, waaronder een dakpanfragment en 2 fragmenten majolica wandtegels,
- 3 fragmenten dierlijk bot.

¹⁴ Geraadpleegd via:

<http://www.meertens.knaw.nl/boedelbank/boedellexicon/dossiers/albert.htm>

¹⁵ Geraadpleegd via: <http://wf4.nl/paginaTheo/theomuntgewicht.htm>

3.9.4 Conclusies

In put 6 werden betrekkelijk weinig sporen aangetroffen. In de zuidkant van de put werd een van opgestapelde plaggen gebouwde waterput gevonden, die niet ouder is dan de 19^e eeuw. Onder in de put werd een deels verstoord pakket van humeuze lagen aangetroffen die geïnterpreteerd worden als laatmiddeleeuwse tuinbouw-/landbouwgrond. De middeleeuwse lagen werden afgesloten door een ophogingspakket uit de 17^e en/of 18^e eeuw. Het bovenste deel van de put bestond uit recente verstoringen.

3.10 Conclusies

Op basis van het uitgevoerde veldwerk kan geconcludeerd worden dat in alle aangelegde putten archeologische resten aanwezig zijn uit de Late Middeleeuwen de 16^e, 17^e eeuw en 18^e eeuw.

De laatmiddeleeuwse sporen bestaan uit paalkuilen, een sloot, een mogelijke afvalkuil en een fundering van kloostermoppen. Daarnaast zijn in de putten 2, 2a, 3 en 6 sporen aangetroffen die duiden op een gebruik van het land als tuinbouw-/landbouwgrond. De oudste laatmiddeleeuwse vondsten (Andenne aardewerk) dateren vanaf het eind van de 11^e eeuw tot halverwege de 13^e eeuw. Enkele aangetroffen kogelpotranden kunnen geplaatst worden in de 12^e eeuw. De vroegst aantoonbare ingebruikname van het plangebied kan dan ook in de 12^e eeuw geplaatst worden.

De resten uit de Nieuwe Tijd bestaan voornamelijk uit enkele funderingen (onder andere van Groninger mopstenen), een waterput, stadsophogingslagen, sloten en waterafvoeren. De resten dateren vanaf de 16^e eeuw tot en met heden.

Vanwege de verschillende ophogingen die hebben plaatsgevonden, zijn de structuren en lagen zeer goed bewaard gebleven.

3.11 Conclusies vondsten

Verreweg de grootste vondstcategorie wordt gevormd door het aardewerk. In totaal zijn er 1411 stuks aardewerk geborgen. Het merendeel van het aardewerk bestaat uit laatmiddeleeuws aardewerk, daterend vanaf de 12^e eeuw tot en met de 15^e eeuw. Het middeleeuwse aardewerk bestaat uit kogelpotaardewerk, Andenne, Paffrath, grijsbakkend aardewerk en steengoed. Vooral in put 1 zijn randen gevonden van grote potten die in verband kunnen worden gebracht met voorraadpotten. Enkele van deze randen dateren uit de 12^e, of 13^e eeuw.

Het nieuwtijdse aardewerk bestaat uit roodbakkend aardewerk, Werra-aardewerk, steengoed, witbakkend aardewerk, Weser-aardewerk, majolica, faience, pijpaaarde, porselein en industrieel wit/ creamware. Het dateert van de 16^e tot en met 19^e eeuw.

Tabel 3.8: Aantal stuks aardewerk per put en totaal

Type	1	2	2a	3	4	5	6	Totaal	Datering
Kogelpot	483	40	43	135	27	121	28	877	XII-XV
Andenne	1					1		2	XId-XIIIc
Paffrath			1					1	XII-XIIIb
Grijsbakkend			1			1		2	XIIIb-XV
Steengoed	5	2	4	2	6	5		24	XIV-XVII
Roodbakkend	153	46	28	21	63	37	17	365	XIV-XVIII
Werra					2			2	XVId-XVIIa
Witbakkend	12		1	3	6		2	24	XV-XVIII
Weser					1			1	XVId-XVIIb
Majolica	4	2		12	9		2	29	XVII
Faience	3	1		2	4		1	11	XVIIc-XVIII
Pijpaaarde	5	14		22	6	1	6	54	XVII-XVIII
Industrieel wit/	3			3			8	14	XIX
Creamware									
Porselein				2	2		1	5	XVIII-XIX
Totaal	669	105	78	202	126	166	65	1411	

Naast aardewerk is er glas, metaal, bouwmetaal, dierlijk bot gevonden:

- 48 glasfragmenten gevonden, onder te verdelen onder vensterglas en wijnflessen.
- 51 stuks metaal: onder te verdelen onder spijkers, munten, muntgewicht, sloten, kogel, vingerhoed en niet nader te determineren voorwerpen.
- 79 fragmenten dierlijk bot.
- 55 fragmenten bouwmetaal: dakpannen, Groninger mopsteen, kloostermop(fragmenten) en baksteen uit de Nieuwe Tijd.
- Enkele fragmenten natuursteen en verglaasde grond/slakken.

4 Synthese

4.1 Conclusie

Tijdens het veldwerk is duidelijk geworden dat het plangebied is gelegen op een zandkop. Deze zandkop was een geschikte plek voor bewoning, omdat deze relatief hoger gelegen was dan de zeelei- en veengebieden rondom Winschoten. In elke put werd onderin Pleistoceen dekzand aangetroffen. In de putten 2, 2a, 3, 5 en 6 werd boven het pleistocene zand een natuurlijke inspoelingslaag waargenomen; mogelijk het oude maaiveld dat aan de ingebruikname van het gebied vooraf ging. De door menselijke activiteiten ontstane ophogingen in het plangebied zijn in te delen in een aantal verschillende fases:

De eerste fase bestaat uit de laatmiddeleeuwse lagen, die direct op de natuurlijke ondergrond zijn gelegen. In de putten 2, 2a, 3 en 6 kunnen deze in verband worden gebracht met een functie van het gebied als tuinbouw, of akkerbouwland. Deze lagen bestaan hoofdzakelijk uit dunne, langgerekte donkere humeuze lagen, ontstaan door het opbrengen van organisch afval over het land (plantaardig afval, mest enz.). In put 5 werden deze lagen niet aangetroffen, hier werden in plaats van de sterk humeuze lagen, kleiige en venige lagen aangetroffen die gezien kunnen worden als egalisatielagen. Het doel van deze egalisatie is onbekend. In de aan tuinbouw en akkerbouw gerelateerde lagen werden vele fragmenten aardewerk aangetroffen, op basis waarvan vastgesteld kon worden dat de ingebruikname van het plangebied teruggaat tot de 12^e eeuw. De eerste fase kan qua datering geplaatst worden vanaf de 12^e eeuw tot, of tot halverwege de 14^e eeuw.

Het in put 2 en 2a aangetroffen keienpad kan op basis van stratigrafie toegekend worden aan het eind van de eerste fase.

De tweede fase dateert eveneens uit de Late Middeleeuwen. In put 5 werd boven de genoemde egalisatielagen een fundering aangetroffen, die was opgetrokken uit kloostermoppen. Deze kloostermoppen zijn waarschijnlijk afkomstig van een andere locatie (mogelijk een gesloopt steenhuis) en in het plangebied hergebruikt. Tot wat voor soort bebouwing de fundering heeft behoord is onduidelijk. In het profiel van put 2 werd ook een uitbraaksleuf gedocumenteerd van een uit kloostermoppen opgetrokken fundering, met een bijbehorend vloerniveau. Mogelijk behoren deze sporen tot dezelfde fase. Deze fase dateert vanaf, of vanaf halverwege, de 14^e eeuw tot ongeveer de 16^e eeuw.

De derde fase die kon worden vastgesteld, dateert uit de 16^e eeuw; het begin van de Nieuwe Tijd. Tot deze fase kan gerekend worden de uit Groninger mopstenen opgetrokken funderingen uit de putten 2 en 5. In put 2 kon van deze fundering ook een bijbehorend vloerniveau worden gedocumenteerd.

De vierde fase bestaat uit de stadsophogingslagen die zijn waargenomen in put 1, 3, 4 en 6. Deze lagen dateren uit de 17^e tot en met de 19^e eeuw. Deze lagen waren in de gevallen van de putten 3 en 6 tamelijk dikke pakketten, die bestonden uit sterk humeus kleiig zand. Ook deze lagen zullen zijn ontstaan door het opbrengen van afval. In deze lagen ontbreken sporen van bebouwing. Deze ophoging zal vooral gediend hebben als ophoging ten behoeve van tuinbouw, of akkerbouw. Het is niet uit te sluiten dat de gebieden rondom de onderzoeksputten waar deze lagen zijn aangetroffen, ook in de 19^e eeuw nog als zodanig in gebruik waren.

De vijfde fase beslaat de periode van de 19^e eeuw tot en met heden. In deze periode is het gebied langzamerhand volgebouwd. Van deze bebouwing werden in alle onderzoeksputten in de

bovenlagen de resten aangetroffen. Dit voornamelijk in de vorm van muren, funderingen en kelders.

Naast de verschillende fases, die meer een algemeen beeld schetsen van de aangetroffen resten, konden een aantal specifieke zaken worden vastgesteld. In put 1 werd een sloot aangetroffen, die op zijn vroegst is aangelegd rond 1300 en rond 1600 zal zijn gedempt met grond die rondom de sloot voorhanden was. Het aardewerk uit deze sloot vertoont opvallend veel randen van grote voorraadpotten, gemaakt van kogelpotaardewerk. Dit kan duiden op uitgevoerde ambachten, of op de voorraden die op een middeleeuws erf werden aangelegd voor eigen gebruik. In de iets ten noorden van put 1 aangelegde put 4 werd een vijftal paalkuilen uit de Late Middeleeuwen aangetroffen. Het is niet te achterhalen tot wat voor structuur de palen hebben toebehoord. Ook in put 4 werd een mogelijk afvalkuil uit de Late Middeleeuwen gevonden. De aanwezigheid van de paalkuilen, afvalkuil en sloot met opvallend veel laatmiddeleeuws aardewerk in de vulling, doet vermoeden dat zich in de buurt van de putten 1 en 4 een laatmiddeleeuws erf heeft bevonden. Dit wordt onderstreept door het feit dat in deze onderzoekspullen de tuinbouw- en akkerbouw lagen niet zijn aangetroffen. Het verbouwen van gewassen vond plaats rondom het erf, en niet erop. Dit erf zal toebehoord hebben aan de eerste en/of tweede fase van de hierboven beschreven fases.

Het in onderzoekspul 2 en 2a aangetroffen keienpad kan op basis van de breedte geïnterpreteerd worden als een verbindingspad dat hoofdzakelijk bedoeld was om te voet te betreden. De breedte (van 0,8 tot 1,3 m) is te gering om met paard en wagen te berijden. Het keienpad loopt ten opzichte van de huidige Blijhamsterstraat geleidelijk af in zuidelijke richting. Omdat er geen begin en eind kon worden vastgesteld, blijft de functie van het keienpad onduidelijk.

Het algemene beeld dat is ontstaan naar aanleiding van de uitgevoerde onderzoeken is dat van een nederzetting met een sterk agrarisch karakter. Dit karakter blijft in stand tot in de 19^e eeuw. Dit blijkt uit de betrekkelijk weinig aangetroffen sporen van bebouwing in tegenstelling tot de vele sterk humeuze lagen uit zowel de Late Middeleeuwen als de Nieuwe Tijd. Het beeld dat ontstaat, is dat van een open nederzetting, die voornamelijk bestond uit op een zekere afstand van elkaar gelegen boerenerven omgeven door akkers of grasland. Door de ligging aan de Rensel en langs de doorgaande route van Münster naar Groningen heeft Winschoten geleidelijk een functie als marktplaats gekregen. Eveneens wordt Winschoten in de 17^e eeuw omgebouwd tot vesting, vanwege de strategische ligging. Toch hebben beide factoren nooit geleid tot een echte stedelijke, tot boven regionale ontwikkeling.

Desondanks zal Winschoten voor de eigen regio wel een rol als centrumplaats hebben vervuld. Aan het eind van de 13^e eeuw kon er in ieder geval door de lokale elite genoeg geld bij elkaar gelegd worden, om de bouw van de Sint Vituskerk te bekostigen. Deze op korte afstand van het plangebied gelegen forse kerk is gebouwd van in die tijd zeer kostbare kloostermoppen.

Verstedelijking in de zin van het veranderen van het aanzien van de nederzetting naar een kern bestaande uit dicht op elkaar geplaatste bebouwing, treedt pas op in de 19^e eeuw. Dit gebeurt mede doordat Winschoten in de Franse tijd meerdere bestuurlijke functies krijgt toegewezen. Pas in 1825 krijgt Winschoten van koning Willem I stadsrechten. Ook in de uitgevoerde onderzoeken blijkt dat van dichte bebouwing pas sprake is vanaf de 19^e eeuw.

Het beeld van een voornamelijk op agrarische activiteiten gerichte nederzetting wordt ondersteund door het vondstmateriaal. Verreweg het grootste deel van het vondstmateriaal wordt gevormd door gebruiksaardewerk, zoals kookpotten en voorraadpotten. Opvallend is het geringe aantal metaalvondsten dat is aangetroffen en het ontbreken van producten die in verband kunnen worden gebracht met handel. In een stedelijk centrum zou een veel breder scala aan vondstmateriaal verwacht worden. Dit als gevolg van de aanwezigheid van diverse specialisaties en ambachten binnen de stedelijke kern, en de door handel verkregen contacten met relatief verder weg gelegen gebieden.

4.2 Onderzoeksvragen proefsleuvenonderzoek

Op basis van het verrichte veldwerk kunnen de onderzoeksvragen van het proefsleuvenonderzoek als volgt beantwoord worden:

Wat is de aard, omvang, ouderdom, gaafheid en conserveringsgraad van de archeologische resten die in het onderzoeksgebied aanwezig zijn? Wat vertellen deze resten ons over de middeleeuwse nederzetting Winschoten en/of de vesting Winschoten?

Meer concreet:

- Gaafheid: in hoeverre zijn er binnen de onderzoekslocaties sporen van de middeleeuwse nederzetting Winschoten (paalkuilen, afvalkuilen, etc.) en van de vesting Winschoten (funderingen, afvalkuilen, etc.) bewaard gebleven?

In alle drie putten zijn middeleeuwse sporen en vondsten aangetroffen. De sporen bestonden uit een sloot, een veldkeienpad, een fundering van kloostermoppen met bijbehorend vloerniveau van leem en een middeleeuws loopvlak. De vondsten bestonden uit een grote hoeveelheid fragmenten kogelpotaardewerk, dat hoofdzakelijk afkomstig was van grote voorraadpotten. Dit kan duiden op een functie binnen ambachtelijke/ economische activiteiten, of een voorraad van een huishouden.

De vestingperiode (17^e t/m vroeg 19^e eeuw) is vertegenwoordigd door de aanwezigheid van kuilen, waterput en mogelijk een fundering van Groninger mopstenen. Qua vondstmateriaal wordt de vestingperiode gerepresenteerd door gebruiksaardewerk (hoofdzakelijk roodbakkerd aardewerk), enkele metaal- en leervondsten. Sporen en materiaal uit deze periode kan niet in direct verband worden gebracht met de functie van Winschoten als vesting, maar meer met Winschoten als nederzetting.

- Conservering: in hoeverre zijn de grondsporen en vondsten geconserveerd?

De grondsporen en vondsten zijn goed geconserveerd. Het plangebied is deels verstoord door de aanwezigheid van verschillende (soorten) recente uitgravingen. Deze kelders hebben deel uit gemaakt van woningen, die recentelijk gesloopt zijn. Buiten deze verstoringen zijn archeologische resten goed bewaard gebleven. Deels komt dit doordat het plangebied herhaaldelijk vaak is opgehoogd. Vooral in proefsleuf 2 was duidelijk te zien dat elke bouw- en/of gebruikfase vooraf ging door een ophoging, waarbij de oudere resten werden afgedekt. Door deze afdekking zijn resten uit verschillende periodes goed geconserveerd en duidelijk van elkaar te onderscheiden.

Door het relatief natte karakter van de bodem zijn verschillende categorieën vondstmateriaal ook goed bewaard gebleven. Naast aardewerk werd ook metaal, hout en leer in relatief goede staat aangetroffen.

- Aard: waaruit bestaat het vondstmateriaal?

Het vondstmateriaal bestaat voor het grootste deel uit aardewerk. Zoals vermeld bestaat het grootste deel van het aardewerk uit kogelpotaardewerk. Verder is roodbakkerd aardewerk (hoofdzakelijk met loodglazuur, en vaak met slibversiering), witbakkerd aardewerk (hoofdzakelijk met loodglazuur en vaak met slibversiering), enkele fragmenten steengoed, majolica, faience, pijpjarde en enkele fragmenten creamware aangetroffen.

De metaalvondsten bestaan onder andere uit enkele munten (duiten), een scharnier, een hangslot, een priem, een vingerhoed en een kogel. Voorwerpen glas zijn onder te verdelen in fragmenten van flessen en vensterglas. Overig vondstmateriaal bestaat uit leervondsten (in de vorm van schoeiselfragmenten), dierlijk bot en hout (paal en balk).

- Omvang: wat is de positie van deze resten (zowel horizontaal als verticaal)?

Horizontaal

Op basis van de verdeling van de putten over het plangebied en de grote hoeveelheid sporen en vondstmateriaal, kan aangenomen worden dat in het gehele plangebied resten kunnen worden aangetroffen uit de Middeleeuwen tot en met de Nieuwe Tijd.

Verticaal

De natuurlijke ondergrond is in twee van de drie putten waargenomen. In put 1 werd deze op een diepte van circa 1,6 m aangetroffen, waarbij vermeld moet worden dat de hier aangetroffen middeleeuwse sporen in de natuurlijke ondergrond waren ingegraven. In put 3 werd de natuurlijke ondergrond aangetroffen op een diepte van circa 1,5 m. Hier zijn geen ingegraven sporen aangetroffen. In put 2 is de natuurlijke ondergrond niet aangetroffen, door de aanwezigheid van een keienpad op een diepte van circa 1,1 m. Er kan worden aangenomen dat tot op een diepte van 2 m archeologische resten kunnen worden aangetroffen.

- Ouderdom: wat is de datering/fasering van deze resten?

De aangetroffen resten dateren van de Late Middeleeuwen tot en met de 19^e eeuw. Het merendeel van de aangetroffen resten dateert uit de Late Middeleeuwen (13^e t/m 15^e eeuw) en de 17e en 18e eeuw.

- Wat is de stratigrafische opbouw van de onderzoekslocaties?

Het plangebied is gelegen op een pleistocene zandopduiking in een veengebied. Net boven en in de top van het zand bevinden zich de middeleeuwse resten. Boven deze middeleeuwse resten bevinden zich doorgaans één of meerdere ophoging- en egalisatielagen, waarop (en waarin) zich de resten uit de 16e t/m de 19e eeuw bevinden. Tussen de nieuwtijdse gebruiksfases zijn over het algemeen minder duidelijk ophoging- en egalisatielagen waar te nemen.

4.3 Onderzoeksvragen definitief onderzoek

Voor de definitieve opgraving werden de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- In hoeverre zijn binnen de onderzoekslocaties sporen van de middeleeuwse nederzetting Winschoten en de vesting(periode) van Winschoten bewaard gebleven?

Concrete sporen van bebouwing ontbreken in grote delen van het onderzoeksgebied. In de nabijheid van put 1 en 4 (ten westen van het onderzoeksgebied) wordt op basis van de vondst van een afvalkuil, vijf paalkuilen en een sloot met opvallend veel laatmiddeleeuws gebruiksaardewerk een boerenerf vermoed. In de putten 2, 2a en 5 (ten oosten van het onderzoeksgebied) werden laatmiddeleeuwse en vroeg nieuwtijdse funderingen aangetroffen. In het overige deel van het plangebied werden enkel aan tuinbouw- en akkerbouw gerelateerde lagen aangetroffen. Er is niets gevonden dat gerelateerd kan worden aan de 17^e eeuwse vesting Winschoten.

- Geven de archeologische resten in het plangebied informatie over de middeleeuwse structuur (wegen, oriëntatie van huizen) van de nederzetting Winschoten?

Wat betreft de structuur van de middeleeuwse nederzetting kan geconcludeerd worden dat de Blijhamsterstraat in de middeleeuwse situatie ongeveer gelijk liep aan de huidige situatie. De in put 5 aangetroffen middeleeuwse fundering liep min of meer parallel aan de huidige ligging van de Blijhamsterstraat, evenals de 16^e eeuwse fundering aangetroffen in put 5. Het in put 2 en 2a aangetroffen 13^e eeuwse keienpad is te smal (circa 0,8 tot 1,3 m) om in aanmerking te komen als onderdeel van het stratenpatroon. Het pad zal alleen te voet betreden kunnen worden, daar het te smal is voor een paard en wagen. Qua oriëntatie loopt het pad geleidelijk af ten opzichte van de Blijhamsterstraat. Tijdens het onderzoek is niet het gehele tracé van het pad aangetroffen. Het blijft onduidelijk van waar naar waar het pad leidde. Van het vermoede boerenerf is te

weinig bekend om een uitspraak te doen over de oriëntatie, als ook de oriëntatie ten opzichte van wegen.

- In het vooronderzoek is duidelijk geworden dat in het plangebied ophogingslagen aanwezig zijn. Dergelijke ophogingslagen zijn kenmerkend voor stedelijke centra. Is in het plangebied duidelijk sprake van stedelijke bebouwing?

In het plangebied zelf is geen sprake van stedelijke bebouwing. Langs de nabijgelegen Blijhamsterstraat en Marktplaats zal een dichtere bebouwing aanwezig zijn geweest dan in het plangebied. De ophogingslagen in het plangebied verschillen van die van stedelijke centra in dit opzicht dat de lagen in Winschoten betrekking hadden op tuinbouw- en akkerbouwactiviteiten.

- Zijn in het plangebied resten van middeleeuwse huizen aanwezig? Zo ja, is er sprake van houtbouw of steenbouw?

Er zijn aanwijzingen gevonden voor zowel houtbouw als steenbouw in de middeleeuwse situatie. In het oostelijk deel van het plangebied zijn vijf laatmiddeleeuwse paalkuilen aangetroffen. In één van deze kuilen is de kern van een houten paal aangetroffen. Dit wijst op houtbouw. In het westelijk deel van het plangebied is een laatmiddeleeuwse fundering van kloostermoppen aangetroffen. Waarschijnlijk betreft het hier hergebruikte kloostermoppen.

- Waaruit bestaat het vondstmateriaal? Kan op basis van het vondstmateriaal een uitspraak worden gedaan over aard van de bewoning en de economische bezigheden van de bewoners door de eeuwen heen?

Het vondstmateriaal bestaat overwegend uit gebruiksaardewerk. Naast aardewerk is er een bescheiden hoeveelheid metaal, glas en dierlijk bot aangetroffen. Op basis van het vondstmateriaal kan geconcludeerd worden dat in het plangebied vooral sprake is van eenvoudig nederzettingmateriaal. Op een muntgewicht en enkele duiten na, is er geen enkele aanwijzing voor economische activiteiten aangetroffen. Een vraagteken kan nog geplaatst worden bij de vondst van vele fragmenten van grote laatmiddeleeuwse voorraadpotten in een slootvulling in put 1. Deze kunnen ook behoren tot voor eigen gebruik bestemde voorraden van een boerengezin.

- Wat is de aard van de jongere bewoningsfases in het plangebied?

De aard van de jongere bewoningsfases komt in eerste instantie sterk overeen met die van de Late Middeleeuwen. Gedurende de 17^e en 18^e eeuw is het plangebied grotendeels onbebouwd en in gebruik als tuinbouw- en/of akkerbouwland. Pas vanaf de 19^e eeuw raakt het plangebied geheel bebouwd en krijgt op basis van de dichte bebouwing een stedelijk karakter.

- Liggen er in het plangebied resten van de vesting Winschoten?

In het plangebied zijn geen resten aangetroffen die in verband kunnen worden gebracht met de vesting Winschoten.

Bijlage 1

Programma van Eisen

PROGRAMMA VAN EISEN

PROJECT

Centrum Winschoten; Blijhamsterstraat 12 & Engelsestraat 1,1a, 3, 5, 7, 9, 11, 2a, 4 en 6.

PLAATS BINNEN ARCHEOLOGISCH PROCES

Inventariserend veldonderzoek (IVO): proefsleuven

CIS-code (in te vullen na art. 41 melding bij RACM)

LOCATIE

Provincie: Groningen
Gemeente: Winschoten
Plaats: Winschoten
Toponiem: Centrum Winschoten
Gemeentecode: -
Kaartblad: 13A-nw
coördinaten: X-coördinaat: 265.593 - 265.667
Y-coördinaat: 574.042 – 573.983
Kadasternummer(s): 818, 1158, 1159, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1428, 1429, 1430, 1431,1432

OPSTELLER(S) PvE

datum

paraaf

Drs. J. Molema, Steunpunt Libau (senior archeoloog)
Hoge der A 5, 9712 AC Groningen
Tel: 050-3126545
Email: molema@libau.nl

27 februari 2008

Drs. M. Rooke, Steunpunt Libau
Hoge der A 5, 9712 AC Groningen
Email: rooke@libau.nl

27 februari 2008

OPDRACHTGEVER

datum

paraaf

Gemeente Winschoten
Postbus 175
9670 AD Winschoten

contactpersoon: dhr. H.R. Hommes

BEVOEGD GEZAG

datum

paraaf

Gemeente Winschoten

Libau treedt op als archeologisch adviseur namens de gemeente

UITVOEREND BEDRIJF / INSTELLING

Naam: _____

Contactpersoon: _____

Telefoon / E-mail: _____

DATUM ONDERZOEK

Start: _____

Duur: _____

DOEL EN REDEN VAN HET ONDERZOEK

Doel

Doel van het onderzoek is het documenteren en verzamelen van aanwezige archeologische resten. Het onderzoek dient informatie op te leveren over de datering, aard, omvang (verticale en horizontale verspreiding) en kwaliteit van de archeologische resten.

Reden

Aanleiding voor het onderzoek is de sloop van woningen, winkels, bedrijfsgebouwen en bijbehorende opstallen op de percelen Blijhamsterstraat 12 en Engelsestraat 1, 1a, 3, 5, 7, 9, 11, 2a, 4 en 6. (De plannen voor de nieuwbouw zijn nog in ontwikkeling.)

Het plangebied ligt in het centrum van Winschoten. In het plangebied kunnen resten van het middeleeuwse Winschoten en van de eind zestiende-eeuwse vesting Winschoten aanwezig zijn.

Selectiebesluit

Op basis van de mogelijke aanwezigheid van resten van het middeleeuwse Winschoten en de ligging binnen de vestingcontour van de zestiende-eeuwse vesting Winschoten (AMK-terrein 15275), is door het bevoegd gezag (gemeente Winschoten) besloten om in het plangebied een inventariserend veldonderzoek (proefsleufonderzoek) uit te laten voeren.

TOT DUSVER UITGEVOERD ONDERZOEK

Bureauonderzoek (Libau, februari 2008) ten bate van advies aan de gemeente Winschoten. Dit bureauonderzoek is geïncorporeerd in onderhavig PvE.

FYSIEKE KENMERKEN VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Oppervlakte

Het oppervlakte van het totale plangebied is ca. 1800 m²

Huidig grondgebruik

Bebouwing

Recente ingrepen en verstoringen

Onbekend / fundering en kelders van huidige bebouwing.

NAP-hoogte maaiveld

Variabel: ca. 3,5 tot 4 m +NAP

Grondwatertrap

Onbekend

Landschappelijke, bodemkundige en historisch geografische kenmerken

De nederzetting Winschoten is in de Middeleeuwen ontstaan. De nederzetting was destijds deels gelegen op veen en deels op een pleistocene opduiking. Winschoten omvatte in de Late Middeleeuwen een kern ter hoogte van de huidige middeleeuwse kerk, en een aantal buurschappen: Bovenburen, Oostereinde, St. Vitusholt, Achterhout en Zuiderveen. Het ontstaan van het kerspel Winschoten is gerelateerd aan het klooster Corvey (de patroon van Corvey, St. Vitus, is eveneens de patroon van de kerk van Winschoten). Het economisch bestaan van Winschoten was verbonden met de grootschalige veenontginningen die in de Middeleeuwen in het Oldambt en het Reiderland plaatsvonden. Ten gevolge van bodemdaling (krimp en oxidatie van veen) en daarmee gepaard gaande wateroverlast werden de veenontginningsnederzettingen verplaatst naar de hoger gelegen (pleistocene) gronden. De verlaten nederzettingen werden in de 16^e eeuw overspoeld door de Dollard en bedekt met klei. De 13^e eeuwse nederzetting Winschoten werd echter niet verplaatst vanwege voldoende droge en hoge ligging (de middeleeuwse kerk van Winschoten dateert uit de 13^e eeuw). In de Nieuwe tijd verdween de structuur van de middeleeuwse nederzetting vanwege de aanleg van de vesting Winschoten en vanwege de aanleg van het Winschoterdiep en de daarmee gepaard gaande flankerende bebouwing (Langestraat). Tegenwoordig is ook

de structuur van de vesting amper meer in het straten- en waterwegenpatroon herkenbaar. Het is niet bekend wanneer de omwalling van de vesting Winschoten geslecht werd. Vermoedelijk was ze aan het begin van de negentiende eeuw al grotendeels verdwenen.

CONTEXT, INFORMATIE, VERWACHTING

Regionale archeologische context

Bij bodemingrepen zijn regelmatig sporen van het middeleeuwse Winschoten aangetroffen. Het grootste deel van deze sporen is afkomstig van agrarische erven met stenen huizen (woontorens/steenhuizen: onderzoeken 'ijsbaan' en 'oostelijke rondweg/Lijnbaan'; zie bijlage uitgebreide rapportage waarnemingen). Ook in de stadskern (kerkplein en omgeving) zijn tijdens bodemingrepen middeleeuwse resten aangetroffen (zie bijlage uitgebreide rapportage waarnemingen en bijlage Kaart archeologie). Deels hebben deze sporen te maken met de aanwezigheid van de middeleeuwse kerk en het omringende kerkhof (inclusief begraafplaats), deels met de aanwezigheid van middeleeuwse bewoning nabij de kerk.

De kern van Winschoten is op de archeologische monumentenkaart Groningen (AMK) aangeduid als een terrein van hoge archeologische waarde (monumentnr. 15275). Deze waarde is gebaseerd op de aanwezigheid van resten van de vesting Winschoten. De veronderstelde vestingcontour is op de AMK als begrenzing van het terrein genomen. Het plangebied valt binnen de vestingcontour en maakt derhalve deel uit van het AMK-terrein Winschoten (zie bijlage uitgebreide rapportage monumenten). Over de interne structuur (wegen, bebouwing, etc.) van de vesting Winschoten is zeer weinig bekend. Opgravingen van en waarnemingen aan vestingresten hebben in Winschoten slechts op beperkte schaal plaatsgevonden. Uitgebreide documentatie van deze resten is nog niet aan de orde geweest. Resten van vestinggrachten zijn ongetwijfeld nog op grote schaal aanwezig, want deze zijn diep in de bodem ingegraven.

Aard en ouderdom van de vindplaats

In het plangebied kunnen resten van de middeleeuwse nederzetting Winschoten en van de vesting Winschoten aanwezig zijn.

Gaafheid en conservering

Onbekend.

Begrenzing en oppervlakte van de totale vindplaats:

Onbekend

Begrenzing en oppervlakte van (het deel van) de vindplaats binnen het plangebied

Onbekend

Archeologische stratigrafie en diepte van de vondstlagen

Onbekend/Variabel. Bij een waarneming n.a.v. de afbraak van de oude brandweerkazerne (waarnemingnr: 238367) werd een zwarte laag van meer dan een meter dikte aangetroffen. Onderin deze laag waren veel scherven aanwezig.

Verwachte structuren en sporen

In het plangebied kunnen resten van de middeleeuwse nederzetting Winschoten en van de vesting Winschoten aanwezig zijn. Structuren en grondsporen kunnen bestaan uit paalkuilen, (stenen)funderingen, waterputten, afvalkuilen, beerputten, etc.

Verwachte anorganische artefacten

Aardewerk, steen, baksteen, metaal, glas, vuursteen.

Verwachte organische artefacten:

Voorwerpen van been, ivoor, gewei, hout, leer.

Verwachte paleo-ecologische resten:

botresten, houtresten, houtskool, zaden, pollen en resten van kleine organismen.

ONDERZOEKSKADER, ONDERZOEKSVRAGEN, AANBEVELINGEN

Kader

Het archeologisch onderzoek kan mogelijk bijdragen aan de onderzoeksthema's van hoofdstuk 13 (*Noord-Nederland in de Late Middeleeuwen en vroegmoderne tijd*) en hoofdstuk 24 (*De stad in de Middeleeuwen en vroegmoderne tijd*) van de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA).

Het onderzoek wordt uitgevoerd in het kader van een mogelijke verstoring van archeologische resten. Het onderzoek wordt derhalve niet in een specifiek wetenschappelijk onderzoekskader uitgevoerd.

Onderzoeksvragen

Wat is de aard, omvang, ouderdom, gaafheid en conserveringsgraad van de archeologische resten die in het onderzoeksgebied aanwezig zijn? Wat vertellen deze resten ons over de middeleeuwse nederzetting Winschoten en/of de vesting Winschoten.

Meer concreet:

- Gaafheid: in hoeverre zijn er binnen de onderzoekslocaties sporen van de middeleeuwse nederzetting Winschoten (paalkuilen, afvalkuilen, etc) en van de vesting Winschoten (funderingen, afvalkuilen, etc) bewaard gebleven?
- Conservering: in hoeverre zijn grondsporen en vondsten geconserveerd?
- Aard: waaruit bestaat het vondstmateriaal?
- Omvang: Wat is de positie van deze resten (zowel horizontaal als verticaal)?
- Ouderdom: Wat is de datering/fasering van deze resten?
- Wat is de stratigrafische opbouw van de onderzoekslocaties?

Aanbevelingen

Aanbevelingen moeten zich richten op de noodzaak voor vervolgonderzoek en op de aard en omvang van vervolgonderzoek, in relatie tot de voorgenomen bodemingrepen in het gebied. Indien de aangetroffen resten daartoe aanleiding geven kunnen aanbevelingen omtrent plan aan- of inpassing gedaan worden, conform vigerend beleid.

VELDWERK

Strategie, methoden & technieken

Het archeologisch onderzoek wordt uitgevoerd in de vorm van 3 proefsleuven. De lengte van de sleuven bedraagt 10 m, de breedte bedraagt 4 m. De oriëntatie van de proefsleuven is Oost-West en Noord-Zuid. In bijlage 1 is de locatie van de proefsleuven bij benadering weergegeven. De exacte locatie van de proefsleuven dient op indicatie in het veld nader bepaald te worden. De omvang (10 m x 4 m) en de oriëntatie van de sleuven staan echter vast.

De sleuven hebben als doel het vaststellen van de aanwezigheid van archeologische resten/sporen. Daarnaast dienen de sleuven om de kwaliteit en waarde van de eventueel aanwezige archeologische resten vast te stellen

Het proefsleufonderzoek vindt plaats nadat de huidige bebouwing tot op het maaiveld is afgebroken. Pas tijdens het proefsleufonderzoek dienen de funderingen van de (moderne) bebouwing in de proefsleuven verwijderd te worden. Bij het onderzoek wordt niet dieper ontgraven dan de toekomstige ontgraving ten bate van de nieuwbouw. (De toekomstige ontgravingsdiepte dient door de opdrachtnemer opgevraagd te worden bij de opdrachtgever.)

Zodra sporen uit de zeventiende eeuw of ouder worden aangetroffen wordt een vlak aangelegd. Het vlak wordt met een schep licht opgeschaafd en vervolgens getekend en gefotografeerd. De top van het maaiveld en het vlak worden gewaterpast.

Archeologische sporen die in het vlak zichtbaar zijn, worden conform de geldende eisen (KNA) gedocumenteerd, maar worden **niet** gecoupeerd of doorgespit, tenzij er een duidelijke noodzaak is. Met andere woorden: het vlak dient intact te blijven. Losse vondsten dienen wel te worden verzameld en tevens dient er metaaldetectie te worden uitgevoerd. Het uitgraven van losse (metaal-)vondsten mag niet leiden tot uitgebreide verstoringen van het vlak.

Profieltekeningen worden alleen vervaardigd indien duidelijk zichtbare archeologische sporen in het profiel aanwezig zijn.

Vlaktetekeningen hebben de schaal 1:40 of 1:50; profieltekeningen hebben de schaal 1:20 of 1:25. Hoogtegegevens zijn in NAP. Hoogtemetingen van de vlakken vindt plaats per 2 meter.

Fysisch-geografisch onderzoek

Er wordt geen specifiek fysisch-geografisch onderzoek verricht.

Structuren en sporen

Sporen en structuren worden KNA-conform gedocumenteerd. Sporen en structuren worden niet gecoupeerd, doorgespit of anderszins 'afgewerkt', tenzij er een duidelijke reden is om anderszins te handelen.

Anorganische artefacten

Aan het oppervlak zichtbare artefacten worden per spoor, of in het geval van 'losse' vondsten per vak van 5 x 4 meter, verzameld. Stortvondsten worden per sleuf verzameld.

Organische artefacten

Aan het oppervlak zichtbare artefacten worden per spoor, of in het geval van 'losse' vondsten per vak van 5 x 4 meter, verzameld. Stortvondsten worden per sleuf verzameld.

Paleo-ecologische resten

Paleo-ecologische resten worden alleen verzameld indien deze een duidelijke context / spoor hebben. Het couperen en afwerken van sporen valt buiten de onderzoeksopdracht (zie hierboven).

Beperkingen

In het onderzoeksgebied zijn (recente) funderingsresten aanwezig.

UITWERKING EN CONSERVERING**Fysische geografie**

N.v.t.

Structuren en sporen

Conform KNA.

Anorganische artefacten

Specialist.

Organische artefacten

Specialist.

Paleo-ecologische resten

Specialist.

Beeldrapportage

Bijzondere voorwerpen worden *in situ* en *ex situ* (gereinigd en met maatindicatie) gefotografeerd. Foto's worden op een foto-cd aan de onderzoeksrapportage toegevoegd (inclusief omschrijving).

Conservering geselecteerd materiaal

Alle organische en anorganische artefacten dienen te worden gestabiliseerd en eventueel (na overleg met opdrachtgever en de archeologisch adviseur van de gemeente, namelijk Libau steunpunt) geconserveerd.

EINDPRODUCT: RAPPORTAGE EN DEPONERING**Te leveren product**

Voorafgaand aan de eindrapportage kan binnen 4 weken na afloop van het veldwerk een evaluatierapport worden vereist. De noodzaak voor een evaluatierapport is afhankelijk van de mate waarin archeologische resten zijn aangetroffen. Het evaluatierapport doet beknopt verslag van de resultaten van het onderzoek en is leidraad voor de verdere uitwerking van het onderzoek. Ten behoeve van de uitwerking dient een afzonderlijke offerte te worden opgesteld. Na uitwerking volgt de eindrapportage. Het eindproduct is een rapport dat tenminste voldoet aan de KNA-kwaliteitseisen. Bij het eindproduct hoort een bewijs (af te geven door de ontvangende instantie) van overdracht van vondsten en documentatie.

Inhoud eindrapport

Conform KNA.

Versijning en oplage eindrapport

De onderzoeksrapportage wordt door de opdrachtnemer van het onderzoek uitgegeven. De oplage en verspreiding van de rapportage wordt in nader overleg met de opdrachtgever vastgesteld. De rapportage wordt eerst in concept geleverd. Na beoordeling van het concept wordt binnen 4 weken de eindrapportage geleverd. Rapportages dienen ter beschikking te worden gesteld aan de gemeente Winschoten, Libau, het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis, de provincie Groningen (dr. H.A. Groenendijk) en de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten.

Deponering

Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis.

Beperkingen

Geen.

RANDVOORWAARDEN

Personele randvoorwaarden

Het onderzoek dient verricht te worden door een gecertificeerd archeologisch bedrijf. Het veldteam dient minimaal te bestaan uit 3 personen.

Metaaldetectie dient uitgevoerd te worden door een daarin gespecialiseerd persoon.

Zowel voor veldwerk als voor uitwerking en rapportage is de inzet van een projectleider met periode-, materiaal, en gebiedsspecifieke kennis/ervaring een vereiste.

Een senior-archeoloog dient regelmatig aanwezig te zijn (aansturing onderzoek en autorisatie documentatie conform KNA).

Offertes dienen te worden vergezeld van de cv's van de projectmedewerkers. Uit de cv's dient de bovengevraagde ervaring te blijken.

Uitvoeringsperiode en opleveringstermijn veldwerk

In overleg met de opdrachtgever.

Uitvoeringscondities veldwerk

In overleg met de opdrachtgever.

Kwaliteitsbewaking, selectieprocedures, toezicht, overleg en evaluatie

Libau draagt namens de gemeente Winschoten zorg voor de kwaliteitsbewaking van het onderzoek. De gemeente Winschoten is bevoegd gezag.

Meerwerk

Indien tijdens het veldwerk wordt geconstateerd dat daadwerkelijk aangetroffen resten sterk afwijken van de verwachting en daardoor sprake zal zijn van structureel meerwerk, dient de opdrachtnemer onmiddellijk contact op te nemen met de opdrachtgever en/of diens adviseur. Wijzigingen in de onderzoeksstrategie en –omvang worden vastgelegd in een nota van wijzigingen. Meerwerk waarover van te voren geen overleg is gevoerd zal niet worden vergoed.

Uitvoeringsperiode uitwerking; opleveringstermijn (concept)eindrapport

In overleg met de opdrachtgever.

Termijn overdracht van vondsten, monsters en documentatie

Conform KNA.

Procedure toetsing eindproduct door bevoegd gezag

Namens de gemeente Winschoten toetst Libau het eindproduct.

LITERATUUR & BRONNEN

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl)

Adviesbrief Libau d.d. 25-02-2008: archeologisch advies ten behoeve van voorgenomen bodemingrepen (afbraak, nieuwbouw) op de percelen Blijhamsterstraat 12 en Engelsestraat 1, 1a, 3, 5, 7, 9, 11, 2a, 4 en 6 te Winschoten.

Cultuurhistorische waarden kaart provincie Groningen (2004)

Grote Historische topografische atlas ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50.000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

Kadastrale minuutplans en oorspronkelijk aanwijzende tafels (www.watwaswaar.nl)

Lepage, J.D. 1994. Vestingen en schansen in Groningen. Uitgeverij matrijs, Utrecht.

Luchtfoto's Google Earth

Schroor, M. 2003. De Atlas van Kooper. Oude kaarten van de provincie Groningen. Profiel Uitgeverij, Bedum.

Snijders, F.L., 1985. Fysische geografie in de provincie Groningen. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000*. Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeborg et al.).

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. De atlas van Huguenin. Militair topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819 – 1829. Heveskes uitgevers, Groningen/Veendam.

BIJLAGEN

-locatie proefsleuven;

-ligging onderzoeksgebied op topografische kaart;

-kaart archeologie;

-uitgebreide rapportage waarnemingen;

-uitgebreide rapportage monumenten.

PROGRAMMA VAN EISEN

PROJECT

Inrichting Blijhamsterstraat 12 & Engelsestraat 1,1a, 3, 5, 7, 9, 11, 2a, 4 en 6 (zie bijlagen 1 en 2)

PLAATS BINNEN ARCHEOLOGISCH PROCES

Definitief onderzoek (DO)

CIS-code (in te vullen na art. 41 melding bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

LOCATIE

Provincie: Groningen
Gemeente: gemeente Oldambt
Plaats: Winschoten
Toponiem: Centrum Winschoten / Wevershorn / Engelsestraat
Gemeentecode: -
Kaartblad: 13A-nw
coördinaten: noordzijde Engelsestraat: 265.613 – 574.036, 265.627 – 574.037, 265.611 – 574.016, 265.628 – 574.019
zuidzijde Engelsestraat: 265.591 – 574.003, 265.593 – 573.982, 265.643 – 573.969, 265.629 – 573.977, 265.668 – 573.977, 265.656 – 574.008. De coördinaten zijn bij benadering.

Kadasternummer(s): 818, 1158, 1159, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1428, 1429, 1430, 1431,1432

OPSTELLER(S) PvE	datum	paraaf
Drs. J. Molema, Steunpunt Libau (senior archeoloog) Hoge der A 5, 9712 AC Groningen Tel: 050-3126545 Email: molema@libau.nl	12 april 2010	_____
M. de Jong MA, Steunpunt Libau Hoge der A 5, 9712 AC Groningen Email: dejong@libau.nl	12 april 2010	_____

OPDRACHTGEVER	datum	paraaf
Gemeente Oldambt Postbus 175 9670 AD Winschoten		
contactpersonen: mevr. S. Drent, dhr. W. Veldhuizen		_____

BEVOEGD GEZAG	datum	paraaf
Gemeente Oldambt	_____	_____
Libau treedt op als archeologisch adviseur namens de gemeente.		

UITVOEREND BEDRIJF / INSTELLING

Naam: Grontmij Assen
Contactpersoon: dhr. Dr. J.J. Hekman
Telefoon / E-mail: janjaap.hekman@grontmij.nl

DATUM ONDERZOEK

Start: voorjaar 2010; de exacte datum wordt vastgesteld in overleg met de gemeente Winschoten.

DOEL EN REDEN VAN HET ONDERZOEK

Doel

Doel van het onderzoek is het documenteren en verzamelen van aanwezige archeologische resten van de nederzetting Winschoten uit de periode middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd, inbegrepen resten uit de vestingperiode van Winschoten (zie bijlagen 3,4 en 5).

Reden

Aanleiding voor het onderzoek is de nieuwbouw op de percelen Blijhamsterstraat 12 en Engelsestraat 1,1a, 3, 5, 7, 9, 11, 2a, 4 en 6. De bebouwing op deze percelen is recentelijk gesloopt en de bodem is door middel van proefsleuven onderzocht op de aanwezigheid van archeologische resten (Grontmij, 2009; Grontmij 2010, zie bijlagen 2, 6 en 7). Tijdens dit onderzoek is gebleken dat in het plangebied waardevolle archeologische resten aanwezig zijn. De gemeente Winschoten heeft nu besloten nader onderzoek naar de aanwezige archeologische resten te laten uitvoeren, gezien het belang van deze resten voor de kennis over de nederzetting Winschoten. Het onderzoek vindt tevens plaats omdat de aanwezige archeologische resten niet in situ kunnen worden behouden.

TOT DUSVER UITGEVOERD ONDERZOEK

Bureauonderzoek (Libau, februari 2008) ten behoeve van een onderzoeksadvies aan de gemeente Winschoten. Dit bureauonderzoek is geïncorporeerd in onderhavig PvE.
Inventariserend veldonderzoek (IVO) in de vorm van proefsleuven (Grontmij, 2009; Grontmij, 2010; zie bijlagen 2, 6 en 7).

FYSIEKE KENMERKEN VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Oppervlakte

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van 120 m², verdeeld over drie nieuwe werkputten (40 m² per werkput); de proefsleuven 1 en 2 worden opnieuw vrijgelegd en de daarin aanwezige sporen (zie Grontmij, 2010) worden afgewerkt. De oppervlakte van deze proefsleuven bedraagt 80 m².

Huidig grondgebruik

Braakliggend terrein.

Recente ingrepen en verstoringen

Bebouwing in het plangebied heeft geleid tot plaatselijke verstoring van de bodem. Buiten de plaatselijke verstoringen (vooral veroorzaakt door onderkelderingen) zijn intacte archeologische resten te verwachten (zie bijlage 6).

NAP-hoogte maaiveld

Variabel: ca. 3,5 tot 4 m +NAP.

Bodem en geologie

De stratigrafie in het plangebied bestaat vanaf maaiveld uit stadsvuilpakketten / ophogingspakketten op dekzand en keizand. In het dekzand heeft zich mogelijk een bodem ontwikkeld, doch deze is dan door intensief antropogeen gebruik in de loop der eeuwen opgenomen in bovenliggende pakketten.

Grondwatertrap

Onbekend.

Landschappelijke en historisch geografische kenmerken

De nederzetting Winschoten is in de middeleeuwen ontstaan. De nederzetting was destijds deels gelegen op veen en deels op een pleistocene opduiking. Winschoten omvatte in de late middeleeuwen een kern ter hoogte van de huidige middeleeuwse kerk, en een aantal buurtschappen: Bovenburen, Oostereinde, St. Vitusholt, Achterhout en Zuiderveen. Het ontstaan van het kerspel Winschoten is gerelateerd aan het klooster Corvey. De patroon van Corvey, St. Vitus, is eveneens de patroon van de 13de-eeuwse St. Vitus kerk van Winschoten.

Het economisch bestaan van Winschoten was verbonden met de grootschalige veenontginningen die in de middeleeuwen in het Oldambt en het Reiderland plaatsvonden. Ten gevolge van bodemdaling (krimp en oxidatie van veen) en daarmee gepaard gaande wateroverlast werden de veenontginningsnederzettingen verplaatst naar de hoger gelegen (pleistocene) gronden. De verlaten nederzettingen werden in de 16de eeuw overspoeld door de Dollard en bedekt met klei. De 13de-eeuwse nederzetting Winschoten werd echter niet verplaatst vanwege de voldoende droge en hoge ligging. In de nieuwe tijd verdween de structuur van de middeleeuwse nederzetting vanwege de aanleg van de vesting Winschoten en door de aanleg van het Winschoterdiep en de daarmee gepaard gaande flankerende bebouwing (Langestraat). Tegenwoordig is de structuur van de vesting nog enigszins in het stratenpatroon van de Wevershorn herkenbaar. Het is niet bekend wanneer de omwalling van de vesting Winschoten geslecht werd. Vermoedelijk was ze aan het begin van de 19de eeuw al grotendeels verdwenen. Hoewel de vesting Winschoten als archeologisch terrein is geregistreerd (bijlage 5: AMK-terrein 15275), is de exacte begrenzing ervan nooit goed vastgesteld. Het nu te onderzoeken plangebied lijkt gezien het verloop van het maaiveld in de omgeving, op redelijk korte afstand van de verdwenen wallen en de gedempte vestinggracht te liggen. Mogelijk zijn in het plangebied dan ook nog resten van de vesting Winschoten terug te vinden.

CONTEXT, INFORMATIE, VERWACHTING

Archeologische context

Bij bodemingrepen in Winschoten zijn regelmatig archeologische resten uit de middeleeuwen aangetroffen. Het grootste deel van deze sporen is afkomstig van agrarische erven met stenen huizen (onderzoeken 'ijsbaan' en 'oostelijke rondweg/Lijnbaan'; zie bijlage 4). Ook in de stadskern (kerkplein en omgeving) zijn tijdens bodemingrepen middeleeuwse resten aangetroffen (zie bijlagen 3 en 4). Deels hebben deze sporen te maken met de aanwezigheid van de middeleeuwse kerk en het omringende kerkhof (inclusief begraafplaats), deels met de aanwezigheid van middeleeuwse bewoning nabij de kerk.

De kern van Winschoten is op de archeologische monumentenkaart Groningen (AMK) aangeduid als een terrein van hoge archeologische waarde (monumentnr. 15275). Deze waarde is gebaseerd op de aanwezigheid van resten van de vesting Winschoten. De veronderstelde vestingcontour is op de AMK als begrenzing van het terrein van hoge archeologische waarde genomen (hoewel de juistheid van deze contour ter discussie staat). Het plangebied valt binnen de vestingcontour en maakt derhalve deel uit van het AMK-terrein Winschoten (zie bijlage 5). Over de interne structuur (wegen, bebouwing, etc.) van de vesting Winschoten is zeer weinig bekend. Opgravingen van en waarnemingen aan vestingresten hebben in Winschoten slechts op beperkte schaal plaatsgevonden. Uitgebreide documentatie van deze resten is nog niet aan de orde geweest. Resten van vestinggrachten zijn ongetwijfeld nog op grote schaal aanwezig, want deze zijn diep in de bodem ingegraven.

Aard en ouderdom van de vindplaats

In het plangebied zijn resten van de nederzetting Winschoten uit de periode middeleeuwen tot en met nieuwe tijd aanwezig. De oudste resten die tot nu toe in het plangebied zijn aangetroffen (proefsleufonderzoek) dateren uit de 13de eeuw. De aanwezigheid van oudere resten kan echter niet worden uitgesloten. Gezien het ophogingspakket (stadsvuil) dat in het plangebied is aangetroffen, kan worden geconcludeerd dat de kern van Winschoten al vroeg, mogelijk zelfs al in de late middeleeuwen, een stedelijk karakter heeft gehad. In het plangebied zijn mogelijk ook resten aanwezig die gerelateerd kunnen worden aan de vesting Winschoten. Het is niet uit te sluiten dat in het plangebied resten aanwezig zijn die ouder zijn dan de 13de eeuw. De oorsprong van Winschoten zou, als kernnederzetting in het Oostgroningse veengebied, terug kunnen gaan tot in de vroege middeleeuwen, maar vooralsnog ontbreken hiervoor archeologische bewijzen.

Gaafheid en conservering

Vanwege de conserverende werking van het ophogingspakket in het plangebied, zijn gaafheid en conservering van de archeologische resten in het plangebied goed. Dit is gebleken uit het proefsleufonderzoek.

Begrenzing en oppervlakte van de totale vindplaats

Resten van de oude nederzetting Winschoten strekken zich tot ver buiten het plangebied uit.

Begrenzing en oppervlakte van (het deel van) de vindplaats binnen het plangebied

In het gehele plangebied zijn archeologische resten aanwezig.

Archeologische stratigrafie en diepte van de vondstlagen

Vanaf maaiveld tot in de natuurlijke afzettingen. In de natuurlijke afzettingen kunnen sporen zijn ingegraven (paalgaten, waterputten e.d.).

Verwachte structuren en sporen

In het plangebied zijn resten van de middeleeuwse nederzetting Winschoten en van de vesting(periode) Winschoten aanwezig. Structuren en grondsporen kunnen bestaan uit (stenen) funderingen, paalkuilen, waterputten, afvalkuilen, beerputten, sloten en wegen (plaveisel) etc. Tijdens het vooronderzoek zijn reeds funderingen uit de vroege nieuwe tijd aangetroffen en een keienstraatje uit de middeleeuwen.

Verwachte anorganische artefacten

Steen, vuursteen, aardewerk, baksteen, metaal, glas.

Verwachte organische artefacten

Voorwerpen van been, ivoor, gewei, hout, leer.

Verwachte paleo-ecologische resten

Botresten, houtresten, houtskool, zaden, pollen en resten van kleine organismen.

ONDERZOEKSKADER, ONDERZOEKSVRAGEN**Kader**

Het archeologisch onderzoek kan mogelijk bijdragen aan de onderzoeksthema's van hoofdstuk 13 (*Noord-Nederland in de Late Middeleeuwen en vroegmoderne tijd*) en hoofdstuk 24 (*De stad in de Middeleeuwen en vroegmoderne tijd*) van de Nationale Onderzoeksagenda Archeologie (NOaA).

Het onderzoek wordt uitgevoerd om een beeld te krijgen van de ouderdom en structuur van de nederzetting Winschoten in het gebied rondom de middeleeuwse kerk van Winschoten. Dit gebied kan worden beschouwd als het centrum van de nederzetting in de periode vanaf de 13de eeuw. Rondom dit centrum lag in die tijd ook reeds een aantal buurschappen die eveneens deel uitmaakten van het kerspel Winschoten. Zoals hierboven al even is vermeld, kan de ouderdom van de nederzetting Winschoten mogelijk teruggaan tot in de vroege middeleeuwen. Zo dit het geval is, dan kunnen in het plangebied ook resten van een dergelijke ouderdom worden verwacht, hoewel de omgeving van het St. Vitusholt hierin meer kansrijk wordt geacht.

Onderzoeksvragen

In hoeverre zijn binnen de onderzoekslocaties sporen van de middeleeuwse nederzetting Winschoten en de vesting(periode) van Winschoten bewaard gebleven?

Geven de archeologische resten in het plangebied informatie over de middeleeuwse structuur (wegen, oriëntatie van huizen) van de nederzetting Winschoten?

In het vooronderzoek is duidelijk geworden dat in het plangebied ophogingslagen aanwezig zijn. Dergelijke ophogingslagen zijn kenmerkend voor stedelijke centra. Is in het plangebied duidelijk sprake van stedelijke bebouwing?

Zijn in het plangebied resten van middeleeuwse huizen aanwezig? Zo ja, is er sprake van houtbouw of steenbouw?

Waaruit bestaat het vondstmateriaal? Kan op basis van het vondstmateriaal een uitspraak worden gedaan over aard van de bewoning en de economische bezigheden van de bewoners door de eeuwen heen?

Wat is de aard van de jongere bewoningsfasen in het plangebied?

Liggen er in het plangebied resten van de vesting Winschoten?

VELDWERK**Strategie, methoden & technieken**

Het archeologisch onderzoek wordt uitgevoerd in die delen van het plangebied waar bodemingrepen aan de orde zullen zijn. Deze bodemingrepen omvatten nieuwbouw van woningen, inrichtingswerkzaamheden (verharding, kabels en leidingen) alsmede (eventueel noodzakelijke) saneringswerkzaamheden. De inrichtingstekening van het plangebied is als bijlage 1 in onderhavig PvE opgenomen.

Afwerking vorig onderzoek

De onderzoeksresultaten van het proefsleufonderzoek (bijlagen 6 en 7) zijn leidend voor het definitieve onderzoek. De sporen die zijn aangetroffen tijdens het proefsleufonderzoek, worden volledig betrokken bij het vervolgonderzoek; de sporen die in de proefsleuven 1 en 2 zijn aangetroffen worden nu alsnog afgewerkt, de sporen die in proefsleuf 3 zijn aangetroffen worden echter niet afgewerkt. De resultaten van het proefsleufonderzoek en het definitieve onderzoek worden als één geheel in de onderzoeksrapportage opgenomen.

Nieuw onderzoek

Het nieuwe onderzoek wordt verdeeld over drie afzonderlijke werkputten (doorlopend te nummeren, te beginnen met nummer 4). De werkputten hebben een gezamenlijke oppervlakte van 120 m². Ter plaatse van proefsleuf 1 van het vorig onderzoek, wordt in het nieuwe onderzoek uitbreiding in noordoostelijke richting gezocht, bij voorkeur gedeeltelijk parallel aan proefsleuf 1, met tussenschakeling van een gronddam. Ter plaatse van proefsleuf 2 wordt zo veel mogelijk westelijk uitgebreid. Het verloop van de keienstraat die in proefsleuf 2 is aangetroffen, mag zuidwaarts worden vastgesteld, mits dat technisch veilig kan worden uitgevoerd. Zoals gemeld wordt proefsleuf 3 (vorig onderzoek) niet afgewerkt. De in deze sleuf aangetroffen waterput wordt als voldoende onderzocht beschouwd en bovendien wordt het afwerken (couperen, uitgraven) van dit spoor in het stedelijk gebied als risicovol beschouwd. Ten noorden van proefsleuf 3 wordt een nieuwe werkput aangelegd; deze dient zo ver mogelijk noordelijk (richting Beertsterstraat) in het plangebied te worden gesitueerd, haaks staand op proefsleuf 3.

De omvang van de werkputten die nabij de proefsleuven 1 en 3 uit het vorige onderzoek worden aangelegd, bedraagt in beginsel 10 x 4 meter. De oppervlakte van de werkput die als uitbreiding van proefsleuf 2 moet worden beschouwd, bedraagt 40 m², zo veel mogelijk uit te graven aan de westzijde van proefsleuf 2, de eventueel resterende oppervlakte aan de oostzijde. De exacte ligging van de werkputten wordt in het veld vastgesteld in overleg met de gemeente en de archeologisch adviseur van de gemeente. Indien daartoe aanleiding is meerdere kleinere werkputten worden aangelegd, doch de oppervlakte ervan mag vooralsnog de 120 m² niet overschrijden.

Indien een nieuwe werkput aansluit op een proefsleuf uit het vorig onderzoek, dan dient een dam grond als scheiding staan te blijven.

Bij het uitzetten van de opgravingsputten dient er scherp op te worden gelet dat de opgravingsputten op voldoende afstand van de bestaande bebouwing worden geplaatst, teneinde verzakkingen te voorkomen.

De delen van het plangebied die zwaar verstoord zijn door de aanleg van diepe kelders, worden van archeologisch onderzoek uitgezonderd. Indien echter blijkt dat onder het verstoorde niveau van de onderkelderingen nog sporen aanwezig kunnen zijn, en deze sporen van groot belang zijn voor de interpretatie van sporen die aangrenzend in het plangebied zijn aangetroffen, dan kan het archeologisch onderzoek worden uitgebreid tot onder de onderkelderingen. Een dergelijke uitbreiding van het onderzoek kan alleen worden uitgevoerd na overleg met Libau en met toestemming van het bevoegd gezag, de gemeente Winschoten.

Het maaiveld wordt gewaterpast. Het eerste vlak wordt aangelegd zodra sporen uit de 18de eeuw of ouder worden aangetroffen. Het vlak wordt indien mogelijk met een schep licht opgeschaafd en vervolgens getekend en gefotografeerd. Het vlak wordt gewaterpast. Archeologische sporen die in het vlak zichtbaar zijn, worden volledig gedocumenteerd en afgewerkt. Van daartoe geschikte sporen en structuren worden monsters genomen (bakstenen worden per formaat verzameld; echter niet meer dan 5 exemplaren per formaat). Het vlak dient nauwkeurig te worden onderzocht met een metaaldetector. Metaalvondsten worden pas geborgen (uitgegraven) nadat het vlak waarin de vondsten zich bevinden volledig is gedocumenteerd. Losse vondsten worden per opgravingsput verzameld. Volgende vlakken worden (zo veel mogelijk) per bouwfase / bewoningsfase aangelegd.

Vlaktekeningen hebben de schaal 1:40 of 1:50; coupetekeningen hebben de schaal 1:10 (grote coupes eventueel 1:20). Hoogtegegevens zijn in NAP. Hoogtemetingen van de vlakken vinden plaats per 2 meter. Vlakken worden voorafgaand aan de afwerking uitgebreid gefotografeerd.

Per opgravingsput wordt in beginsel één lengteprofiel aangelegd en gedocumenteerd. Indien de aard, omvang en bovenal de informatieve waarde van de archeologische sporen in een opgravingsput een tweede profiel vereisen (bijvoorbeeld een profiel van een dam tussen een oude en een nieuwe opgravingsput), dan kan tot aanleg daarvan worden overgegaan. Profielen worden handmatig opgeschaafd. Profieltekeningen hebben de schaal 1:20 of 1:25. Profielen worden uitgebreid gefotografeerd (frontaal, vaste afstand tot het profiel, profiel voorzien van een maataanduiding).

Bodemkundig en geologisch onderzoek

Het archeologisch onderzoek moet, binnen de putten die voor het archeologisch onderzoek worden aangelegd, de opbouw van het plangebied in beeld brengen. Te verwachten zijn sedimenten uit de Saale ijstijd (keileem, keizand, gestuwde potklei), het laat-pleistocene (dekzanden en, minder waarschijnlijk, löss) en het holoceen (veen, antropogene lagen). Aanwezige bodems worden eveneens benoemd. Zo nodig worden in de opgravingsputten handmatig enkele gutsboringen gezet om aanvullende geologische informatie te verzamelen. Het bepalen van de dikte van pakketten keileem, keizand of potklei is niet aan de orde.

Structuren en sporen

Sporen en structuren worden volledig gedocumenteerd en afgewerkt. Ten aanzien van waterputten wordt een uitzondering gemaakt: volledige afwerking van waterputten kan alleen plaatsvinden na toestemming van het bevoegd gezag/de archeologisch adviseur van de gemeente. Genoemd voorbehoud wordt gemaakt vanwege technische risico's die aan het afwerken (uitgraven/couperen) van waterputten zijn verbonden.

Anorganische artefacten

Artefacten worden per spoor verzameld. Losse vondsten worden per opgravingsput verzameld. Bijzondere losse vondsten worden met een afzonderlijk vondstnummer geregistreerd. Stortvondsten worden per opgravingsput verzameld.

Organische artefacten

Artefacten worden per spoor verzameld. Losse vondsten worden per opgravingsput verzameld. Bijzondere losse vondsten worden met een afzonderlijk vondstnummer geregistreerd. Stortvondsten worden per opgravingsput verzameld.

Paleo-ecologische resten

Paleo-ecologische resten worden alleen verzameld indien deze een duidelijke context hebben (afkomstig uit een archeologisch grondspoor of een antropogene laag, afkomstig uit een natuurlijk sediment dat nader onderzoek vereist).

UITWERKING EN CONSERVERING

Bodem en geologie

Beschrijven in de rapportage en illustreren met foto ('s) in de tekst of foto ('s) op cd aan de rapportage toevoegen.

Structuren en sporen

Beschrijven in de rapportage, tekeningen en foto's toevoegen (in de tekst en op cd).

Anorganische en organische artefacten

Determineren door specialist; beschrijven in de rapportage en foto's toevoegen (in de tekst en op cd).

Paleo-ecologische resten

Determineren door specialist; beschrijven in de rapportage en foto's toevoegen (in de tekst en op cd).

Datering

Van daartoe geschikt vondstmateriaal / geschikte sporen, worden monsters genomen ten behoeve van c14 datering en/of dendrochronologisch onderzoek.

Beperkingen

De aard en omvang van de uitwerking van het vondstmateriaal wordt in overleg met het bevoegd gezag en Libau vastgesteld. Een archeoloog van Libau zal hiertoe met de opdrachtnemer en een vertegenwoordiger van het bevoegd gezag het vondstmateriaal beoordelen. Vanwege de verwachte uniformiteit van vondstmateriaal uit de middeleeuwen (dominantie van kogelpotaardewerk), zal volledige uitwerking van al het vondstmateriaal niet aan de orde zijn.

Al het vondstmateriaal wordt gewassen en op hoofdcategorieën gesplitst. Vooralnog is uitgangspunt dat 20 % van de niet-organische artefacten volledig wordt uitgewerkt. Let op: het uitwerken van de onderzoeksgegevens vindt plaats op basis van een evaluatierapportage. Het bevoegd gezag zal samen met Libau, op basis van de evaluatierapportage en na het vondstmateriaal in ogenschouw te hebben genomen, de randvoorwaarden voor uitwerking van de onderzoeksgegevens formuleren. Op basis van deze randvoorwaarden dient de opdrachtnemer een offerte voor uitwerking op te stellen.

Indien mogelijk zullen amateur-archeologen en geïnteresseerde burgers betrokken worden bij het onderzoek, waaronder de uitwerking van het vondstmateriaal (reinigen, reconstrueren). Randvoorwaarde is dat er sprake moet zijn van een regelmatige en intensieve inzet, passend binnen de voorwaarden die de KNA aan onderzoek (termijnen) stelt.

Beeldrapportage

Bijzondere voorwerpen worden *in situ* en *ex situ* (gereinigd en met maatindicatie) gefotografeerd. Foto's worden op een foto-cd aan de onderzoeksrapportage toegevoegd (inclusief omschrijving).

Conservering geselecteerd materiaal

Alle organische en anorganische artefacten dienen te worden gestabiliseerd en eventueel (na overleg met opdrachtgever en de archeologisch adviseur van de gemeente, namelijk Libau steunpunt) geconserveerd. Gespecialiseerde conservering is alleen aan de orde in het geval van uitzonderlijke of waardevolle artefacten, dit ter beoordeling.

EINDPRODUCT: RAPPORTAGE, TERMIJNEN, DEPONERING

Te leveren product

Voorafgaand aan de (concept-)rapportage wordt binnen 4 weken na afloop van het veldwerk een evaluatierapport vereist. De noodzaak voor een evaluatierapport is afhankelijk van de mate waarin archeologische resten zijn aangetroffen. Het evaluatierapport doet beknopt verslag van de resultaten van het onderzoek en is leidraad voor de verdere uitwerking van het onderzoek. **Ten behoeve van de uitwerking dient een afzonderlijke offerte te worden opgesteld.** Na uitwerking volgt de eindrapportage. Het eindproduct is een rapport dat tenminste voldoet aan de KNA-kwaliteitseisen. Bij het eindproduct hoort een bewijs (af te geven door de ontvangende instantie) van overdracht van vondsten en documentatie.

Inhoud eindrapport

Het rapport omvat de onderzoeksgegevens van het proefsleufonderzoek uit 2009 en het definitief onderzoek.

Verschijsning en oplage eindrapport

De onderzoeksrapportage wordt door de opdrachtnemer van het onderzoek uitgegeven. De oplage en verspreiding van de rapportage wordt in nader overleg met de opdrachtgever vastgesteld. De rapportage wordt eerst in concept aan de gemeente Oldambt en Libau geleverd. Na beoordeling van het concept wordt binnen 4 weken de eindrapportage geleverd. Het conceptrapport wordt binnen een half jaar na gunning van de uitwerking opgeleverd.

Eindrapportages dienen ter beschikking te worden gesteld aan de gemeente Oldambt, Libau, het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis, de provincie Groningen (dr. H.A. Groenendijk) en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Deponering

Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis.

RANDVOORWAARDEN

Personele randvoorwaarden

Het onderzoek dient verricht te worden door een archeologisch bedrijf met een volledige opgravingsvergunning. Het veldteam dient minimaal te bestaan uit 2 personen (exclusief machinist).

Zowel voor veldwerk als voor uitwerking en rapportage is de inzet van een projectleider met periode-, materiaal, en gebiedsspecifieke kennis/ervaring een vereiste. Metaaldetectie dient uitgevoerd te worden door een daarin gespecialiseerd persoon.

Een senior-archeoloog dient regelmatig aanwezig te zijn (aansturing onderzoek en autorisatie documentatie conform KNA).

Offertes dienen te worden vergezeld van korte cv's van de projectmedewerkers. Uit de cv's dient de bovengevraagde ervaring te blijken.

Uitvoeringsperiode en opleveringstermijn veldwerk

In overleg met de opdrachtgever.

Uitvoeringscondities veldwerk

In overleg met de opdrachtgever.

Kwaliteitsbewaking, selectieprocedures, toezicht, overleg en evaluatie

Libau draagt namens de gemeente Oldambt zorg voor de kwaliteitsbewaking van het onderzoek. De gemeente Winschoten is bevoegd gezag.

Meerwerk

Indien tijdens het veldwerk wordt geconstateerd dat daadwerkelijk aangetroffen resten sterk afwijken van de verwachting en daardoor sprake zal zijn van structureel meerwerk, dient de opdrachtnemer onmiddellijk contact op te nemen met de opdrachtgever en diens adviseur Libau. Wijzigingen in de onderzoeksstrategie en -omvang worden vastgelegd in een nota van wijzigingen.

Termijn overdracht van vondsten, monsters en documentatie

Een deel van de vondsten wordt tijdelijk geëxposeerd door de gemeente Oldambt. Expositieruimte is mogelijk naast de opgravingslocatie beschikbaar. Het volledige vondstmateriaal en de volledige opgravingsdocumentatie dienen binnen een jaar na beëindiging van de opgraving aan het Noordelijk Archeologisch Depot in Nuis te worden overgedragen. Na overdracht is de provincie Groningen eigenaar van de vondsten (krachtens de Monumentenwet 1988; de gemeente Winschoten beschikt niet over een eigen archeologisch depot).

Procedure toetsing eindproduct door bevoegd gezag

Namens de gemeente Oldambt toetst Libau het eindproduct.

LITERATUUR & BRONNEN

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl);

Cultuurhistorische waarden kaart provincie Groningen (2004);

Grontmij, 2009. Archeologische inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven aan de Engelsestraat te Winschoten. Notitie, referentienummer 253725;

Grote Historische topografische atlas ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg;

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50.000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen;

Kadastrale minuutplans en oorspronkelijk aanwijzende tafels (www.watwaswaar.nl);

Lepage, J.D. 1994. Vestingen en schansen in Groningen. Uitgeverij matrijs, Utrecht;

Libau Adviesbrief d.d. 25-02-2008: archeologisch advies ten behoeve van voorgenomen bodemingrepen (afbraak, nieuwbouw) op de percelen Blijhamsterstraat 12 en Engelsestraat 1,1a,3,5,7,9,11,2a,4 en 6 te Winschoten;

Luchtfoto's Google Earth;

Schroor, M. 2003. De Atlas van Kooper. Oude kaarten van de provincie Groningen. Profiel Uitgeverij, Bedum;

Schroor, M., & J. Meijering, 2007. Golden raand. Landschappen van Groningen. In Boekvorm Uitgevers bv., Assen;

Snijders, F.L., 1985. Fysische geografie in de provincie Groningen. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen;

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000*. Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeborg et al.);

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. De atlas van Huguenin. Militair topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819 – 1829. Heveskes uitgevers, Groningen/Veendam;

BIJLAGEN

- 1 topografische kaart met locatie onderzoeksgebied;
- 2 locatie plangebied met de locatie van de proefsleuven (onderzoek Grontmij);
- 3 kaart archeologie;
- 4 uitgebreide rapportage waarnemingen;
- 5 uitgebreide rapportage monumenten;
- 6 notitie Grontmij IVO Engelsestraat te Winschoten;
- 7 onderzoeksverslag proefsleufonderzoek Grontmij (Grontmij archeologische rapporten 850, auteur: H. Veenstra, MA, februari 2010).

Bijlage 2

Locatie plangebied

Projectnummer DR 284797	Datum 25-02-'10	Bijlage 2	Formaat A4	GAR-nummer 850	CIS-code 36900	Getekend HV	Controle LS	Akkoord JJH	Schaal
----------------------------	--------------------	--------------	---------------	-------------------	-------------------	----------------	----------------	----------------	--------

Project
Archeologisch onderzoek Engelsestraat, te Winschoten

Opdrachtgever
Gemeente Winschoten

Onderdeel
 Locatie plangebied

Noord Postbus 29, 9400 AA Assen, T +31 592 33 88 99, F +31 592 33 06 67

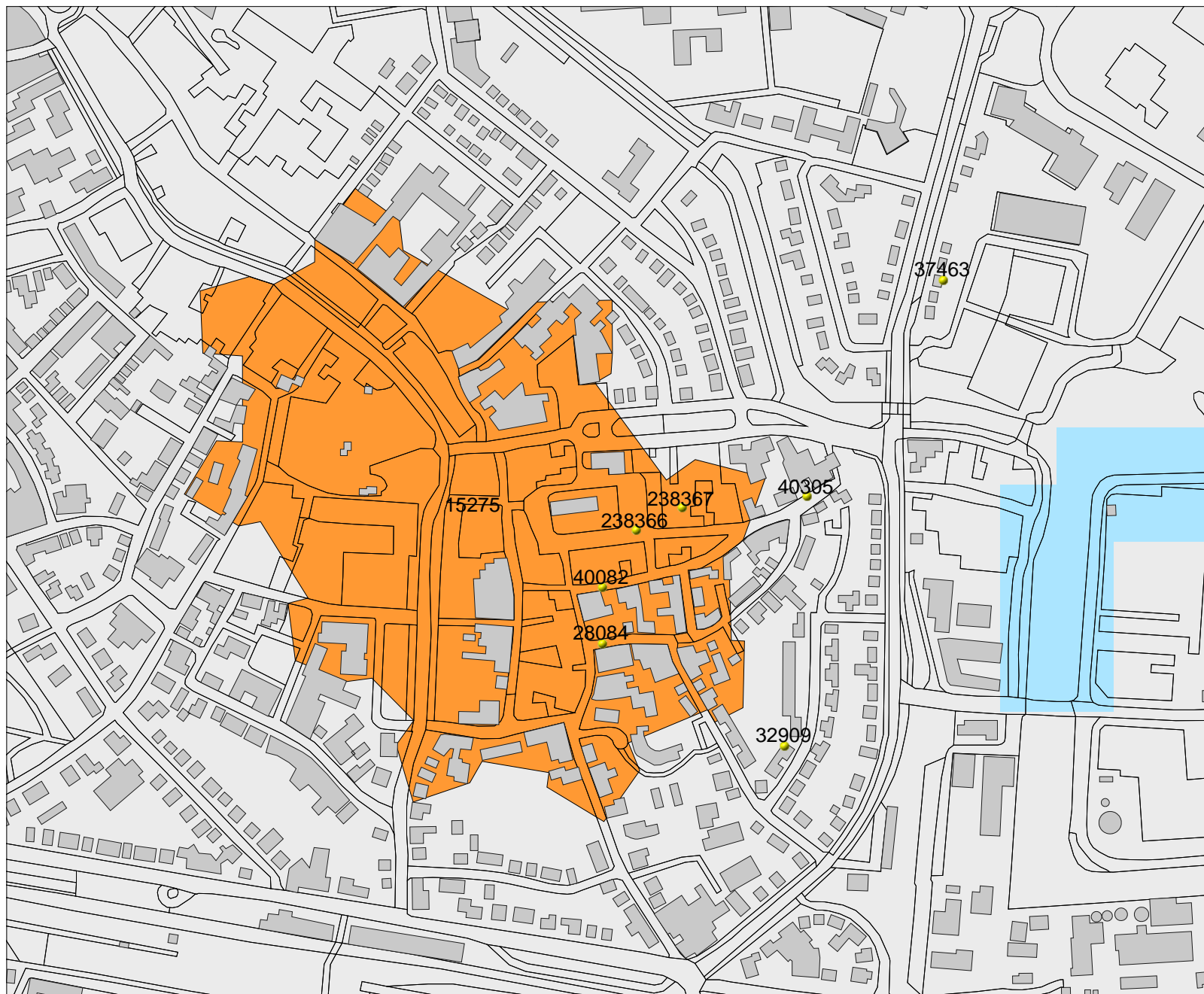

planning connecting
 respecting
 the future

bron: ANWB bv, Den Haag, 2004, topografische Atlas, Groningen: 1: 25.000, blad 59.

Bijlage 3

Archeologische basiskaart

Legenda

- VONDSTMELDINGEN
 - WAARNEMINGEN
 - HUIZEN
 - TOP10 ((c)TDN)
- MONUMENTEN**
- archeologische betekenis
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
- IKAW**
- zeer lage trefkans
 - lage trefkans
 - middelhoge trefkans
 - hoge trefkans
 - lage trefkans (water)
 - middelhoge trefkans (water)
 - hoge trefkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd

Schaal 1:5000

Archis2

rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten

ONDER
NORM
LTUR
NEM
SCHAP

Bijlage 4

Vlaktekeningen en profieltekeningen

Bijlage 5

Vondstenlijst

Projectnaam	Engelsestraat	Plaats	Winschoten
Projectnummer	292666	Gemeente	Oldambt
Jaar	2010	Toponiem	Engelsestraat
Code	40761		

VN	Put	Vlak	Vak	Spoor	Datum	Opmerkingen	leer/ huid/ bont	onverbrand bot	verbrand bot	aardewerk	natuursteen	vuursteen	puin/baksteen	slak/sintel	metaal	glas	organisch	hout	pijpekop	indet	interpretatie
1	2	2		13	3-mei	kogelpot, hondetand		1	1												
2	2	2		10	3-mei	tijdens couperen S 14		9													
3	2	2		14	3-mei	uit achterkant put												5			
4	2	2		10	3-mei	tijdens couperen S14						5									
5	2	2		10/14v1	3-mei	tijdens couperen S14				17											
6	2	2		5V3	3-mei								1								
7	1	4		23	4-mei	couperen sloot		9	141	2	6	18		2	2	1					
8	1	4		23	4-mei	kogelpot coupe			1												
9	1	4		23	4-mei	raeren coupe			1												
10	1	4		23	4-mei	kogelpot coupe			2												
11	1	4		23	4-mei	kogelpot coupe			1												
12	2			11v2	5-mei	west profiel			3												
13	2			33	5-mei	kogelpot west profiel			2												
14	2			33	5-mei	kogelpot west profiel			1												
15	2			33	5-mei	kogelpot west profiel			1												
16	2			33	5-mei	kogelpot west profiel			3												
17	2			33	5-mei	kogelpot west profiel			1												
18	2			33	5-mei	kogelpot west profiel			1												
19	2			34	5-mei	kogelpot west profiel			2												
20	4	1	1		5-mei	aanleg vlak		1	28												
21	4	1	2		5-mei	met detector								1							knoopje
22	4	1	2		5-mei	aanleg vlak	1	4	10		1	1		2	1						
23	4	1	1	1	5-mei				1												
24	4	1	1	1	5-mei				2												
25	4	1	1	1	5-mei				1												
26	4	1	1	1	5-mei				4												
27	4	1	1	1	5-mei				1												

Projectnaam		Engelsestraat			Plaats		Winschoten															
Projectnummer		292666			Gemeente		Oldambt															
Jaar		2010			Toponiem		Engelsestraat															
Code		40761																				
VN	Put	Vlak	Vak	Spoor	Datum	Opmerkingen	leer/ huid/ bont	onverbrand bot	verbrand bot	aardewerk	natuursteen	vuursteen	puin/baksteen	slak/sintel	metaal	glas	organisch	hout	pijpekop	indet	interpretatie	
54	2a	1a		16	11-mei	O.D.B.		2		9												
55	2a	2		15	11-mei	Stg		1		6												
56	2a	2		15	11-mei	kloostermop fr							2									
57	2a			39	11-mei	profiel W K.G.P.				2												
58	2a			38	11-mei	profiel W K.G.P				1												
59	2a	2a			11-mei	O.D.B.		1		7												
60	2a	2		16	11-mei	selectie kloostermop fragmenten							4									
61	5	oa			12-mei	aanleg vl 1				2												
62	5	1		7	12-mei	kloostermop uit fundering							1									
63	5	1a			12-mei	aanleg vlak 2				66			1	1								
64	5	1a			12-mei	aanleg vlak 2		1														
65	5	1a			12-mei		2															
66	5	1a			12-mei	2 spijkers 1slak				1				1	2							
67	5	1a			12-mei	aanleg vlak 2		21														
68	5	1a		9	12-mei	S9 brandlaag?				14		1										
69	5	2a			12-mei	varia ker				66		2	2									
70	5	2a			12-mei										1							
71	5	3a			17-mei					1												
72	5			15	17-mei	profiel Z				1												
73	5			22	17-mei	profiel Z				2												
74	5			24	17-mei	profiel Z				5												
75	5			20	17-mei	profiel Z		1														
76	5			15	17-mei	profiel Z				7												
77	5				17-mei	uit muur met mopsteen				1												
78	5				17-mei	profiel zuidtek 2													1			
79	5				17-mei	profiel zuid tek 2 ?							1									

Projectnaam		Engelsestraat			Plaats		Winschoten															
Projectnummer		292666			Gemeente		Oldambt															
Jaar		2010			Toponiem		Engelsestraat															
Code		40761																				
							leer/ huid/ bont	onverbrand bot	verbrand bot	aardewerk	natuursteen	vuursteen	puin/baksteen	slak/sintel	metaal	glas	organisch	hout	pijpekop	indet		
VN	Put	Vlak	Vak	Spoor	Datum	Opmerkingen	ODL	OXBO	OXBV	AW	NS	VS	BS	SLA	MET	GLS	OPX	HOU	PIJ	XXX	interpretatie	
80	5				17-mei	profiel zuid tek 2							1									
81	6	oa	1		17-mei					2												
82	6	oa	1		18-mei	N.deel pit 6		1		11			3									
83	6	1	2	2v1	18-mei					4						1					1	
84	6	1	2	2v3	18-mei	tussen plaggen tek 2									1							
85	6	1	2		18-mei	tek 2				1												
86	6	1	2	3	18-mei	18e eeuws		1		4						1						
87	6	1	1	9	18-mei			1		2			1		1							
88	6	1	2		18-mei										2							
89	6	1a	1+2		18-mei					9												
90	6	1A	2	2V1	18-mei	uit insteek put en couperen en verdiepen vlak				6												
91	6	1a	2	3?	19-mei	puinspoor, los met weinig grond: spoor3?				4						1						
92	6			12	19-mei	profiel west tek 2				1												
93	6			16	19-mei	west tek 2				1												
94	6			18	19-mei	west				5												
95	6			11	19-mei	west				4												
96	6			13	19-mei	west				2												
97	6			21	19-mei	west				5												
98	6			23	19-mei	west				2			1			1						
99	6			14	19-mei	west				1												
100	6			27	19-mei	west				1												

					Projectnaam:			Proefsleuvenonderzoek Engelsestraat		Plaats:		Winschoten
					Projectnummer:			284797		Gemeente:		Winschoten
					CIS-code:			36900		Toponiem:		Engelsestraat
					Jaar:			2009				
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Selectie	Materiaal	Algemeen		Datering	Opmerkingen	
									Specifiek			
21	1	3a		23	2		SLAK		x	x		
23	1	3a	1		1		OPH balk		x	x		
40	2		2		1		OPH paal			x		
52	3	1a		1	2		SVU vuursteen	verbrand		x		
52	3	1a		1	1		SZA zandsteen	kiezel		n.v.t.		

Projectnaam:		AO Engelsestraat				Plaats:		Winschoten			
Projectnummer:		292666				Gemeente:		Winschoten			
CIS-code:		39916				Toponiem:		Engelsestraat			
Jaar:		2010									
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Mai	Algemeen	Periode	Datering	Opmerkingen	
1	2	2		13	1	1	KGP	LME		w, fs, rbu	
5	2	2		10/14v1	12	2	KGP	LME		2 r, 9 w, fs, roo, rbu	
5	2	2		10/14v1	1	1	STG	LME/NTA		w	
5	2	2		10/14v1	4	2	ROOD	LMEB	1300-1600	3 w, waarvan 1 lbi en 1 pootje van grape deels lbu	
8	1	4		23	1	1	KGP	LME		w, mgs, roo	
7	1	4		23	118	15	KGP	LME		98 w, w.o. rbu, roo, mgs, besenstrich en aangeknepen loboer; 1 b met standlob; 21 r, w.o. gv, rbu, roo, eenvoudige uitstaande randen, éénzijdig gefaceteerde randen, dekselgeul.	
7	1	4		23	1	1	ANDENNE	LMEA	ca. 1075-1275	r, lbi	
7	1	4		23	21	5	ROOD	LMEB	1400-1500	16 w o.a. slibversiering, abi, rbu, lbi en lood; 3 r lbi; 1 b op standring lbi; 1 pootje grape	
7	1	4		23	1	1	WIT	NTA	1500-1600	1 r met kerfsnede en ribbels onder de rand	
9	1	4		23	1	1	STG	NTA	1575-1600	w, zo en applique Raeren	
10	1	4		23	2	1	KGP	LME		w, roo, mgs	
11	1	4		23	1	1	KGP	LME		r, roo, mgs, uitstaand, afgeplat met lichte dekselgeul	
12	2	wpr		11v2	2	1	KGP	LME		gv, 1 r roo, mfs, 1 w roo, mfs	
13	2	wpr		33	2	1	KGP	LME		2 w, roo, mfs	
14	2	wpr		33	1	1	KGP	LME		r fs, uitstaand, afgeplat met lichte dekselgeul	
15	2	wpr		33	1	1	KGP	LME		w mfs, roo	
16	2	wpr		33	3	2	KGP	LME		2 r mgs, zeer wijd uitstaand, afgeplat (mogelijk kom); 1 w mfs, verweerd	
17	2	wpr		33	1	1	KGP	LME		r, ox, mfs, uitstaand, afgerond met lichte dekselgeul	
18	2	wpr		33	2	2	KGP	LME		1 r, ox, fs, geprofileerd met dekselgeul, 1 w, red, mfs	
19	2	wpr		34	1	1	KGP	LME		w, ox, mfs	
20	4	1	1		22	7	ROOD	NTA/NTB	1575-1700	3 r; 3 b (o.a. 2 grape); 16 w lood, lbi en rbu	
20	4	1	1		2	2	MAJ	NTA/NTB	1600-1700	2 w, o.a. blauw op wit gedecoreerd met florale motieven	
20	4	1	1		2	2	FAYENCE	NT		2 w, o.a. polychroom versierd	
20	4	1	1		2	2	PORSELEI	NTB		2 r van kopjes, polychroom versierd	
22	4	1	2		2	1	ROOD	NTB	1700-1800	1 r lood, met ringeloor slibversiering; 1 w lood, Fries	
22	4	1	2		3	1	MAJ	NTA/NTB	1600-1700	b, blauw op wit vaas; 2 w	
22	4	1	2		5	2	PIJP	NTA/NTB		steelfragmenten	

Projectnaam:		AO Engelsestraat			Plaats:		Winschoten			
Projectnummer:		292666			Gemeente:		Winschoten			
CIS-code:		39916			Toponiem:		Engelsestraat			
Jaar:		2010								
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Mai	Algemeen	Periode	Datering	Opmerkingen
23	4	1		1	1	1	STG	NT	1500-1700	b met ijzerengobe
24	4	1		1	1	1	MAJ	NTA	1600-1650	b polychroom versierd
25	4	1		1	1	1	ROOD	NTB	1700-1800	b lood, standring en ringeloorversierd, doorlooptechniek
26	4	1		1	1	1	WIT	NTB	1700-1800	b lood, standring, koperoxyde in binnenzijde
26	4	1		1	3	1	ROOD	NTA/NTB	1600-1700	r met oorfragment, oorfragment en w, lbi, spetters glazuur buiten
27	4	1		1	1	1	STG	NTB/NTC		w met zo op buitenzijde
28	4	1		1	1	1	ROOD	NTA/NTB		r, lood
28	4	1		1	1	1	KGP	LME		w, red, fs
29	4	1		1	1	1	ROOD	NTB	1700-1800	w met ringeloor slibversiering en witte slib binnen, Fries
33	4	1a			9	5	ROOD	NTA/NTB		5 w (4x lbi, 1x ongeglazuurd); 2 b (standring en grape), 1r met oor
33	4	1a			1	1	WERRA	NTA	1575-1625	r, Werra bord
33	4	1a			1	1	MAJ	NTA		w
33	4	1a			2	2	STG	NTA/NTB		r Frechen, pantervel glazuur; w zo
34	4	2		15	18	2	KGP	LME		17 w, mgs, roo, besenstrich, en rode verfvegen; 1 b met standvoet
34	4	2		15	1	1	STG	LME	1300-1500	b met aangeknepen voet en ijzerengobe en zo, Langerwehe
35	4	2		20	7	2	KGP	LME		6 w mgs, roo; 1 r geprofileerd met lichte dekselgeul
36	4	2		16	1	1	WESER	NTA	1575-1650	w van bord, lbi, slibversierd, koperoxyde
36	4	2		16	9	3	ROOD	NTA	1575-1650	5 w lbi, rbu, ijzerengobe buiten; 2 r 1x lood en horizontaal oor, 1x lbi, rbu, loodglazuur lopers buiten; 2 b 1x gv glazuur spetters, 1x grapepootje, lbi, rbu, ijzerengobe
38	4	p		34	1	1	FAYENCE	NTB	1700-1800	r, onversierd, binnenzijde als ploischotel, buiten recht
38	4	p		34	4	1	ROOD	NTA/NTB		3 w lbi, 1r lbi, ringeloor slibversiering
38	4	p		34	2	2	WIT	NTB		b lbi, vlak; 1w lood, koperoxyde
38	4	p		34	1	1	PIJP	NTA/NTB		steelfragment
39	4	p		27	1	1	ROOD	NTA/NTB	1600-1700	r met steelfragment van steelpan, lbi, rbu
39	4	p		27	1	1	MAJ	NTA/NTB	1600-1700	r, blauw op wit versierd
39	4	p		27	1	1	WIT	NTA/NTB		w lood, koperoxyde buiten
40	4	p		32	1	1	STG	NTB/NTC		b Westerwald, vlakke bodem, kobaltoxyde
41	4	p		30	1	1	ROOD	LMEB/NTA?	1400-1500	oor, horizontaal, driehoekig en doorboord, mogelijk vetvanger
41	4	p		30	1	1	ROOD	NTA?		w lbi

Projectnaam:		AO Engelsestraat			Plaats:		Winschoten			
Projectnummer:		292666			Gemeente:		Winschoten			
CIS-code:		39916			Toponiem:		Engelsestraat			
Jaar:		2010								
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Mai	Algemeen	Periode	Datering	Opmerkingen
41	4	p		30	1	1	MAJ	NTA/NTB	1625-1650?	b/w blauw op wit gedecoreerd
42	4	2		37	6	6	ROOD	NTB		2 r lbi 1x ringeloor slibversiering (bord), steel rbu lbi; 2 w 1x lood en 1x lbi; b doorlooptechniek slibversierd en standlob
42	4	2		37	1	1	FAYENCE	NTB		r blauw op wit versierd
42	4	2		37	1	1	KGP	LME		r geprofileerde rand
43	4	2		38	1	1	ROOD	NTA/NTB		b op standing, gv, lbi
43	4	2		38	1	1	ROOD	LMEB/NTA	1400-1500	b pootje van grape, lbi, ijzerengobe buiten, rbu
43	4	2		38	1	1	WERRA	XVIId-XVIIa		w slibversierd
43	4	2		38	2	2	WIT	NTA/NTB		r lood koperoxyde en ooraanzet; b lbi
45	2a	0a			1	1	STG	NTA	1625-1675	w Westerwald, kobaltoxyde en applique
46	2a	2		15	4	2	KGP	LMEB		r geprofileerd met dekselgeul mfs; 3 w mfs 1x fs en zeer dunwandig
46	2a	2		15	1	1	GRS	LMEB		b fs
47	2a	1a		14	4	3	ROOD	LMEB/NTA	1400-1600	r lbi, rbu manchetvormig; 3 w 2 met lbi en rbu 1 met lbu (spetters)
47	2a	1a		14	1	1	KGP	LME		w, dunwandig, mfs, rbu, roo
47	2a	1a		14	1	1	STG	LMEB/NTB		w, zo
48	2a	2		17	1	1	KGP	LME		w, fs, roo
49	2a	2		17	2	1	KGP	LMEB		w, dunwandig, fs, red
49	2a	2		17	2	2	ROOD	LMEB/NTA	1400-1500	b pootje van grape, lbi, ijzerengobe buiten, rbu, w lbi, lopers buiten, buiten ijzerengobe
49	2a	2		17	1	1	STG	NTA	1500-1600?	w, zo, pantervel glazuur (Frechen?)
49	2a	2		17	1	1	WIT	LMEB/NTA		w lood met koperoxyde en horizontale ril
50	2a	2		14	17	2	KGP	LMEB		16 w fs, mfs, roo en veel dunwandig, 1 b mfs, roo met standlob
51	2a	2		14	1	1	KGP	LMEB		b fs, roo met standlob
52	2a	2		14	2	1	KGP	LMEB		1 r mfs, roo, geprofileerd; 1 w mfs
52	2a	2		14	1	1	ROOD	LMEB/NTA		w lbi
53	2a	1a			3	2	KGP	LMEB		r mfs, roo, zwak geprofileerd; 2 w fs, abu, dunwandig
53	2a	1a			11	4	ROOD	LMEB/NTA		3 r lbi, rbu 1x manchetvormig; 1x glazuur spetters en ooraanzet, ijzerengobe; 1 oor ongeglazuurd; 1b met pootje grape lbi, lopers buiten, rbu; 6 w 4x lbi, rbu, 1x lbi, 1x ongeglazuurd
54	2a	1a			6	2	ROOD	LMEB		r/w met oor, ongeglazuurd, rbu; r rbu, lbi; 3 w ongeglazuurd, rbu

Projectnaam:		AO Engelsestraat			Plaats:		Winschoten			
Projectnummer:		292666			Gemeente:		Winschoten			
CIS-code:		39916			Toponiem:		Engelsestraat			
Jaar:		2010								
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Mai	Algemeen	Periode	Datering	Opmerkingen
54	2a	1a			3	1	KGP	LMEB		r geprofileerd met lichte dekselgeul, fs en p magering, roo, rbu; 2 w fs, roo, rbu
55	2a	2		15	1	1	indet			
55	2a	2		15	3	3	KGP	LMEB		w 1x rbu, red, zfs; 1x red, zfs, zgz magering; 1x zfs, roo
55	2a	2		15	1	1	PAFFRATH	LMEA	1100-1250	w
55	2a	2		15	1	1	STG	LME		w, ijzerengobe
57	2a	p		39	2	2	KGP	LME		w, 1x ox, fs; 1x roo, mfs
58	2a	p		38	1	1	KGP	LME		w roo, mgs
59	2a	2a			3	3	KGP	LMEB		1 r, mgs, roo, geprofileerd, zeer lichte dekselgeul; 2 w, 1x dunwandig, mfs, roo, 1x mgs, roo
59	2a	2a			4	4	ROOD	LME/NTA		3 r, rbu, lbi, ijzerengobe buiten, 1x ongeglazuurd; w, ongeglazuurd
61	5	0a			2	2	ROOD	NTA/NTB		w, 1x lbi, witte slib en ringeloorversiering, 1x lbi, rbu
63	5	1a			26	6	KGP	LMEB		10 r, mfs, mgs, zgz magering, roo, uitstaand geprofileerd met dekselgeul, 1x mogelijk kom; 15 w mfs, mgs, zgz magering, roo, rbu, 1x met slibvegen buiten en verglaasd/ glazuur resten binnen, 1 fragment met uitstekende rechthoekig stuk, mogelijk standlob, of handvat, met vingerindruk
63	5	1a			3	3	STG	LMEB	1400-1500	2 w, 1x zo buiten, draairillen en oranje bloes (mog. Siegburg); 1x binnen en buiten zo; 1 b met aangeknepen voet, Langerwehe/ Aken/ Raeren
63	5	1a			1	1	PIJP	NTA/NTB		steelfragment
63	5	1a			1	1	GRS	LME	1200-1500	r/w uitstekende, licht hoekig afgewerkte rand met groef, op de buitenzijde een slibloper
63	5	1a			34	12	ROOD	LMEB		9 r, lbi, rbu, ijzerengobe buiten, dekselgeulen en mancetvormig, 1x bord met schenkgeul, 1x mogelijk vuurklok, ongeglazuurd (spetters glazuur; oor van vetvanger; worstoor; 2 b, pootjes van grape, lbi; 18 w, lbi, ijzerengobe, rbu, slibversiering; deksel met knop en spetter glazuur
63	5	1a			1	1	ANDENNE	LME	1075-1275	w, lbi met koperoxyde
66	5	1a			1	1	ROOD	NTA		r lood
68	5	1a		9	14	4	KGP	LMEB		7 r, geprofileerd met dekselgeul, mfs, mgs, roo; 7 w, mfs, mgs, roo
69	5	2a			64	7	KGP	LMEB		18 r, mfs, mgs, gs, roo, geprofileerd met dekselgeul en schaal; 45 w mfs, mgs, gs, roo; 1" sokkenstopper"

Projectnaam:		AO Engelsestraat		Plaats:		Winschoten					
Projectnummer:		292666		Gemeente:		Winschoten					
CIS-code:		39916		Toponiem:		Engelsestraat					
Jaar:		2010									
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Mai	Algemeen	Periode	Datering	Opmerkingen	
69	5	2a			2	1	STG	LMEB	1300-1400	2 r, met fijne draaringen	
71	5	3a			1	1	KGP	LMEB		r, geprofileerd met dekselgeul, ox, mgs	
72	5	3			1	1	KGP	LME		w, mfs, red, rbu	
73	5	3		22	2	1	KGP	LME		1 r, roo, mfs, dekselgeul; 1 w, mfs, roo	
74	5	3		24	5	2	KGP	LME	1200-1400	1 r, mgs, roo, geprofileerd met dekselgeul; 5 w, dunwandig, mfs, mgs, roo, rbu	
76	5	3		15	7	3	KGP	LME	ca. 1200-1300	r, uitstaand, afgeplat, afgeronde lip, dekselgeul, mfs, roo; 6 w, dunwandig ox, fs, gs, besenstrich, roo, rbu	
77	5	3			1	1	KGP	LME		w, fs, rbu, roo	
81	6	0a			2	2	ROOD	NTB	1700-1800	r, dikwandig, lood, ringeloor slibversiering, Fries; w, lbi	
82	6	0a			2	1	KGP	LME		w, mfs, roo, 1x met rode verfsporen	
82	6	0a			5	3	ROOD	NTA/NTB		w, lbi, met lopers buiten; lood met witte slib; r ongeglazuurd	
82	6	0a			1	1	MAJ	NTA	1600-1650	w, blauw op wit gedecoreerd, geometrisch motief	
82	6	0a			2	2	INDUSTR	NTB/NTC		r, 1x binnen als plooischotel, buiten zonder plooiën, 1x dunwandig	
82	6	0a			1	1	PIJP	NTA/NTB	1600-1750	pijpekop	
83	6	1		2	1	1	ROOD	NTA	1575-1620	w, lbi, buitenkant op breukvlak resten van rij vingertopindrukken	
83	6	1		2	1	1	PORSELEI	NTB/NTC		r	
83	6	1		2	2	2	PIJP	NTA/NTB		steelfragmenten	
85	6	1			1	1	MAJ	NTA	1600-1650	b, blauw op wit versierd met florale motieven	
86	6	1		3	2	2	ROOD	NT		oor, lood, ringeloor slibversiering; w, lbi op witte slib/ koperoxyde	
86	6	1		3	2	1	PIJP	NTA/NTB		steelfragmenten	
87	6	1		9	1	1	ROOD	NTA		w, lbi, ribbels buiten, buiten ijzerengobe	
87	6	1		9	1	1	PIJP	NTA		steelfragment	
89	6	1a			8	4	KGP	LME	1200-1400	holle steel van steelpan; 1 r, gefacetteerd met dekselgeul; 5 w, mfs, roo, verweerd	
89	6	1a			1	1	WIT	LME/NT		r, lood, omgelagen rand, kom	
90	6	1a		2v1	2	1	ROOD	NTB		r, lood, gv, horizontaal driehoekig oor, ringeloor slibversiering Fries	
90	6	1a		2v1	3	1	INDUSTR	NTB/NTC		r; 2 w	
90	6	1a		2v1	1	1	KGP	LME		r, uitstaand, iets verdikt en afgeplat met dekselgeul	
91	6	1a		3?	1	1	WIT	NTB	1700-1800	w, lood, koperoxyde, komfoor	
91	6	1a		3?	1	1	ROOD	NTB	1700-1800	w, lood, witte slib	

Projectnaam:	AO Engelsestraat		Plaats:	Winschoten	
Projectnummer:	292666		Gemeente:	Winschoten	
CIS-code:	39916		Toponiem:	Engelsestraat	
Jaar:	2010				

Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Mai	Algemeen	Periode	Datering	Opmerkingen
91	6	1a		3?	2	2	INDUSTR	NTB/NTC		r, 1x mogelijk kwispedor
92	6	p		12	1	1	KGP	XME		w, mfs, roo
93	6	p		16	1	1	KGP	LME		w, dunwandig, mgs, roo
94	6	p		18	1	1	ROOD	LME/NTA		w, dunwandig, lbi, buiten engobe, rbu
94	6	p		18	4	1	KGP	LME		r, gefacetteerd met dekselgeul, roo, fs; 3w fs, zgz magering, alle fragmenten hebben een vettige glans
95	6	p		11	4	1	KGP	LME		w dunwandig, fs, roo
96	6	p		13	2	2	ROOD	NTA/NTB		r, lbi, buitenkant rand lopers, halsknik; w, lood, witte slib binnenzijde
97	6	p		21	5	2	KGP	LME		r, mfs, roo, gefacetteerd, dekselgeul; 4 w 2x roo, mfs, dunwandig, 2x mgs, verbrand
98	6	p		23	1	1	KGP	LME		w, mfs, roo
98	6	p		23	1	1	FAYENCE	NTA/NTB		w, blauw op wit versierd
99	6	p		14	1	1	INDUSTR	NTB/NTC		w
100	6	p		27	1	1	KGP	LME		r, fs, roo, licht gefacetteerd, dekselgeul

Projectnaam:	AO Engelsestraat		Plaats:	Winschoten						
Projectnummer:	292666		Gemeente:	Winschoten						
CIS-code:	39916		Toponiem:	Engelsestraat						
Jaar:	2010									
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Mai	Algemeen	Datering	Opmerkingen	Specifiek
7	1	4		23	4	2	VENSTER	LME/NT		2x groen en 2x transparant
22	4	1	2		2	1	WIJNFLES	NTA/NTB		1x h; 1x b, groen
38	4			34	3	2	WIJNFLES	NTA/NTB		w
38	4			34	1	1	ZALFFLES	NTB/NTC		b
42	4	2		37	2	2	VENSTER	NT		1x gewoon vensterglas, 1x zg. "butzenglas/ bull's eye", verdikking veroorzaakt door het draaien bij de productie
47	2a	1a		14	1	1	VENSTER	LME/NT		groen
53	2a	1a			1	1	VENSTER	LME/NT		groen
53	2a	1a			1	1	XXX			
83	5	1		2	1	1	VENSTER	NTC		transparant
86	6	1		3	1	1	WIJNFLES	NTA/NTB		groen
91	6	1a		3?	5	1	WIJNFLES	NTA/NTB		1 h; 4 w, groen
98	6	p		23	2	1	WIJNFLES	NTA/NTB		2 w, groen

Projectnaam:	AO Engelsestraat	Plaats:	Winschoten						
Projectnummer:	292666	Gemeente:	Winschoten						
CIS-code:	39916	Toponiem:	Engelsestraat						
Jaar:	2010								
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Algemeen	Datering	Opmerkingen	Specifiek
7	1	4		23	1	DUIT	NTA	1626	"WEST FRISIÆ 1626", omgeven door tulpkrans, achterkant gekroond wapenschild met het West Friese wapen, eromheen nog leesbaar: "...SP. NOS...", oorspronkelijk: DEVS.FORTI.ET.SP.NOS (of variant) Geslagen te Enkhuizen.
7	1	4		23	1	MFE	LME/ NTA		strip met 3 klinknagels
21	4	1			1	KNOOP	NT		knoop van koper
22	4	1	2		2	SPIJKER	LME/NT		h, 1x ca. 15 cm k; 1x ca 5 cm
31	4	1		4	1	MFE	NT		8-vormige voorwerp, de twee openingen gedraaid ten opzichte van elkaar, mogelijk verbogen ring
44	4	2		37/3	1	MME	NT		plaatje met 4 kleine doorboringen, 1 hartvormige doorboring en 1 doorboringen in de vorm van een halve maan
49	2a	2		14	1	MFE	XXX		meerhoekig object met een steeltje, dat schachting suggereerd
52	2a	2		14	1	MME	XXX		stripje
66	5	1a			2	SPIJKER	LME/NT		h, 1x ca. 9 cm k; 1x ca 6 cm
70	5	2a			1	DEURKLNK	LMEB/NTC		haaks gebogen, één uiteinde rond omgebogen en voorzien van omgebogen lib
84	6	1		2v3	1	MFE	NTC		mogelijk engelse sleutel
87	6	1		9	1	SPIJKER	NT		mogelijk spijker, bewust omgeslagen kop en kromme punt, ca. 11 cm
88	6	1			1	SPIJKER	NT		h, ca. 5 cm breedte kop ca. 2,3 cm
88	6	1			1	MME	NTA	1605-1611	muntgewicht, van albertijn: ene zijde AL BE (albertijn) met stokkenkruis, binnen een parelkrans, andere zijde molenijzer met letters I T V (mog. Isaac te Welberg, Amsterdam). Ca. 1,5 x 1,5 cm, gewicht: 4,8g (t.o.v. 5,159 oorspronkelijk?)

Projectnaam:	AO Engelsestraat		Plaats:	Winschoten	
Projectnummer:	292666		Gemeente:	Winschoten	
CIS-code:	39916		Toponiem:	Engelsestraat	
Jaar:	2010				

Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Algemeen	Datering	Opmerkingen	Specifiek
6	2	2		5v3	1	XXX	XXX		
7	1	4		23	5	bkst	LME/NTA		brokken
7	1	4		23	8	DAKPAN	LME/NTA		fragmenten
7	1	4		23	1	DAKPANG	LME/NTA		fragment, met loodglazuur
7	1	4		23	3	MORTELO	LME/NTA		brok
7	1	4		23	1	PLAVUIS	LME/NTA		fragment: d 5 cm
22	4	1	2		1	WANDMAJ	NTA/NTB		fragment, geen versiering zichtbaar
30	4	1		3	1	PLAVUIS	LME/NT		fragment
32	4	1		7	1	BAKVOL3	NT		putsteen, 22,5x12,5/10x5 cm
37	4	2		22	1	bkst	LME/NT		brok
42	4	2		37	1	PLAVUIS	LME/NT		fragment, d 2cm
42	4	2		37	1	WANDMAJ	NTA/NTB		fragment, blauw op wit gedecoreerd: stads/dorpsgezicht met op voorgrond man met hoed.
42	4	2		37	3	DAKPAN	LME/NTB		fragmenten
56	2a	2		15	2	KLOOSMOP	LME		fragmenten: 1x d 7,5 cm
60	2a	2		16	4	KLOOSMOP	LME		fragmenten: 1x br 14 cm, d 7,5 cm; 1x br 13,5 cm d 7,5 cm; d 7,5 cm; d 8 cm verbrand
62	5	1		7	1	KLOOSMOP	LME		29x13x8 cm, roetsporen aan één korte zijde
63	5	1a			1	WANDMAJ	NTA/NTB		fragment, blauw op wit gedecoreerd
69	5	2a			2	DAKPAN	LME/NTA		1x met roet, ook op breukvlak
79	5				1	KLOOSMOP	LME		kloostermop/ Groninger mopsteen, met mortel, 27,5x14x6,5 cm
80	5				1	BAKVOL3	NT		22,5x11x5 cm
82	6	0a			2	XXX	NTC		gresbuisfragmenten?
82	6	0a			1	WANDMAJ	NTB		fragment, blauw op wit gedecoreerd, met voorstelling van een waterput, met huisje voorzien van trapgevel, en boom
87	6	1		9	1	WANDMAJ	NT		fragment, blauw op wit gedecoreerd
98	6	p		23	1	DAKPAN	LME/NTA		fragment, met roet, ook op breukvlak

Projectnaam:	AO Engelsestraat	Plaats:	Winschoten	
Projectnummer:	292666	Gemeente:	Winschoten	
CIS-code:	39916	Toponiem:	Engelsestraat	
Jaar:	2010			

Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Algemeen	Datering	Opmerkingen	Specifiek
4	2	2		10	5	SVU			onbewerkt
7	1	4		23	6	SVU			onbewerkt
7	1	4		23	2	SZA			onbewerkt
7	1	4		23	1	OPX			pruimenpit
22	4	1	2		1	SVU			onbewerkt
35	4	2		2	1	SXX			onbewerkt
38	4			34	1	SVU			onbewerkt
63	5	1a			1	SVU			onbewerkt
63	5	1a			1	SLAK			slak, verglaasde aarde
66	5	1a			1	SLAK			slak, verglaasde aarde
68	5	1a		9	1	SVU			onbewerkt
69	5	2a			2	SVU			onbewerkt
83	6	0a		2v1	1	XXX			gelaagde kobaltblauwe klomp, verf?

Projectnaam:	DO Engelsestraat	Plaats:	Winschoten	
Projectnummer:	292666	Gemeente:	Winschoten	
CIS-code:	39916	Toponiem:	Engelsestraat	
Jaar:	2010			

Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Algemeen	Datering	Opmerkingen	Specifiek
1	2	2		13	1	ODB			
2	2	2		10	9	ODB			
7	1	4		23	9	ODB			
20	4	1	1		1	ODB			
22	4	1	2		4	ODB			
33	4	1a	1		1	ODB			
36	4	2	1	16	2	ODB			1x verbrand
38	4			34	1	ODB			
47	2a	1a		14	2	ODB			1x Fragment van een pijpbeen, aangepunt en een glans ontstaan door wrijving: textielproductie?
49	2a	1a		14	4	ODB			
53	2a	1a			4	ODB			haksporen
54	2a	1a		16	2	ODB			
55	2a	2		15	1	ODB			
59	2a	2a			1	ODB			
64	5	1a			1	ODB			
67	5	1a			21	ODB			
75	5			20	1	ODB			kaak schaap/geit
82	6	0a	1		1	ODB			
86	6	1	2	3	1	ODB			
87	6	1	1	9	1	ODB			Op diverse fragmenten snijsporen.

										Projectnaam:	Proefsleuvenonderzoek Engelsestraat		Plaats:	Winschoten
										Projectnummer:	284797	Gemeente:	Winschoten	
										CIS-code:	36900	Toponiem:	Engelsestraat	
										Jaar:	2009			
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Selectie	Materiaal	Algemeen	Specifiek	Datering	Opmerkingen			
1	1	1a	1		15		KER	roodbakkend	loodglazuur, slibversiering: ringeloor en doorloop (Fries)	XVIII				
1	1	1a	1		1		KER	majolica	wandfragment, blauw-op-wit gedecoreerd	XVII				
3	1	2		13	2		KER	pijpaarde	pijpekop	XVIII				
6	1	1a			8		KER	roodbakkend	met loodglazuur, o.a. vingertopindrukken, ringeloor versiering, grape en standring	XVIId-XVIII				
6	1	1a			2		KER	witbakkend	oor en ooraanzet van kom, geel loodglazuur met vlekken	XVIII				
6	1	1a			1		KER	majolica	wandfragment, blauw-op-wit gedecoreerd	XVII				
6	1	1a			1		KER	pijpaarde	pijpekop met rozet	XVII				
6	1	1a			1		KER	faience	wandfragment	XVIII				
9	1	2a			25		KER	roodbakkend	loodglazuur en engobe, 2x koperoxyde, grape en kom	XVII				
9	1	2a			1		KER	bouwmateriaal	dakpanfragment	x				
10	1	3a		23	202	X	KER	kogelpot	178 wandfr., wv. 8 versierd (cordon, ribbels, besenstrich), 20 randfr., 4 grapepootjes	XII-XV				
10	1	3a		23	3	X	KER	steengoed	1 bodem, 3 wandfr. O.a. Frechen en Westerwald?	XVI				
10	1	3a		23	1	X	KER	bouwmateriaal	dakpanfragment	x				
10	1	3a		23	38	X	KER	roodbakkend	loodglazuur, ringeloor, grape, bord, kom en deksel	XV-XVI				
13	1	3a		13	1		KER	witbakkend	bodemfr, loodglazuur	XVIII				
13	1	3a		13	3		KER	witbakkend	loodglazuur, rand met oor en 2x ooraanzet	XVII				
13	1	3a		13	10		KER	roodbakkend	loodglazuur, doorlooptechniek & ringeloor, standring, grape	XVII & XVIII				
13	1	3a		13	1		KER	pijpaarde	pijpekop met hielmerk: gekroonde D	XVIII				
13	1	3a		13	3		KER	creamware	1x rand, 2x bodem met merk: "W.S&Co, no. 10, Stafford Pottery", binnen en buiten stilleven	XIX				
14	1	3a		13	1		KER	pijpaarde	steelfragment	XVII-XVIII				
17	1	3a			2		KER	witbakkend	grape-bord, loodglazuur met koperoxyde, nagelindrukken op rand	XVIId-XVIIa				
17	1	3a			5		KER	roodbakkend	1 rand, 4 wandfr., loodglazuur en engobe	XVIId-XVII				
20	1	4		23	13	X	KER	kogelpot	1 rand, 1 grape-pootje, 11 wandfr., o.a. met besenstrich	XIII-XV				

				Projectnaam: Proefsleuvenonderzoek Engelsestraat				Plaats:	Winschoten		
				Projectnummer: 284797				Gemeente:	Winschoten		
				CIS-code: 36900				Toponiem:	Engelsestraat		
				Jaar: 2009							
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Selectie	Materiaal	Algemeen	Specifiek	Datering	Opmerkingen
20	1	4		23	4	X	KER	roodbakkend	wandfr., buiten engobe, binnen loodglazuur, 1x ongeglazuurd	XV-XVI	
21	1	3a		23	36	X	KER	kogelpot	12x rand (o.a. type "winschoten", zeer wijde rand/minder rond lichaam), 24x wand	XII-XV	
21	1	3a		23	6	X	KER	roodbakkend	loodglazuur: biconische grape, bord, ringeloor en slibversierd met koperoxyde	XV-XVI	
21	1	3a		23	1	X	KER	steengoed	wandfragment met zoutglazuur, donkergrijs baksel	XVI	
22	1	3a		23	22	X	KER	kogelpot	8x rand (o.a. met groepsgewijs spatelindrukken), 14x wand	XIII-XV	
22	1	3a		23	5	X	KER	roodbakkend	loodglazuur: 4x rand, 1x wand	XVI	
22	1	3a		23	2	X	KER	witbakkend	wandfragment en steelfragment van steelpan	XVI	
25	1	3a			4		KER	roodbakkend	loodglazuur/ engobe: 3x rand, 1x wand, o.a. bakpan	XVII	stort
28	1				38		KER	kogelpot	30x wand, 8x rand, o.a. met besenstrich	XIII-XV	stort
28	1				2		KER	majolica	bodem met schaakbordmotief, wandfrl, erg verweerd	XVII	stort
28	1				2		KER	faience	bodem/randfragment, blauw-op-wit gedecoreerd	XVII-XVIII	stort
28	1				5		KER	bouwmateriaal	dakpanfragmenten	x	stort
28	1				12		KER	roodbakkend	loodglazuur: o.a. vlakke bodem en standing	XVII-XVIII	stort
28	1				1		KER	witbakkend	loodglazuur en koperoxyde, wandfr.	XVII	stort
30	2	1		4	12		KER	roodbakkend	loodglazuur/ engobe: 3x rand, 9x wand	XVII	vulling 2
30	2	1		4	14		KER	pijpaarde	12 steelfr., 1 pijpekop en 1 pijpekopfr.	XVII	vulling 2
30	2	1		4	1		KER	majolica	wandfragment, blauw-op-wit gedecoreerd (floraal motief)	XVII	vulling 2
30	2	1		4	1		KER	faience	randfragment plooischotel	XVIIc-XVIII	vulling 2
31	2	0a			1		KER	majolica	wandfragment, polychroom versierd	XVII	
31	2	0a			2		KER	pijpaarde	pijpekoppen	XVII & XVIII	
31	2	0a			1		KER	bouwmateriaal	wandtegel met mortel, paars-op-wit gedecoreerd	XVIII	
33	1				50		KER	kogelpot	37x wand, 13x rand, w.o. 1x met besenstrich binnenzijde rand	XIII-XV	stort
33	1				4		KER	roodbakkend	wandfragmenten	XV-XVI	stort
33	1				2		KER	bouwmateriaal	dakpanfragmenten	x	stort

					Projectnaam: Proefsleuvenonderzoek Engelsestraat			Plaats: Winschoten			
					Projectnummer: 284797			Gemeente: Winschoten			
					CIS-code: 36900			Toponiem: Engelsestraat			
					Jaar: 2009						
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Selectie	Materiaal	Algemeen	Specifiek	Datering	Opmerkingen
34	2	1a			8		KER	kogelpot	5x wand en 3x rand	XIII-XV	
34	2	1a			22		KER	roodbakkend	loodglazuur/ engobe: grapes	XVII	
37	2	2	1		1		KER	kogelpot	randfragment	XIII-XV	
39	2	2		11	5		KER	kogelpot	1x rand, 4x wand	XIII-XV	
39	2	2		11	7		KER	roodbakkend	6x wand, 1x pootje van grape	XVII	
39	2	2		11	1		KER	steengoed	wandfragment met zoutglazuur	XVI-XVII	
40	2		2		1		KER	roodbakkend	rand van kom of bord met ringeloor slijbversiering	XVII	
42	3	1a		2	7		KER	roodbakkend	1x vlakke bodem, 2x wand, 3x oor (1x verticaal gesloten), 1x rand	XVIII	
42	3	1a		2	1		KER	faience	wandfragment	XVIII	
42	3	1a		2	2		KER	majolica	wandtegelfragmenten, 1x blauw-op-wit, 1x verbrand	XVIII	
42	3	1a		2	6		KER	pijpaarde	2x pijpekop, 4x steelfragmenten	XVIII	
44	3	1a		1	1		KER	roodbakkend	loodglazuur: pootje van grape	XVII	
46	3	2		7	1		KER	roodbakkend	wandfragment	XVII-XVIII	
47	3	2		2	1		KER	porselein	randfragment, blauw-op-wit gedecoreerd (landschap)	XVIII	
47	3	2		2	1		KER	roodbakkend	bodemfragment met pootje van grape	XVII-XVIII	
48	3	0a			4		KER	roodbakkend	loodglazuur: 3x rand, 1x wand	XVII-XVIII	
48	3	0a			5		KER	pijpaarde	1x compleet en 4x fragment pijpekop, hielmerk met vis en wapen	XVIII	
48	3	0a			1		KER	majolica	wandfragment	XVII-XVIIIa	
48	3	0a			1		KER	witbakkend	loodglazuur: randfragment, buiten met koperoxyde	XVII-XVIII	
49	3	0a			1		KER	kogelpot	randfragment van steelpan	XIII-XV	
50	3	0a			2		KER	kogelpot	1x rand, 1x wand	XIII-XV	
50	3	0a			3		KER	roodbakkend	loodglazuur: 1x rand/wand met ringeloor, 1x wand met ringeloor, 1x wand	XVII & XVIII	
50	3	0a			2		KER	pijpaarde	1x pijpekop met hielmerk (gekroonde R), 1x steelfragment	XVIII	
50	3	0a			2		KER	majolica	wandtegelfragmenten, 1x blauw-op-wit	XVIII	
50	3	0a			3		KER	majolica	2x bodem (polychroom & blauw-op-wit), 1x rand (paars-op-wit)	XVII	

					Projectnaam: Proefsleuvenonderzoek Engelsestraat			Plaats: Winschoten			
					Projectnummer: 284797			Gemeente: Winschoten			
					CIS-code: 36900			Toponiem: Engelsestraat			
					Jaar: 2009						
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Selectie	Materiaal	Algemeen	Specifiek	Datering	Opmerkingen
50	3	0a			1		KER	steengoed	wandfragment, Westerwald, kobaltoxyde	XVII	
52	3	1a		1	115	X	KER	kogelpot	96x wand, 5x wand versierd (rillen en cordon), 1x standring, 13x rand	XIII-XV	
54	3	0a		9	2		KER	roodbakkend	loodglazuur: 1x rand en 1x vlakke bodem	XVIII	
54	3	0a		9	6		KER	pijpaarde	1x steelfragment, 1x pijpekop (hielmerk), 3x fr van 1 pijpekop, 1 fr pijpekop	XVIII	
54	3	0a		9	1		KER	majolica	wandfragment, blauw-op-wit	XVII	
54	3	0a		9	3		KER	majolica	wandtegelfragmenten, 2x blauw-op-wit	XVII-XVIII	
54	3	0a		9	1		KER	witbakkend	loodglazuur: bodemfr, buiten met koperoxyde	XVIII	
54	3	0a		9	3		KER	creamware	1x bodem op standring, 2x wand	XIX	
55	3	2		10	1		KER	roodbakkend	ongeglazuurd, rand van bord	XVIII	
55	3	2		10	1		KER	faience	rand van kop, blauw-op-wit, sgraffito-floraal en visgraatmotief	XVIII	
55	3	2		10	3		KER	pijpaarde	2x pijpekopfragment, 1x steelfragment	XVIII	
55	3	2		10	1		KER	witbakkend	loodglazuur/ koperoxyde, randfragment	XVII-XVIII	
57	3			20	1		KER	kogelpot	wandfragment	XIII-XV	Profiel A
58	3			1	1		KER	steengoed	wanfragment, roodbruin zoutglazuur	XVIII	Profiel A
59	3			20	3	X	KER	kogelpot	2x rand, 1x wand	XIII-XV	Profiel A
60	3			20	3	X	KER	kogelpot	1x rand, 2x wand	XIII-XV	Profiel A
61	3			1	1		KER		wandfragment, blauw-op-wit, faience of majolica	XVII-XVIII	Profiel A
62	3			19	1	X	KER	kogelpot	randfragment	XIII-XV	Profiel A
63	3			1	1		KER	roodbakkend	oorfragment	XVII-XVIII	Profiel A
64	3			19	4		KER	kogelpot	wandfragmenten	XIII-XV	Profiel A
65	3			19	2		KER	kogelpot	wandfragmenten	XIII-XV	Profiel A
66	3			19	1		KER	kogelpot	randfragment	XIII-XV	Profiel A
67	3			19	2		KER	kogelpot	wandfragmenten	XIII-XV	Profiel A
68	3			20	2		KER	kogelpot	wandfragmenten	XIII-XV	Profiel A

										Projectnaam:		Plaats:	
										Projectnummer:		Gemeente:	
										CIS-code:		Toponiem:	
										Jaar:			
Vondstnummer	Put	Viak	Vak	Spoor	Aantal	Selectie	Materiaal	Algemeen	Specifiek	Datering	Opmerkingen		
1	1	1a	1		1		GLS fles	bodem met hoge ziel van donkerbruin glas (wijnfles)		XVIII			
6	1	1a			1		GLS fles	bodem met hoge ziel van groen glas (wijnfles)		XVIII			
8	1	1a			4		GLS fles	Bodem met opschrift: "GEISLLER&MERTENS GRONINGEN", 2x wand, 1x hals en mond		XIX			
15	1	3a		13	1		GLS fles	bodem met hogel ziel van groen glas (wijnfles)		XVIII			
30	2	1		4	4		GLS venster	vensterglas		x			
42	3	1a		2	3		GLS fles	hals van groene wijnfles, 2x wandfragment		XVIII			
48	3	0a			1		GLS fles	bodem met hoog opgetrokken hiel en iets uitlopende wand, Frans?		XVIIIbc			
50	3	0a			3		GLS venster	vensterglas		x			
50	3	0a			1		GLS fles	zielfragment van donkerbruin glas (wijnfles)		XVIII			
54	3	0a		9	2		GLS venster	vensterglas		x			
55	3	2		10	1		GLS fles	zielfragment van groen glas (wijnfles)		XVIII?			
56	3			1	1		GLS fles	fragment groen glas		x	Profiel A		
58	3			1	1		GLS fles	zielfragment van groen glas (wijnfles)		XVIII	Profiel A		

										Projectnaam:	Proefsleuvenonderzoek Engelsestraat		Plaats:	Winschoten		
										Projectnummer:	284797		Gemeente:	Winschoten		
										CIS-code:	36900		Toponiem:	Engelsestraat		
										Jaar:	2009					
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Selectie	Materiaal	Algemeen	Specifiek	Datering	Opmerkingen					
2	1	2		13	1		MXX	kastslotje		NT						
7	1	1a			2		MXX									
5	1	2		12	1		MXX	hangslot		XVII						
9	1	1a			3		MXX	divers	o.a. knoop	NT						
12	1	3a		23	3		MXX									
16	1	3a		13	1		MXX	knoop	wapen: griffioen op liggend mens: "nous persevons", achterz. "biden cheapside london"		vulling 1					
18	1	3a			3		MXX									
24	1	3a	2		6		MXX									
29	1			stort	1		MXX	scharnier		NT						
30	2	1	1	4	1		MXX	priem								
32	2	0a			2		MXX	munt en indet	munt Groningen, 1770	XVIII	aanleg vlak					
35	1	1a			2		MXX									
43	3	1a		2	1		MXX	munt	duit	NT						
45	3	1a		2	1		MXX	vingerhoed		XVIII						
51	3	0a			1		MXX	munt	duit	NT						
53	3	1a		1	1		MXX	kogel	lood	NT						

					Projectnaam:			Proefsleuvenonderzoek Engelsestraat		Plaats:		Winschoten
					Projectnummer:			284797		Gemeente:		Winschoten
					CIS-code:			36900		Toponiem:		Engelsestraat
					Jaar:			2009				
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Selectie	Materiaal	Algemeen	Specifiek	Datering	Opmerkingen	
4	1	2		14	2		ODL	schoeiselfr.				
11	1	3a		23	ca. 6		ODL	schoeiselfr.				
19	1	3a			ca. 6		ODL	schoeiselfr.				
26	1	3a	2	23	2		ODL	schoeiselfr.				
27	1	3a		stort	1		ODL	schoeiselfr.				

					Projectnaam:			Proefsleuvenonderzoek Engelsestraat		Plaats:		Winschoten
					Projectnummer:			284797		Gemeente:		Winschoten
					CIS-code:			36900		Toponiem:		Engelsestraat
					Jaar:			2009				
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Selectie	Materiaal	Algemeen	Specifiek	Datering	Opmerkingen	
6	1	1a			1		ODX	dierlijk bot	verweerd			
10	1	3a		23	2		ODX	dierlijk bot	linker onderkaak varken & los fragment	XIII-XVII		
20	1	4		23	1		ODX	dierlijk bot	onderkaakfragment van varken	XIII-XVII		
21	1	3a		23	1		ODX	dierlijk bot	x	x		
30	2	1		4	1		ODX	dierlijk bot	pijpbteen	x		
31	2	0a			1		ODX	dierlijk bot	kaak, van vis?	x		
34	2	1a			1		ODX	dierlijk bot	bikkel	x		
39	2	2		11	1		ODX	dierlijk bot	ribfragment?	x		
50	3	0a			1		ODS	schelp	oester	x		
52	3	1a		1	1		ODX	dierlijk bot	schedelfragment	x		

					Projectnaam:			Proefsleuvenonderzoek Engelsestraat		Plaats:		Winschoten
					Projectnummer:			284797		Gemeente:		Winschoten
					CIS-code:			36900		Toponiem:		Engelsestraat
					Jaar:			2009				
Vondstnummer	Put	Vlak	Vak	Spoor	Aantal	Selectie	Materiaal	Algemeen		Datering	Opmerkingen	
									Specifiek			
21	1	3a		23	2		SLAK		x	x		
23	1	3a	1		1		OPH balk		x	x		
40	2		2		1		OPH paal			x		
52	3	1a		1	2		SVU vuursteen	verbrand		x		
52	3	1a		1	1		SZA zandsteen	kiezel		n.v.t.		

Gebruikte afkortingen en codes KER determinatie (deels ABR)

ANDENNE	Andenne aardewerk
abi	aankoeksel op de binnenzijde
abu	aankoeksel op de buitenzijde
AWG	aardewerk, gedraaid
AWH	aardewerk, handgevormd
afgestr	afgestreken
b	bodem
bi	binnenzijde
bsg	bijna-steengoed
bu	buitenzijde
FAIENCE	faience
fs	fijn steengruis
fz	fijn zand
gl	glimmerhoudend
gs	grof steengruis
GRS	grijsbakkend gedraaid aardewerk
gv	groot vaatwerk
gz	grof zand
hor	horizontaal
indet	niet determineerbaar
INDUSTR	industrieel wit aardewerk
kd	gedraaid importaardewerk
KGP	kogelpotaardewerk
kv	klein vaatwerk
lbi	loodglazuur op binnenzijde
lbu	loodglazuur op buitenzijde
lood	loodglazuur op binnen- en buitenzijde
mag	magering
mai	minimum aantal individuen
MAJ	majolica
mfs	matig fijn steengruis
mfz	matig fijn zand
mgs	matig grof steengruis
mgv	middelgroot vaatwerk
mgz	matig grof zand
PIJP	pijpenkop/steel
STB	streepband aardewerk
opp	oppervlak
ox	oxiderend gebakken
p	plantaardig
PAFFATH	Paffrath
PINGSDRF	Pingsdorf
PORSELEI	porselein
PSTG	proto-steengoed
r	rand
ROOD	roodbakkend aardewerk
rbu	roet op de buitenzijde
red	reducerend gebakken
roo	reducerend gebakken met geoxideerd oppervlak
s	schelpgruis
STG	steengoed
ta	terpaardewerk
TS	terra sigillata
w	wand
WIT	witbakkend aardewerk
WERRA	Werra aardewerk

WESER	Weser aardewerk
z fz	zeer fijn zand
z gz	zeer grof zand
zo	Zoutglazuur

Gebruikte afkortingen en codes glas determinatie (deels ABR)

b	bodem
BLAUWGRN	blauwgroen glas
FLES	fles
GEKLEURD	gekleurd glas
GLS	glas
h	hals
VENSTER	vensterglas
w	wand
WIJNFLES	wijnfles: hoge hals, opgebolde bodem
XXX	onbekend
ZALFFLES	zalffles/parfumfles/balsamarium

Gebruikte afkortingen en codes metaal (deels ABR)

DEURKLNK	deurklink
DUIT	duit/ oord/ cent/ stuiver
h	handgevormd
k	krom
KNOOP	knoop
MFE	ijzer
MME	messing
SPIJKER	spijker/(klink)nagel

Gebruikte afkortingen en codes bouw materiaal determinatie (deels ABR)

br	breedte
le	lengte
d	dikte
Bkst	baksteen, niet nader te specificeren
KLOOSMOP	kloostermop: volume ca. 8000-4000 cm ³
BAKVOL1	baksteen: volume ca. 4000-2500 cm ³
BAKVOL2	baksteen: volume ca. 2500-1500 cm ³
BAKVOL3	baksteen: volume ca. 1500-1000 cm ³
MORTEL	mortel
DAKPAN	dakpan
DAKTGLG	daktegel, geglazuurd
PLAVUIS	plavuis/ vloertegel, ongeglazuurd
PLAVUISG	plavuis/ vloertegel, geglazuurd
WANDMAJ	wandtegel: majolica

Bijlage 6

Sporenlijst

	Projectnummer:		253725			Plaatsnaam:		Winschoten		
	Projectnaam:		Engelse Straat			Gemeente:		Winschoten		
	CIS-code:		36900			Toponiem:		Engelse Straat		
	Jaar:			2009						
	Werkput:		1					*: pA = profiel A		
Spoornummer	Vulling	Vlak	Aard spoor	Textuur	Organsisch	Kleur	Gevlekt	Insluitingen	Opmerkingen	
33	1	pA	PA/ REC			d gr			rechthoekige paal (eik) recent	
34	1	pA	LG	kz1	h3	d gr		kbw1		
35	1	pA	LG	kz1	h1	l gr		kbw3	dakpan fragmenten	
36	1	pA	LG	kz2	h3	d gr				

	Projectnummer:			253725			Plaatsnaam:			Winschoten	
	Projectnaam:			Engelse Straat			Gemeente:			Winschoten	
	CIS-code:			36900			Toponiem:			Engelse Straat	
	Jaar:			2009							
	Werkput:			2						*: pA = profiel A	
Spoornummer	Vulling	Vlak	Aard spoor	Textuur	Organsisch	Kleur	Gevlekt	Insluitingen	Opmerkingen		
1	1	1	LG	LZ	h2	gr	l gr	kbw1			
2	1	1	LG			l gr		kbw1	mortellaag		
3	1	1	KL			gr ro		kbw5	puinlaag		
4	1	1	KEL			ro			steen (28x13x6 cm) nog 3 steenlagen aanwezig, geen bodem		
4	2	1	KEL	kz3	h3	zw		kbw1			
5	1	1	MR	zs3	l br						
5	2	1	MR			ro			steen (26x13x6 cm) in zand gelegd		
5	3	2	MR	zs3		wi					
5	4	pA*	MR	zs1		l br					
6	1	1	REC	kz1		gr			verrommelde laag		
7	1	1	KEL			ro			kelder afgebroken pand		
7	2	1	KEL			ro			puinlaag, recent bij afbraak		
8	1	1	KEL			gr			Bezinkkelder		
9	1	1	KL	zs1		l gr					
10	1	2	LG	kz2	h3	d gr		kbw1	kloostermopfragmenten (dikte 9,5 cm)		
									keienpad met LME en NTA scherven op vloer (F14, 5x) ruimten tussen keien opgevuld met vuursteengrind, V38 (MTL) en V39 (KER)		
11	1	2	VL			l gr			cunetzand keienpad		
11	2	2	LG	zs1		lgr			keievloer, oudtijdse ingraving		
12	1	2	VL			l gr		kbw1			
13	1	2	LG	zs3		ro br					
14	1	2	Tonput						wilgetenen hoepels		

	Projectnummer:		253725			Plaatsnaam:		Winschoten		
	Projectnaam:		Engelse Straat			Gemeente:		Winschoten		
	CIS-code:		36900			Toponiem:		Engelse Straat		
	Jaar:		2009							
	Werkput:		2					*: pA = profiel A		
Spoornummer	Vulling	Vlak	Aard spoor	Textuur	Organisch	Kleur	Gevlekt	Insluitingen	Opmerkingen	
35	1	pA	LG	za	h2	gr			humus vlekken	
36	1	pA	LG	za	h1	dgr			Natuurlijk, inspoeling	
37	1	pA	LG	za	h1	dgr/zw		FeO2	Natuurlijk, inspoeling	
38	1	pA	LG	za		ge			C-horizont	

	Projectnummer:		253725			Plaatsnaam:		Winschoten			
	Projectnaam:		Engelse Straat			Gemeente:		Winschoten			
	CIS-code:		36900			Toponiem:		Engelse Straat			
	Jaar:		2009								
	Werkput:		3					*: pA= profiel A			
Spoornummer	Vulling	Vlak	Aard spoor	Textuur	Organsisch	Kleur	Gevlekt	Insluitingen	Opmerkingen		
1	1	1	LG	vk1	h3	zw		kbw1			
2	1	1	KL	zs3	h2	d gr	l gr	kbw3	bodem kuil ligt op 0,15 m onder vlak 2		
3	1	1	MR	zs1		wi			zandfundering afgebroken huis (4x)		
3	2	pA*	MR			ro			recente muren		
4	1	1	MR	vk3	h3	zw			bouwput kelder		
4	2	1	MR			ro			stenen muur, kelder afgebroken huis		
5	1	1	REC	vk1	h3	d gr			gesloopte septictank		
6	1	2	LG	zs1		or ge		FeO2 1	C-horizont		
7	1	2	KL	zs3	h3	d gr			bodem kuil ligt op 0,05 m onder vlak 2		
8	1	1	REC						weggebroken kelder		
9	1	1	WA	kz1	h3	gr		kbw5	puinkuil van kloostermop(...x14x8 en ...x15x9), dakpan, ongegl. Plavuizen		
10	1	2	KL	vk1	h3	d gr		kbw1			
11	1	2	PG	zs1	h3	d gr			rest diepte 0,15 m		
12	1	2	PG	zs1	h3	d gr			rest diepte 0,05 m		
13	1	2	PG	zs1	h3	d gr			rest diepte 0,05 m		
14	1	2	PG	zs1	h3	d gr			rest diepte 0,5 m		
15	1	2	PG	zs1	h3	d gr			rest diepte 0,15 m		
16	1	pA	REC								
17	1	pA	LG	zs3	h3	d gr		kbw1 hk1			
18	1	pA	LG	zs3	h3	d gr		kbw1 hk	sterk gelaagd		
19	1	pA	LG	vk1	h3	zw			sterk weinig, oude bouwvoor		
20	1	pA	LG	vk1	h3	zw			oud oppervlak met veel kogelpot (vertrapt)		
21	1	pA	LG	zs1		ge gr		FeO2 1	lijkt op B-horizont, onderin humus fibers		

Bijlage 7

Hoogtemetingen

Projectnaam: Engelsestraat
 Projectnummer: 253725
 CIS-code: 36900
 Jaar: 2009
Proefsleuf 1

Plaatsnaam: Winschoten
 Gemeente: Winschoten
 Toponiem: Engelsestraat

Vizieerhoogte vlak 1: 1,5
 Vastpunt: 3,48
Daghoogte vlak 1: 4,98

Vh vlak 2: 1,5 Vh vlak 3: 1,13 Vh vlak 4: 1,13
 Vp: 3,48 Vp: 3,48 Vp: 3,48
Dh vlak 2: 4,98 Dh vlak 3: 4,61 Dh vlak 4: 4,61

Vlak 1	Lintwaarde in m	Afgelezen	Hoogte in m NAP	Vlak 2	Lintwaarde in m	Afgelezen	Hoogte in m NAP	Vlak 3	Lintwaarde in m	Afgelezen	Hoogte in m NAP
	0	2,11	2,87		0	2,8	2,18		0	2,68	1,93
	2	2,05	2,93		2	2,85	2,13		2	2,68	1,93
	4	1,91	3,07		4	3	1,98		4	2,67	1,94
	6	2	2,98		6	2,9	2,08		6	2,53	2,08
	8	1,9	3,08		8	2,88	2,1		8	2,52	2,09
	10	1,85	3,13		10	2,93	2,05		10	2,57	2,04
Vlak 4	Lintwaarde in m	Afgelezen	Hoogte in m NAP								
	-1	3,18	1,43								
	1	3,18	1,43								
	3	3,1	1,51								
	5	2,99	1,62								
	7	3,04	1,57								
	9	3,17	1,44								

Projectnaam: Engelsestraat
 Projectnummer: 253725
 CIS-code 36900
 Jaar: 2009
Proefsleuf 2

Plaatsnaam: Winschoten
 Gemeente: Winschoten
 Toponiem: Engelsestraat

Vizierhoogte vlak 1: 1,42 Vh vlak 2: 1,42
 Vastpunt: 3,48 Vp: 3,48
Daghoogte vlak 1: 4,9 Dh vlak 2: 4,9

	Lintwaarde in m	Afgelezen	Hoogte in m NAP			Lintwaarde in m	Afgelezen	Hoogte in m NAP
Vlak 1					Vlak 2			
	1	1,83	3,07			0	2,51	2,39
	3	1,93	2,97			2	2,5	2,4
	9	1,91	2,99			8	2,43	2,47
	10	1,91	2,99			10	2,41	2,49

Projectnaam: Engelsestraat
 Projectnummer: 253725
 CIS-code 36900
 Jaar: 2009
Proefsleuf 3

Plaatsnaam: Winschoten
 Gemeente: Winschoten
 Toponiem: Engelsestraat
 Vizerhoogte vlak 1: 1,13
 Vastpunt: 3,48
Daghoogte vlak 1: 4,61

Vh vlak 2: 1,13
 Vp: 3,48
Dh vlak 2: 4,61

Vlak 1	Lintwaarde in m	Afgelezen	Hoogte in m NAP	Vlak 2	Lintwaarde in m	Afgelezen	Hoogte in m NAP
	0	2,45	2,16		0	2,65	1,96
	2	2,41	2,2		2	2,65	1,96
	4	2,41	2,2		4	2,71	1,9
	6	2,35	2,26		6	2,68	1,93
	8	2,39	2,22		8	2,68	1,93
	10	2,39	2,22		10	2,68	1,93

www.grontmij.nl

Wij ontwerpen en realiseren **plannen** voor de **toekomst**, door mensen en partijen in regio's bij elkaar te brengen en met elkaar te **verbinden**, met **respect** voor onze leefomgeving, onze klanten en elkaar.